

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**“DOKU NAKLİ” VE YENİ KİMLİK OLUŞTURMA BAĞLAMINDA
ENDÜSTRİ MİRASININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cemile Sanem ERSİNE

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

HAZİRAN 2012

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**“DOKU NAKLİ” VE YENİ KİMLİK OLUŞTURMA BAĞLAMINDA
ENDÜSTRİ MİRASININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Cemile Sanem ERSİNE
(502091093)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Hülya ARI

HAZİRAN 2012

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502091093 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **C. Sanem ERSİNE**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı **“DOKU NAKLİ” VE YENİ KİMLİK OLUŞTURMA BAĞLAMINDA ENDÜSTRİ MİRASININ DEĞERLENDİRİLMESİ** başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Yrd. Doç. Dr. Hülya ARI**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Nur ESİN**
Okan Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Gülsün TANYELİ
İstanbul Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : **04 Mayıs 2012**
Savunma Tarihi : **06 Haziran 2012**

ÖNSÖZ

Öncelikle, tez çalışmamın oluşumundaki önemli katkısının beraberinde, lisansüstü eğitimimde her konuda daima desteğini hissettiğim değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Hülya Arı'ya teşekkürü borç bilirim.

Çalışmam sürecinde beni motive eden ve yanımda olan dostlarıma da teşekkür ederim.

Bu çalışmayı, her zaman her koşulda sonsuz destekçim olan aileme; kişiliğimin ve fikirlerimin oluşmasına ışık tutan sevgili annem Ayla Ersine ile babam Hüseyin Ersine'ye, ve ablam Ahu Ersine'ye adıyorum.

Mayıs, 2012

C. Sanem ERSİNE
Mimar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
ÖZET.....	xv
SUMMARY	xvii
1. GİRİŞ	1
2. KENTSEL DOKU	5
2.1 Kentsel Doku ve Kentsel Mekân.....	5
2.2 Kentsel Doku İçinde Kamusal Mekânların Rolü	7
2.3 Kentsel Dokuda Endüstriyel Fragmanlar ve Doku Nakli („Grafting“)	10
2.4 Bölüm Sonucu	15
3. ENDÜSTRİ MİRASI	17
3.1 Endüstrileşme ve Endüstrisizleşme	17
3.2 Endüstri Mirası Kavramı ve Gelişimi	19
3.2.1 Miras değeri bağlamında fiziksel ve sosyal sürdürülebilirlik	21
3.2.2 Kimlik ve bellek.....	25
3.2.3 Kültür mirası olarak endüstri mirası	29
3.3 Yeni Endüstri Dönemi.....	32
3.4 Bölüm Sonucu	36
4. ENDÜSTRİ MİRASINA YÖNELİK YENİDEN İŞLEVLENDİRME	
YAKLAŞIMLARI.....	39
4.1 Yeniden İşlevlendirme Olgusu ve Süreci.....	39
4.1.1 Koruma ve sürdürme.....	42
4.1.2 Uygun işlev seçimi.....	45
4.1.3 Yeniden-mimari: Yeniden programlama-tasarımlama-işlevlendirme	46
4.2 “Doku Nakli” Bağlamında Dönüştürülen Endüstri Mirası.....	48
4.3 Yeniden İşlevlendirilen Endüstri Mirası Kapsamındaki Yapı Örneklerinin	
İncelenmesi	68
4.3.1 Albert Dock, Liverpool	69
4.3.2 Custard Factory, Birmingham.....	71
4.3.3 Kaapelitehdas (The Cable Factory), Helsinki	73
4.3.4 Tate Modern, Londra	76
4.3.5 Arena Berlin.....	79
4.3.6 Van Nelle Ontwerpfabriek (Van Nelle Design Factory), Rotterdam.....	82
4.3.7 CaixaForum, Barcelona	85
4.3.8 Lamot Heritage Center, Mechelen	87
4.3.9 Westergasfabriek, Amsterdam	90
4.3.10 CaixaForum, Madrid.....	93
4.4 Bölüm Sonucu	95
5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR	99

KAYNAKLAR.....	105
ÖZGEÇMİŞ.....	113

KISALTMALAR

ERIH	: The European Route of Industrial Heritage
ICCROM	: International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
ICOMOS	: International Council on Monuments and Sites
PPG	: Planning Policy Guidance
TICCIH	: The International Organisation for Industrial Archaeology and The Industrial Heritage
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Yenileme öncesi <i>High Line</i> demiryolu hattı.....	13
Şekil 2.2 : <i>High Line</i> , James Corner Field Operations & Diller Scofidio+Renfro & Piet Oudolf, (2009-), NewYork, ABD.....	13
Şekil 2.3 : İlk bölümü 2009, ikinci bölümü 2011 yılında tamamlanan projenin üçüncü aşamasının tasarımı da 2012 yılı başında kamuya sunulmuştur...	13
Şekil 2.4 : Mekânların yaratılış şeması.....	14
Şekil 2.5 : Klonlanmış yer oluşturmada yer-yapma ve yer-pazarlama.....	14
Şekil 3.1 : <i>Gas Works Park</i> , Richard Haag, (1975), Seattle, ABD.	21
Şekil 3.2 : Parktaki serbest ve planlı aktivitelerden örnekler.	21
Şekil 3.3 : Kültürün, aşırı genişleme ve genelleşme problemine cevap olarak parçalarına ayrılması.	22
Şekil 3.4 : Bir miras devresi.	23
Şekil 3.5 : Sürdürülebilirliğin üç alanı; sürdürülebilir tasarım için kritik olan, uzamsal birbirine bağımlılık ve bağlantı.	24
Şekil 3.6 : <i>AEG Turbinenfabrik</i> , Peter Behrens, (1909), Berlin, Almanya	31
Şekil 3.7 : <i>Citta Nuova</i> (Yeni Kent), Antonio Sant'Elia, (1914), gerçekleşmemiş... 31	
Şekil 3.8 : <i>Tatlin Kulesi</i> , Vladimir Tatlin, (1919), St. Petersburg, gerçekleşmemiş. 31	
Şekil 3.9 : Yeni bilgi üretimi boyutu: “miras ve yeniliği birleştirmek”.	35
Şekil 3.10 : Yeni kimlik üretimi boyutu: “odak noktası olarak kent”.	35
Şekil 3.11 : Uluslar arası yaratıcı sektör.	36
Şekil 4.1 : Yeniden işlevlendirilen Philadelphia Navy Yard, Meyer, Scherer & Rockcastle & D.I.R.T Studio, (1995). Tersane yapılarından bir bölümün eski ve yeni görüntüsü.	40
Şekil 4.2 : Tersane kompleksinde tasarım atölyesi ve moda evi	40
Şekil 4.3 : <i>Columba Museum</i> , Peter Zumthor, (2003-7), Köln, Almanya.....	44
Şekil 4.4 : Beylerbeyi Sarayı Gazhanesi, Mülkiyeliler Birliği Kültürel ve Sosyal Tesisleri, GAD, (1999-)	44
Şekil 4.5 : <i>Kraanspoor</i> (kaldırma yolu), OTH Architecten, (2007), Amsterdam, Hollanda	53
Şekil 4.6 : <i>Citta Della Scienza</i> , Massimo Pica Ciamarra, (1996-2003), Napoli, İtalya.....	55
Şekil 4.7 : Ruhr Havzası projesinin manifestosu.....	56
Şekil 4.8 : <i>Duisburg-Nord Park</i>	57
Şekil 4.9 : <i>Kokerei Zollverein</i>	57
Şekil 4.10 : Çeşitli aktiviteler	57
Şekil 4.11 : <i>Mass Moca</i> , Bruner/Cott & Associates, (1999), Massachusetts, ABD ..	58
Şekil 4.12 : Eski strüktür ve malzemelerin okunabildiği iç mekânlarda çeşitli aktiviteler	58
Şekil 4.13 : <i>Maison Folie Roubaix- “La Condition Publique”</i> , (2004), Lille, Fransa	60
Şekil 4.14 : <i>Maison Folie Wazemmes</i> , (2004), Lille, Fransa.....	61

Şekil 4.15 : <i>Maison Folie Moulins</i> , (2004), Lille, Fransa.....	61
Şekil 4.16 : <i>Fordpoint</i> , Marcy Wong Donn Logan Architects, (2009), California, ABD	64
Şekil 4.17 : <i>Heineken Experience</i> (Heineken Deneyimi), BRC Imagination Arts, (2008), Amsterdam, Hollanda	66
Şekil 4.18 : Projenin sloganı, ismiyle bütünleşmektedir: “Bir müze değil, bir deneyim”	66
Şekil 4.19 : <i>Albert Dock</i> ’un kent merkezindeki konumu. Güncel hava fotoğrafı	70
Şekil 4.20 : <i>Merseyside Maritime Museum</i> ’un yeni eklenen yangın merdiveni ile giriş cephesi; <i>Tate Liverpool</i> ; çağdaş yapı Liverpool Müzesi.....	70
Şekil 4.21 : Dokların kuzeyinde eski pompa istasyonu, <i>The Pumphouse Inn</i> oteli. Güneyde <i>Echo Wheel</i> seyir çarkı; konut ve ticari işlevli çağdaş yapılar	71
Şekil 4.22 : Kamusal alanlardan çeşitli görünümeler	71
Şekil 4.23 : Kent merkezinde <i>The Custard Factory</i> kompleksinin konumu. Ana cadde cephesinden alana giriş ve <i>Scott House</i>	72
Şekil 4.24 : <i>Gibs Square</i> ’den görünüm. Yeni açık avlu havuzu ile <i>Custard Factory</i> yapıları.....	73
Şekil 4.25 : <i>Custard Factory</i> yapı bloklarının ana girişindeki slogan: “Kent bir sanat eseridir”. Yapı alanında ‘sokak sanatı’	73
Şekil 4.26 : <i>Zellig</i> yapısı cephesi ve içinden görünümeler	73
Şekil 4.27 : <i>Kaapeli</i> yapılarının kent merkezinin batısındaki konumu; güncel genel görünümü.....	74
Şekil 4.28 : Yeni eklenen üst kat köprüsü ve çatı katları.....	75
Şekil 4.29 : Açık ve kapalı mekânlarda sosyo-kültürel aktiviteler ve sanat herkese açıktır.....	75
Şekil 4.30 : Yapının kent merkezindeki konumu. Güncel genel görünümü.....	76
Şekil 4.31 : Türbin holünde muhafaza edilen eski donanım. Galerilere dağılan giriş holünde Tate Modern’in dönüşümün hikâyesi görsel malzemelerle aktarılmakta.....	77
Şekil 4.32 : Milenyum Köprüsü yönünden görünüm. Zemin kotunda yapı kütlelerinde şeffaflaşma. Yeni ek cam küpler.....	78
Şekil 4.33 : Türbin holüne uygulanan ek yarı-şeffaf kütleler ve çeşitli sanat yerleştirmeleri.....	78
Şekil 4.34 : Yapının önündeki kamusal yeşil alan. Arka tarafına tasarlanan, 2012’de tamamlanması öngörülen ek yapı ile ilişkisi.....	79
Şekil 4.35 : Berlin kent merkez çemberi doğusunda kalan yapı alanı ve güncel hava fotoğrafı. Yapıların dış ve içlerinden görünümeler	80
Şekil 4.36 : Eski ve yeni çatı örtüsü.....	80
Şekil 4.37 : Hava koşullarına göre örtülebilen kamusal havuz <i>Badeschiff</i> ve kış aylarında <i>Arena Berlin</i> internet sitesi ana giriş sayfası. Açık ve kapalı mekânlarda çeşitli aktiviteler	81
Şekil 4.38 : Konteynerlerden tasarlanmış arka kapı, restoran ve yeşil alan <i>Fuhrpark</i> (Araba Parkı).....	81
Şekil 4.39 : <i>Van Nelle</i> yapılarının kent merkezinin batısında liman bölgesindeki konumu.....	82
Şekil 4.40 : Sevk kemerleri ve iç mekânda bir merdiven evinden görünüm	83
Şekil 4.41 : Açık planda iç içe geçen çalışma, toplanma birimleri; kültürel ve sanatsal etkinlikler	85

Şekil 4.42 :	Yapının kent merkezinin batısındaki konumu. Yeni giriş cephesi görünümü. Müze kataloğunda, yapının Katalan Art Nouveau öğelerinin tanıtımı	86
Şekil 4.43 :	İç mekân ve avludan görünümeler	87
Şekil 4.44 :	Yeni alt avlu ve giriş fuayesi	87
Şekil 4.45 :	Yapının kent merkezindeki konumu. Bira üretimi donanımı, meydana bakan eski cephede yaratılan cam yarıklardan algılanmakta	88
Şekil 4.46 :	Yenileme öncesi ve sonrası eski yapının nehir yönünden görünümü	90
Şekil 4.47 :	Yeni yapı kompleksinin çeşitli perspektiflerden dış görünümü ve iç mekânda yükseltilmiş fuaye	90
Şekil 4.48 :	Yapının kent merkezinin batısındaki konumu ve hava fotoğrafı. Fuar alanı olarak kullanılan parkta kent seyir çarkı	91
Şekil 4.49 :	Gazometre ve farklı bölümlerden, yeni eklerden görünümeler	92
Şekil 4.50 :	Gazometre içi, iç avlular ve fabrika yapısı içinden çeşitli etkinlik görünümeleri	93
Şekil 4.51 :	Yapının kent merkezi içindeki konumu. Prado Yolu'ndan güncel genel görünüm.....	94
Şekil 4.52 :	Zemin üstü ve altı yeni kütleleriyle yapının 2.000m ² 'lik kapalı alanı 10.000m ² 'ye çıkartılmıştır	95
Şekil 4.53 :	Zemin kotundaki yarıkla oluşturulan üst örtülü meydan, galeri mekânları ve tüm kotları bağlayan merdiven.....	95

“DOKU NAKLİ” VE YENİ KİMLİK OLUŞTURMA BAĞLAMINDA ENDÜSTRİ MİRASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZET

19. yüzyıl ortalarında başladığı kabul edilen endüstrileşme; bölgesel ve kentsel ölçekte, yoğunlaştığı alanlarda hızlı fiziksel değişimlere, tüm dünyada radikal sosyal ve kültürel gelişimlere sebep olmuştur. Ağır endüstrilerin yerleşimi, altyapı ve kaynağa sahip bölgelerin gelişimini, dolayısıyla hızlı kentleşmesini; ve tüm dünyada da küreselleşmeyi doğurmuştur.

Endüstri Çağı’yla yaşanan ekonomik büyüme, sadece üreticilere ve devletlere değil, gerçekleştiği toplumlara da istihdam yaratarak genel anlamda kalkınmayı sağlamıştır. Öte yandan, bu üretim sistemindeki hızlı ve karmaşık işleyiş, sert çalışma koşulları, işveren ve işçi arasındaki mevcut sınırları daha da keskinleştirmiştir. Bu durumun sonucunda, tam da bu endüstri sayesinde gerçekleşen bilgi dolaşımı imkânı, bireysel fikirlerin geniş çevrelere, hatta tüm dünyaya yayılmasını sağlayarak toplumsal yaşamdaki değişimi farklı yönlerle, çok-sesli, özgürlükçü bir dünya arayışına yönlendirmeyi başarmıştır. Sürekli yenilenen teknoloji, 20. yüzyıl başlarından itibaren meta ürünlerinin ve bilginin erişilebilirliğini kolaylaştırarak; mimari, sanat ve zanaat gibi konularda tasarım ve üretim imkânlarının ve dolayısıyla ürünlerin genişlemesiyle de kısa sürede gelişen yeniliklerin, yaratıcılığın önünü açmıştır.

Bahsedilen yeni malzemeler ve teknolojilerin kullanımı ve de ürünlerin üretim bölgesinden tüm dünyaya ulaştırılması amacı, kentsel dokularda da büyük yenilikler meydana getirmiştir. Tarihi kent merkezi yakınında, ya da tamamen dışında ayrı bir kent gibi yapılandırılan endüstriyel alanlar, kendilerine ait mimari fragmanları oluşturmuştur. Hızla büyütülen demiryolları, kent merkezlerinden kasabalara uzatılmaya başlanarak merkez ile çeperler arasındaki sınırları yumuşatırken, bir yandan da kent dokusunda bölgesel sınırlar çizmiştir. Deniz yollarının da ticaret için yoğun kullanımı, limanların büyümesine ve çeşitlenmesine, tersane ve diğer gemi üretim yapılarının kent kıyılarını sarmasına sebep olmuştur. 20. yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru ise, hizmet sektörü neo-liberal ekonomik politikalarda ön plana çıkmaya; ağır endüstriyel üretim merkezlerinin desantralizasyonu sonucunda bu bölgeler veya yapılar kullanım dışı kalmaya başlamıştır.

Günümüzde neredeyse her çalışma disiplininin merkezine oturmuş olan ‘sürdürülebilirlik’ nosyonu çerçevesinde, mevcut olan kaynakları en iyi şekilde korumak ve kullanmak yaklaşımı benimsenmektedir. Bu doğrultuda, kentlerin taşıma kapasitesini aşmadan büyüebilmesini sürekli kılmak için çaba gösterilmelidir. Sürdürülebilirlik, fiziksel olduğu kadar sosyal açıdan da göz önünde bulundurulmaktadır. 20. yüzyılda yaşanan hızlı küreselleşme yapay genelleşmeyi doğurmuş; ancak on yıllar geçtikten sonra yerelin cazibesine tekrar dikkat çekilmiştir. Sürdürülebilirlik politikalarında özellikle 1980 sonrası belirginleşen yerel enerjiyi, maddi ve manevi kaynakları kullanarak gelişme stratejisi, çağdaş kentsel ve yapısal ölçekte yenileme projelerinde sıkça kullanılmaktadır. Kültürel miras

yapılarında mevcut bu potansiyel, küresel dünyanın genelleşmiş, tek tipleşmiş mekânlarının aksine, özgün bir kimliğe sahip, belleklerde geçmişiyile iz bırakmış ve güncel var oluşu ve kullanımıyla da iz bırakan ‘yer’lerde açığa çıkarılmaktadır. Tüm gelişmiş ülkeler sürdürülebilir bir toplum amacıyla hareket ederken, kültürel miraslarını değerlendirme ve ‘yeni endüstriler’ olarak tanımlanan kültürel ve yaratıcı endüstrileri geliştirme stratejilerini birbirlerine entegre etmektedir.

Hem yerel, ulusal hem de uluslar arası tarihlerin önemli bir parçası olan kültür mirası olarak endüstri mirasının korunması ve kimliğini hatırlatarak yaşamını sürdürmesi konusu ilgi çekicidir. Bu tip ‘yer-yapıcı’ (*‘place-making’*) projelerle yeniden işlevlendirilmesinde, konut, otel, ticaret gibi işlevlere rastlanmakla beraber, çoğunlukla endüstri yapılarının sahip oldukları ‘üretim’ kimliğinin sürdürülmesi söz konusudur. Bu projelerde, eski endüstri alanlarında yeni endüstriler üretilmektedir. Kültür ve bilginin herkese ulaşması, kamusal yaşamı canlandıracak aktiviteler düzenlenmesi, bir arada ve özgür olma durumu yaratılması, bahsedilen projelerin odak noktalarını oluşturmaktadır. Gerçek kamusal mekânların rolünün de tekrar önem kazandığı yaklaşık son otuz yılda gerçekleşen bu dönüşümler, yaratıcı sosyal çevreler (*‘creative milieu’*) yaratırken, bulundukları bölgenin hatta kentin çekim merkezlerinden biri haline gelmektedir.

Mimarlık alanında yeni arayışları tetikleyen bu gelişmeler, mekâna bakış açısında; mekânın tasarlanmasında, üretilmesinde ve kullanılmasında önemli değişimlere kaynak oluşturmaktadır. Üretilen yeni mekânları, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yaşamdaki ve de kentsel yapılanmalardaki değişimlere cevap verecek ve sürdürülebilecek nitelikte düzenleme endişesi mevcuttur.

Bu çalışmada, ünik, ayrık kentsel fragmanlar olarak addedilen endüstri mirası alanlarının, yeni endüstrilerle işlevlendirilerek dönüştürülmesi, eski kimliğin yeni kimliğin içine taşması olarak yorumlanmaktadır. Bu ‘kimlik kayması’ doğrultusunda da, mevcut bir dokuya aşılama yapılarak melez bir doku oluşturulması, kentsel bir ‘doku nakli’ (*‘grafting’*) gerçekleşmesi özgün metaforu ortaya konulmuştur. Geniş çaplı bir literatür araştırması, örneklemeler ve referans projeler incelemesinin analizleri doğrultusunda, bu ‘graft’ların kentsel dokuya ve toplumsal yaşama hızlı entegrasyonunun yorumlanmasıyla çalışma sonuçlanmıştır.

UTILIZING INDUSTRIAL HERITAGE IN THE CONTEXT OF “GRAFTING” AND CREATING NEW IDENTITY

SUMMARY

Industrialization which began in the mid 19th century, caused fast physical changes at the places it concentrated on, both regional and urban scale, and led to radical social and cultural developments all around the world. Locating of heavy industries induced development at regions which own the requisite infrastructure and energy sources, thereby rapid urbanization of those and globalization all across the nations.

The economic growth along with the Industrial Age brought employment opportunities, not only for manufacturers and governments but also for societies in which it occurred, so it created a development generally. On the other hand, the fast and complicated mechanism in this production system, hard working conditions, sharpened up the existing borders between employers and employees. As a result of this, with the roaming of information owing to that industrialization, personal ideas could reach out to wider environments, even to the greater world. For that reason it changed the communal living, succeeded to lead to the search for a polyvocal, liberal world. From the beginning of the 20th century, constantly regenerated technology eased to obtain merchandise products and information, and it provoked innovation and creativity on design and production, in subjects like architecture, arts and crafts.

Using these new materials and technologies and the aim to transport the products far away from the manufacture area to the world, created big improvements on the urban fabrics. Industrial areas, placed near the historical city centres or outside it as a zone separated from the city, composed just from industrial spaces, brought their own urban fragments into existence. Quickly enlarged railroads reached suburbs from the city centers that's how the borders between the core and the periphery textures softened. But at the same time, they drew new lines on the texture, separating regions physically from each other. Using seaways for mercantile as well entailed the enlargement and variety of ports, the city centers seashores began to be covered with dockyards and other ship manufacturing constructions. Towards the end of the first half of 20th century, service sector took over the neo-liberal economic politics, that's why these spaces and constructions became redundant, because of the decentralization of heavy industrial manufacturing centres.

No matter how, favorable or damaging, heavy industries absolutely changed the way of thinking and acting in economical, political, social, cultural and many more scopes. Industrialization took a great part in individual and common lives. All these parts of its history gives us a information about cultural codes changing through time, so that a cumulative knowledge is created universally. As tangible presentations of these codes, architectural structures are the most important heritages which should be carried from past to the future, if feasible. Architectural items constitute both cities' and communities' fabrics. These influence the surrounding individuals' identities and make their own distinct places through experience and visual perception in the individuals' minds. On the contrary, the items' identities are

effected by the users. It is those types of architectural spaces, allowing us to be able to perceive time and body, with the chance of communication and interaction. In order to create 'creative milieus', a communicated and qualified city life is dependent on how the communities pay attention to identical and cultural heritage values. For sustaining this values, there is a need for consciousness and interest in revaluating them.

Nowadays, in the framework of 'sustainability' notion that is at the center of almost every working discipline, the approach for preserving and using existing sources ideally is embraced. Accordingly, an effort must be given in order to making the growing of cities permanent without going beyond their bearing capacity. In relation to this, reusing the built environment comes out as a crucial issue. Besides the heritage values, the reuse of industrial buildings is feasible and legitimate for many reasons. These are built to last, with their days most advanced technology, material and techniques. They brought a new vision to building large structures, different architectural styles and modernism. Most of them have great openness and flexible plannings in closed spaces, and surrounding open landscape, too. So, re-designing and re-programming industrial buildings becomes easier than another building type.

It is excepted that, always recalling the notion sustainability and all its under title components, which are effective on a great variety of disciplines nowadays, result in regenerating and developing the urban fabrics throughout contemporary preservation approaches. On this direction, the existing constituents, most importantly identical ones, tangible and/or intangible, should be conserved for the healthy, meaningful future of the urban environment. So, particular fragments of the built environment could be renewed with using the potential in their chracteristic values. Old and new qualities should be gathered in a special kind of a design process, so that the result of the designed space and life is an unique hybrid.

Sustainability should be took into consideration socially as well as physically. The fast globalization accured in the 20th century created an artificial generalization of everything, yet the attraction of the local could be recognized after many decades. Especially after 1980, in sustainability policies, developing strategies about urban and constructional renewing projects with using local energy and tangible and intangible sources is often consulted. This potential existing in cultural heritage structures stands opposed to global worlds generalized, prototyped spaces. This potential is brought into open in places, where heritages with unique identity leaved traces from their history, and still leaving traces with their contemporary being as well. Moving towards a sustainable society, all developed nations integrate strategies, which are evaluating cultural heritage together with cultural and creative industries known as 'new industries'.

Being a very important part of local, national and international histories, the conservation and subsistence of the industrial heritage as a cultural heritage with reminding its old identity, is an interesting issue. In this kind of 'place-making' reuse projects, there are examples of giving these old industrial buildings new functions like residential or commercial, but mostly the 'production' identity they had is sustained. With this projects new industries are produced in the old indusry areas. Culture and information reaching out to everyone, activities orginized to vitalize public living, creation of the condition of being together and free, are the focal points of these projects. This transformations are recognized in about last thirty years when the role of genuine public spaces became important again. Such transformations

build creative milieus, composing centers of attraction, hotspots for the region and even for the city in which they exist.

This progress triggered new quests in architecture. Significant changes arose from the way of looking to place, designing, producing and using it. Newly produced places are tried to be organized sufficient and sustainable enough to respond to changes in socio-cultural and socio-economic living, and urban structure, too. The physical fragmentation in the urban fabrics appear specially in the last 30 years. These 'gated communities' border strict lines, in which they offer a city within a city where residential, commercial, educational, health spaces and all the other necessities like entertainment are gathered. But behind this big 'image-spaces' the public or semi-public spaces are not living as real ones should. Mostly, people living behind these borders don't interact with each other. The standards are for high-class income groups. They don't bring communities together, on the contrary the social segregation emerges from the physical one. Because of this relations, the fast marketing of such places is threatening for cities and communities.

Accordingly, regenerating an urban fragment with conserving, developing and promoting its unique identity, is transforming 'place-making' into 'place-marketing'. That's why heritage and image conservation connects the gaps between local and global cultural tourism. These topics effect contemporary cities' competitions and growing strategies directly.

In this study, industrial heritage spaces are esteemed as exceptional, unique urban fragments. And their transformation into new industry spaces is interpreted as old identity overflowing into the new identity. Throughout this 'identity shift' a hybrid fabric is created by the new form and function, a 're-architecture' is realized. In the study, this stimulus vaccine to an old fabric is called 'grafting'. The original definition of the medical term 'graft' is "a desired living fabric taken from a part of a body or another body to fix a problematic point of that body". Thus, 'grafting' is the action of imbuing the existing fabric and creating a hybrid identity and form.

As an inventive metaphor in this study, 'urban grafting' is introduced, which is examined over the platform industrial heritage buildings. In the case of their changes of meanings and uses through time, old and new industries are juxtaposed conceptually. The regenerated architecture creating a contemporary but not common fabric, increases the value of the heritage. Cities use this potential local energy as an encouragement for sustainable design and development. These kind of regeneration projects are sustainable not just for reusing the buildings, cleaning wastelands, etc. but for creating livable creative and cultural public areas and a vital public life. Through a wide range of literature review, exemplification and case study analysis, an interpretation of the fast integration of these grafts to urban fabric and public living terminated this study.

1. GİRİŞ

Mekânın ‘yer’le ilişkisi bağlamında, kimlik ve bellek gibi yerel değerleri, küreselleşme karşısında kaybolmaya yüz tutmuşken; 1980 sonrası olarak genellenebilecek bir süreçte, günümüze doğru artan bir ilgiyle, doğal olana, otantik, farklı addedilene karşı olan bağlar tekrar güçlenmektedir. Genel, kimliksiz mekânların karşısına çıkan, kullanıcıda aidiyet duygusu oluşturan, iletişim ve etkileşime açık, kamusal/ yarı-kamusal mekânlar, mimari ve kentsel dönüşüm ve gelişim stratejilerinde hızla önem kazanmıştır. Sadece imgesel mimarileriyle izleyici ve kullanıcı üzerinde etkili olan yeni yapılar/ yapı alanları, ‘kimlikli’ olarak nitelendirilen gruba dahil edilmemektedir. Çünkü, kendi içlerinde bir kent merkezinin sağladığı tüm aktiviteleri barındırmakla övünen bu komplekslerin, kentsel ve toplumsal dokudaki mevcut sınırları daha da keskinleştirdiği, sosyal sınıfları ayırdığı, barındırdığı sosyal sınıflar içinde dahi bir ortak çevre yaratamadığı düşünülmektedir.

Bu bağlamda; ulusların, kentlerin ve toplumların yerel ve ortak kimliklerinin, kültürel yapılanmalarının geçmişlerinin somut olarak açığa çıktıkları mimari yapıların korunması ve yaşatılmasının önemi vurgulanmaktadır. Geçmişin çeşitli -teknolojik, siyasi, ekonomik, sosyolojik, ve diğ.- konulardaki katmanlarının yığılması, günümüze ve geleceğe ışık tutacaktır. Ancak, sosyal ve fiziksel sürdürülebilirlik çerçevesinde, ‘kültürel miras’ olarak tanımlanan değerler olan tarihi yapılar, bütüncül bir yaklaşımla korunup yeniden değerlendirildiğinde bu katmanlardaki birikim gerçekleri yansıtacaktır. ‘Bilgi Çağı’ olarak adlandırılan günümüzde, gelişmiş toplumlarda, bu veri aktarımının önemi bilinci yerleşmiştir.

Kültürel mirasın sürdürülmesi nosyonu incelemesinde, çalışmanın temeline yerleştirilen ‘endüstri mirası’ olgusuna ilgi gösterilmiştir. Dünya çapında referans olan dönüşüm projeleri tarandığında -belirtilen konuların yoğun olarak bir arada bulunduğu ve yaşayabildiği- endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesi konusuna, yeniden tasarım ve programlamasına odaklanılmıştır.

Bu ana eksen etrafında, araştırma sonuçlarına götürecekt olan; kentsel doku ve fragmanlar, kent merkezi ve kamusal mekânların rolleri konularına değinilmiştir. Kavramsal çerçeve; kimlik, bellek, koruma, sürdürülebilirlik, kültür mirası, endüstrileşme, endüstrisizleşme ve yeni -kültürel ve yaratıcı- endüstriler olgularının içerikleri ve endüstri mirası açısından ifade ettikleri ile detaylandırılmıştır. Bu çerçeve doğrultusunda, esas olarak; endüstriyel miras kavramı, ve de bunun yeniden işlevlendirilmesi yaklaşımları irdelenmiş; somut ve soyut olarak özgün bir anlam bağı ortaya konularak bu durumun kentsel bir ‘doku nakli’ ((*urban*) ‘*grafting*’) adlı kavramlaştırılması önerilmiştir. Burada, daha çok tıp alanında kullanılan bir terim olan ‘*graft*’ın, “ Bir noktadaki eksikliği düzeltmek için vücudun başka bir yerinden ya da başka bir vücuttan alınan canlı doku¹” tanımından yararlanılmıştır.

Yapısal koruma ve restorasyon konularına sadece projelerin fizibilitesi hakkında bilgilenmek adına, araştırmanın gerektirdiği kadar değinilmiştir. İncelemede esas olan yapıların fiziksel ve sosyal kimlikleridir. ‘Yeniden-mimari’ olgusu ele alınarak, ‘sürdürülebilirlik’ kavramının araştırma amacı çerçevesindeki anlamlandırılmasıyla temellendirilmiştir.

Endüstri mirasının yeniden değerlendirilmesi temelli dönüşümlerin başarıyla sürdürülebilmesi için izlenmesi gereken ön aşamalar, proje ilgili taraflarının tutumları, proje süreci işleyişleri ve de sonuçlar, ‘örnek incelemesi’ (*case study*) yöntemi aracılığıyla incelenmiştir. Bu yöntem, Yin’in (2003) “*Case Study Research: Design and Methods*” kitabında sunulan -deney, anket, arşiv analizi ve tarih ile birlikte- beş araştırma stratejisinden biridir. Benzer örneklerin analizine ve karşılaştırılmasına olanak sağlayan, ve de çeşitli bilim alanlarında (tıp, sosyoloji, mühendislik, mimarlık, planlama, ve diğ.) uygulanan bu yöntem, birçok yazar tarafından çok önemli bir araştırma stratejisi olarak kabul görmektedir. Bu yöntem aracılığıyla, Bölüm 4.3’de, bölümün girişinde belirtilmiş olan sınırlandırmalar çerçevesinde, çalışmanın sonuçlarına götürecekt verilere ulaşılmıştır.

Kentin belirli bir noktasına uygulanan ‘doku nakli’ olarak yorumlanan, eski endüstri yapılarının yeni endüstrilerle değerlendirilmesinin fiziksel ve sosyal açılardan

¹ İng. ‘*graft*’, TDK Bilim ve Sanat Terimleri Sözlüğü tanımına göre Türkçe’ye ‘greft’ olarak da girmiştir,

entegrasyonu, bu ‘melez doku’yu oluşturan kimlik kayması bağlamı üzerinden yorumlanmıştır.

Bir ‘yer’in kimliğinin -çalışma genelinde miras değerinin-, hızla bütünüşerek ilerlemeyi sağlayacak mevcut bir iç enerji konumunda birçok potansiyel barındırdığı vurgulanmaktadır. Miras yapısına/yapı alanına yüklenen yeni işlevlerin ve yarattığı auranın, çağdaş sosyal yaşam tarzlarına ve kamusalılığa etkileri üzerinde durulmuştur.

2. KENTSEL DOKU

2.1 Kentsel Doku ve Kentsel Mekân

Kent, geniş bir bakış açısıyla “yoğun, çok merkezli, aktivitelerin çakıştığı, ekolojik, ulaşılabilen, halka açık, kompakt, çoğulcu ve entegre, hem farklılık hem tutarlılık içeren, sanat, peyzaj ve mimarinin insan ruhuna erişebildiği yapılı çevre” olarak tariflenebilir (Rogers ve Tickell, 1997).

Kent merkezi potansiyel olarak bir ortaklığı, bir ortak kimlik ve yer hissi biçiminin oluşturulabildiği bir dokular bütünü temsil etmektedir. Farklı yaş, sınıf, köken, ırk, vb.den ve yaşam tarzlarından insanların, gayri resmi ve planlanmamış şekillerde karışabileceği; bu sosyal sınıflar arasındaki uzamsal ayırım (segregasyon) tehlikesine karşı koymak adına demokratik bir kamusal yaşam düzeninin oluşturulabileceği kentsel dokular oluşmalıdır. Bunlar ayrıklık gösteren fragmanlar olsa dahi, tüm bu fiziksel ve sosyal farklılıkları barındıran bir bütünün parçası olacaktır.

Mimari bir gözle bakıldığında, kentin dokusu, bir yerleşim bölgesinin, farklı işlevlerinin ve elemanlarının uzamsal olarak nasıl dağıldığı ve nasıl bir araya geldiğidir. Doku, tanelerinin boyutuyla ölçülebilir. Benzer elemanlar veya işlevler, büyük kümeler oluşturmada geniş bir şekilde bölgenin her tarafına yayılmışsa, taneler incedir. Buna karşılık, bir durumun yoğun olduğu alan, bir diğer yoğun duruma sahip olandan ayrılmış biçimde, farklı elemanlar ve işlevler segregasyona uğramış ise, taneler iridir (Lynch, 1981).

1950’li yılların sonlarına kadar, modernitenin etkisi altında, kentsel mekân ve dokular, sadece işlev bağlarıyla birbirinden ayrılmaktadır. 1960-70’li yıllarda ise bunları, eylem ve form olarak ele alma eğilimi başlamıştır (Lynch, 1960; Rossi, 1966; Gehl, 1971). 1970’lerin son yıllarından itibaren eylem, form ve kavram olarak ele alınmaya başlayan kentsel doku ve mekânsal özellikler (Canter, 1977); 1990 sonrasında ‘eylem form’ ve ‘anlam/imağ’ şekline dönüşmüştür. Çağdaş ‘kentsel doku’, formun, eylemle anlamlı hale gelen imajları, anlamı olarak algılanmakta denilebilmektedir.

Alexander (1979), tasarım dokularının, bir doku dili oluşturabilmek için, konum ve yarar sağlama açılarından birbirleriyle ilişkide olmaları gerektiğini; kelimelerin bir araya gelerek bir dili işe yarar hale getirmeleri için dilbilgisel ve anlambilimsel olarak ilişki içinde olmaları gerektiği benzetmesiyle açıklamaktadır. Bu doku dili, üç boyutlu dokuların bir araya getirerek, en küçüğünden en büyüğüne tasarımların, bir binanın, bahçenin, kentin vs. sistemini oluşturandır (s.186).

Kentsel dokuların ve mekânların kullanımlarının yönlendirilmesinde, belirlenmesinde ve anlamlandırılmasında belirleyici olan etmenler; işlevsel özelliklerin devamlılığı, sosyal donatıların kullanımı ve dağılımları, sosyal ve teknik alt yapı olanakları, sosyal yapı özelliği, ekolojik özellikler, ulaşım olanakları, çevre sorunlarının anlaşılması, kültür ve tabiat varlıklarının anlaşılması ve korunması ve çevrenin algılanması gibi başlıkları kapsamaktadır. Lynch (1960), kentsel mekânların imgelenebilirliği üzerine yoğunlaştığı, dünya çapında önemli bir referans olarak kabul edilen “*The Image of The City*” adlı kitabında, bir kentin formunun karmaşık bir desene sahip olduğundan bahsederken; “Binlerce kentlinin algısal alışkanlıklarını karşılamak için esnek, işlevi ve anlamı değiştirmek için açık uçlu ve yeni betimlemelerin oluşmasını kabul eder olmalıdır” demektedir (Lynch, 1960, 2010, s.132).

Birey yaşadığı mekânı, kendi sosyal ve kültürel yapısıyla biçimlendirirken, aynı zamanda da çevresinin sosyo-kültürel kimliğinden beslenerek mekân algılarını oluşturmaktadır. Bir mekânı algılamak, onun -boyut, renk, ışık, doku, hareket vb.- fiziksel kodları ile, algılayan kişinin deneyimlerinin, o mekâna ilişkin olan ve olmayan belleğinin harmanlanması sonucu ortaya çıkmaktadır. Norberg-Schulz (1971), bireyin mekânla kurduğu ilişki sonucundaki ilk algılarının oluşturduğu somut pragmatik mekânın, deneyimle soyutlaştığını vurgulamaktadır. Algılayanın, sosyal, kültürel, eğitimsel birikiminden, toplumsal yaşamı ve toplumunun tarihinden meydana gelen hafızası ve bilgisi mekânı anlamlandırma sürecinde bir araya gelerek ‘varoluşsal mekânı’ oluşturmaktadır. Bu durumda, mekân, sadece sınırlayıcı biçimsel öğeleriyle nitelendirilemez. Lefebvre (1991), “sosyal bir gerçek” tanımıyla, mekânın iç ilişkilerini ve sosyal bağlarını vurgulamaktadır.

“Biz kentlerimizi biçimlendiririz, sonra da kentler bizi biçimlendirir” (Hasol, 2008). Kentlerin mimari dokusu o kentlerde yaşayarak onları biçimlendirmiş olan toplumun tarihsel gelişimini ve kültürel düzeyini yansıtarak mimari mirası oluşturur. Öte

yandan, iyi kurgulanmış, yaşayan ve dönüşebilen sürdürülebilir kentsel mekânlar, içinde yaşayanların algısını olumlu yönde etkileyerek davranış ve yaşam biçimini belirleyecek; topluma, duyumsal ve duygusal açıdan zevk, mutluluk ve huzur verecektir.

Everyday Urbanism adlı kitapta, iletişim halinde bir kentin, yapıların iç ve dış alanlarında farklılığın ve aynılığın, hem programlı hem de sembolik noktalarının dışa vurulduğu mimariyle oluşturulabileceği vurgulanmaktadır. Bu kentsel mekânlar, bir çok tarihi ve anıları olduğu kadar yerel tipoloji ve tektoniği de ifade eden, üst üste bindirilmiş eski ve yeni mimariyi içerir (Chase ve diğ., 1999, s.108). Kent bir hareketlilik sürekliliği olarak düşünüldüğünde; günlük hayat devinimi içinde fark yaratan, etkileşime olanak veren aktivitelere platform oluşturan mekânlar, toplulukların belleklerinde iz bırakarak kent yaşamına, ve dolayısıyla kente entegre olabilecektir.

Lynch (1960), elli yıldan uzun zaman önce; “Çevrenin sadece iyi düzenlenmiş olması artık yeterli değildir. Şiirsel ve sembolik de olmalıdır. Bireylerini ve karmaşık toplum düzenini, isteklerini ve tarihsel geleneklerini, doğal ortamın ve kent yaşamının karmaşık işlev ve hareketlerini yansıtmalıdır” (Lynch, 1960, 2010, s.132) diyerek kentsel mekânın imgeselliğini sürdürürken dinamizmini de sürekli kılması gerektiğini vurgulamıştır.

2.2 Kentsel Doku İçinde Kamusal Mekânların Rolü

Kamu, her şeyin herkes tarafından duyulduğu, erişilebildiği yerdir. Diğer bir tanımla, herkes için ortak olan ve özeline dışında kalandır (Arendt, 1958).

Oskar Negt ve Alexander Kluge’ye (1972) göre, kolektif bir deneyimin meydana çıkabileceği toplumun her kesiminden bireyim erişebileceği, her yer kamusal alandır. Calhoun (1992), kamusal alanın politik bir alandan ibaret olmadığı, sosyal hayatı ve kültürel pratikleri de içerdiğinin üzerinde durarak; bunu, toplumsal yaşantı içinde kişinin kendini, kurumları ve kültürel gelenekleri oluşturması ve dönüştürmesi için var olan bir alan olarak betimlemektedir.

Yaşantımızın bir parçasını tanımlayan kamusal alan, kamusalılığı üreten süreçleri ve yapıları kapsamaktadır. Dolayısıyla bu süreçte yer alan ilişkiler, kurallar, düzenler ve bunların gerçekleştiği mekânlar ile tarihsel bağlamlar da kamusal mekânı tanımlayan

olgulardır (Özbek, 2004, s.40-41). Watson'un (2006), "Kamusal mekân bir bitmemişlik içerir, farklılıklarla üretilir ve kimliklerle ortaya çıkar" söylemini de düşünerek, kamusal mekânın, zaman-mekân ilişkisi açısından sürekliliği sağlama anlamındaki kritik rolünün kesinliğinin üzerinde durulabilmektedir.

Deneyimlerden yola çıkarak tarihsel bir değerlendirme yapan Kuban (1980), değişik yapı tiplerinin, toplumsal iş bölümü ya da işlevsel örgütlenme sonucu ortaya çıktığını belirtmektedir. Yani, toplumsal gelişmelerin tanımlayacağı yeni istekler mimarlık eylemine yeni yönler kazandırmaktadır. Kültür düzeyi arttıkça, sosyalleşme, kamusal da önem kazanmakta; kamusal örgütlenmeye ihtiyaç duyan büyük kentler, farklı işlevde ve de farklı işlevleri bünyesinde toplayan çeşitli yapılar barındırmaktadır.

Yakın dönem toplum biliminin en önde gelen isimlerinden olan Touraine, özel ve kamusal alanların arasındaki sınırların keskinleşmesinin yol açacağı sosyal düzendeki çarpıklaşmayla ilgili endişesini; "Kamu yaşamıyla özel yaşamın tümüyle birbirinden ayrılması, artık ancak işletme ve strateji bağlamında tanımlanacak iktidarların etkisini getirecek ve bu etki karşısında, çoğunluk, özel bir uzamda kendi içine kapanacaktır. Bunun sonucu olarak da, kamusal, toplumsal ve siyasal uzamın bulunduğu ve modern demokrasilerin doğmuş oldukları yerde kala kala salt dipsiz bir uçurum kalacaktır. Böylesi bir durumda, güçlülerle halkın ayrı evrenlerde yaşadıkları, fetih yapan savaşçıların bir yanda, sıradan insanlarınsa, bundan ayrı, kapalı yerel bir toplumda yer aldıkları toplumlara doğru bir geri dönüşle karşı karşıya olduğumuzu görmemek mümkün müdür?" şeklinde ifade etmektedir (Touraine, 1995, s.17-18).

Harvey (2008), "*Right to the City*" adlı çalışmasında, kentlerde 1980 sonrası yaşanan hızlı değişim sürecinin, yaşam tarzında da radikal dönüşümleri beraberinde getirdiğini belirtmektedir. Tüketimi özendirmenin kentsel politik ekonominin odağı olduğu bu dünyada, kentsel yaşam kalitesinin, kentin bizzat kendisi gibi ticari bir mala dönüşmesinden yakınmaktadır. Balbo'dan (1993) aktararak, 'mikro eyalet'ler olarak otonom şekilde işlemeye çalışan kentsel fragmanların, günlük yaşam savaşından yenik çıktığından; yeni-liberal etiğin bir melezinin yayılması karşısında çoktan tehdit altına girmiş olan kentsel kimlik, vatandaşlık ve ait olma ideallerinin bu şartlar altında çok daha zorlaştığından bahsetmektedir. Tüm bunlara rağmen, izolasyonu aşma arayışında olan kentsel sosyal hareketlerin oluştuğunu; bunların,

finans, kurumsal kapital ve gitgide girişim odaklı olan yerel devlet araçları tarafından desteklenen yatırımcılar tarafından öne sürülen, önceden bahsedilen durumdan farklı bir imaj doğrultusunda kentleri yeniden şekillendirmekte olduğunu belirtmektedir (s.31-33).

Zaman içinde yaşanan sosyal, kültürel, ekonomik ve politik değişimler, kentlerin dönüşmesine neden olmaktadır. Kentsel mekânların kullanım biçimi, kentlilerin birbirleriyle ilişkileri üzerine etki edeceğinden, özellikle kamusal alanlar ile sosyo-kültürel yapılarda bu dönüşümler net bir şekilde okunabilmektedir. Modernitenin getirdiği kent planlaması anlayışı olan, üretim ve çalışma alanlarını yaşam ve rekreasyon alanlarıyla ayırma yaklaşımı; belirgin olarak 1980 sonrası dönemde, bunların tekrar iç içe geçirilmesi eğilimine dönmüştür. Bu durumda, kaliteli ve konforlu bir yaşam için üst üste çakışan karma kullanımlı kentsel alanlar oluşturulması, ve de sosyalleşmenin tüm bu alanlara entegre edilmesi gerekliliğinin bilincine varıldığı söylenebilir. Keskin fiziksel sınırlar erimeye başlamış, rekreasyonel yaşam alanları çalışma alanlarının içine, ticaret, sosyo-kültürel yapıların içine girmiştir.

Lefebvre'nin (1998), "Kamusal mekânlarda cereyan eden gündelik pratikler, çok yönlü, karmaşık ve imgesel ifade dillerine karşılık gelmektedir" düşüncesi doğrultusunda bu kentsel mekânların, her şeyden önce, birer gündelik yaşam mekânı olarak vazgeçilmez oldukları söylenebilmektedir. Modern yaşamın zorunlu kıldığı sosyal karşılaşmalar, buluşmalar, rastlaşmalar, bir araya gelmeler de kentin kamusal mekânlarını oldukça işlevsel hale getirmiştir.

Yeni dünya düzeninde her ne kadar internet ve sanal topluluklar, bir sosyal ağ yaratıyor gibi görünse de; bedeniyle var olan ve algılayan insanın sosyal canlılık adına somut bir arada oluşlara ihtiyacı vardır. Francis, insanlar arasındaki ilişkilere yön veren kamusal mekânlarda toplumun ortak değerleri izlenebildiğini; kamusal alanın oluştuğu ve ifade edildiği bu mekânların, bireysel davranışları, sosyal etkinlikleri ve çakışan toplumsal değerleri yansıtmakta olduğunu belirtmektedir (Francis, 1989). İmgesel, sıra dışı, tekil bir kimliğe sahip alanları keşfetmek kamusal alanı farklı düşünmemizi sağlayacaktır. Sosyal ve kültürel pratiklerin önceden şekillendirilmiş biçimde, kamusal alanın doğasına uymadan 'özel' ve hazır olarak verildiği 'kamusal mekân' tasarımları, kullanıcılarına verdiği düzene itaat etme ve de hazır ürünleri hızlı tüketme hissi ile etkileşime olanak yaratamamaktadır. Özel

tasarlanmış dev meydanlar boş kalır; ya da birbirini tekrar eden alışveriş merkezlerinde kalabalık içinde bireyler birbirinden izoledir. Çağın arzu edilen kamusal mekânlarının; özellikli, sembolik, aynı zamanda rastgele, umulmadık, geçici, değişken uzamsallıkta, hayal edilmiş ve yaşanmış, gündelik yaşamın mekânları olduğu düşünülmektedir.

2.3 Kentsel Dokuda Endüstriyel Fragmanlar ve Doku Nakli („Grafting“)

Kenti, objeler, katmanlar, entegrasyonlar ve segregasyonlar yığılması olan bir ‘doku artikülasyon sistemi’ olarak tanımlamak mümkündür.

Kentsellik nosyonunda, yaşama ve çalışma alanları; işlevsel karma kullanımları, ikonik ve simgesel var oluşları, sosyal iletişim ve etkinliklere ev sahipliği yapmaları gibi özelliklere sahip kamusal mekânlar, dokusal yoğunluk seviyesini etkileyen bir araya gelişler olarak sayılabilmektedir.

Zamanla oluşan -hem kent hem de yapı ölçeğindeki- katmanların, bir süreklilik içinde birbirine geçişi; yani eskinin fragmantal olarak yeninin içine taşması arzu edilmektedir. Bu ilişki sayesinde farklı fragmanlar sürekli bir bütünlük içinde yeni dokuları meydana getirebilecektir. Bu yeni doku içinde, somut olarak eskiye ait olanlar, ve/veya çağrışımlarla, temsillerle soyut bir şekilde eskiyi çağrıştıran, hatırlatanlar yer alabilmektedir.

Zihinlerimiz, çağrışımlara imkân veren bellek aracılığıyla, farklı öğelerin bağdaşmasını sağlamaktadır. Bellek, fragmanları toplar ve yeniden ortaya çıkışlarını anlamlandırır. Anlamın bu en küçük bileşen parçası, uzamsal amacı yorumlayacak ve deneyime kılavuzluk edecektir. Bu nedenle, mimar, her fragmanı bir diğerine referansla aşar; kullanıcının mekânı anlaması için, diziler halinde ve hatırlatıcı koşulları sağlayarak. Mimarlık diziler halinde takip eden olaylar veya durumların sinematik çerçeveleri olarak anlaşılabilir. Tasarımcıların karşı karşıya geldiği zorluk, uzamın, politik, sosyal ve kültürel dallarıyla uğraşmak için, onun fenomenolojik esasına ulaşmaktır. Anlam dolu bir fragman, yorumlamayı, ve bunun sonucunda da uzamın anlamını yeniden tanımlayabilir.

Bireyin gerçekten gördüklerinin tümü (duvarların, odaların, sokakların, fikirlerin parçaları), mimarlığın fragmanlarıdır. Bunlar, sonları olan başlangıçlar gibidir. Gerçek olan ile sanal olan, deneyim ile kavram, bellek ile fantezi arasında olan fragmanlar arasında daima bir ayrılma/çatlak vardır. Bu çatlakların, bir fragmandan diğerine bir geçit olmak dışında bir var

oluşları yoktur. Bunlar, işaretlerden ziyade gönderilerdir. Bunlar izlerdir. Bunlar ‘aralıktadır’ (*‘in-between’*). (Tschumi, 1990)

Söz konusu olan, fragmanın okunaklılığıdır; Tschumi bu okunaklılığı metin okumasıyla eşit tutmaktadır. “Bu fragmanların hepsi, sadece bir ‘fikirler’ gerçekliği içinde değil; okuyanın uzamsal deneyiminin gerçekliği içinde de düşünülmelidir: kâğıda dökülemeyen sessiz bir gerçeklik. Ancak, bunun nasıl yorumlanacağını belirleyen, bağlamlandırmadır. Bir bağlam içindeki bir fragman, anlamın tümünü idrak ettirebilecek anlam ve referansları sunar. Bir cümle ya da paragraf içindeki kelime, veya bir resmin görünümünü tanımlayan çerçeve misali; bir fragmanın uzamsal bağlamı, zihnin nasıl referans alacağını ve bütünsel bir anlam vereceğini saptayacaktır.” (Tschumi, 1990).

Kentsel veya mimari bir fragmanın bu izlerine uygulanacak ‘doku nakli’nin (*‘grafting’*), o dokunun kullanıcılarında da aşılama etkisi yaratacağı düşünülmektedir. Geçmişten gelen mekânların/ uzamların içinde ve çevresinde, bedenleri ve zihinleri ile var olan kullanıcılar, yeni algılara, temaslara, iletişim ve etkileşimlere açılarak yenilenecektir. Bunlar, korunması gereken miras, kültür, kimlik ve bellek şeklindeki bütünsel bakış açısı çerçevesinde, canlılığını sürdüren fiziksel ve sosyal yenilenmeye tanık olacaklardır. Bu durum, iyi huylu bir virüsün, bir mekânın kullanıcılarına aşılansak bedenlerinde ve zihinlerinde olumlu etkiler yaratması şeklinde bir metafor ile betimlenebilmektedir.

Yaklaşık iki yüz yıllık bir sürece yayılmış olan endüstrileşme, özellikle yoğunlaştığı bölgelerde çeşitli kent dokularının, katmanlarının üst üste binmesine; gelişimi ve yitimi süreçlerinde yığılmalara ve boşluklara yol açmıştır. Bazı bölgelere büyük yarar ve sağlamış ve geliştirmiş olan endüstriyel alanlar ve yapılar, o dönemlere kadar görülmemiş farklı bir kentsel oluşum meydana getirmiş; kentlerin hiyerarşik sıralanması ve dolayısıyla dokusu büyük değişiklikler yaşamıştır.

1970’lerde yaygın şekilde uygulanan büyük ölçekli temizleme, yoğun fiziksel müdahalelerle sert kentsel yenilenme; 1980’lerde yumuşamış, orijinal nüfusu yerinde tutmak amaçlanmıştır. 1990 sonrası ise ‘entegre kent yenilenmesi’, yani fiziksel, ekonomik ve sosyal müdahaleleri kaynaştırmak yaklaşımı benimsenmiştir (Tosics, 2009). Bahsedilen son dönemde, çoğu kent merkezi yeniden canlandırma stratejisi - tıpkı restorasyon ve renovasyonun her zaman geçmişin değerleri ile birlikte olagelmesi gibi-, ‘yer’lerin hafızlarını toplamaya, miraslarına değer vermeye, kentin

tarihini kentsel dönüşüm için enerji temin edilecek bir ilham kaynağı olarak algılamaya başlamıştır. Elbette ki, yaşam, üretim ve sosyal aktiviteleri içermediğinde bu stratejiler banal tema parklar olma riskini taşımaktadır.

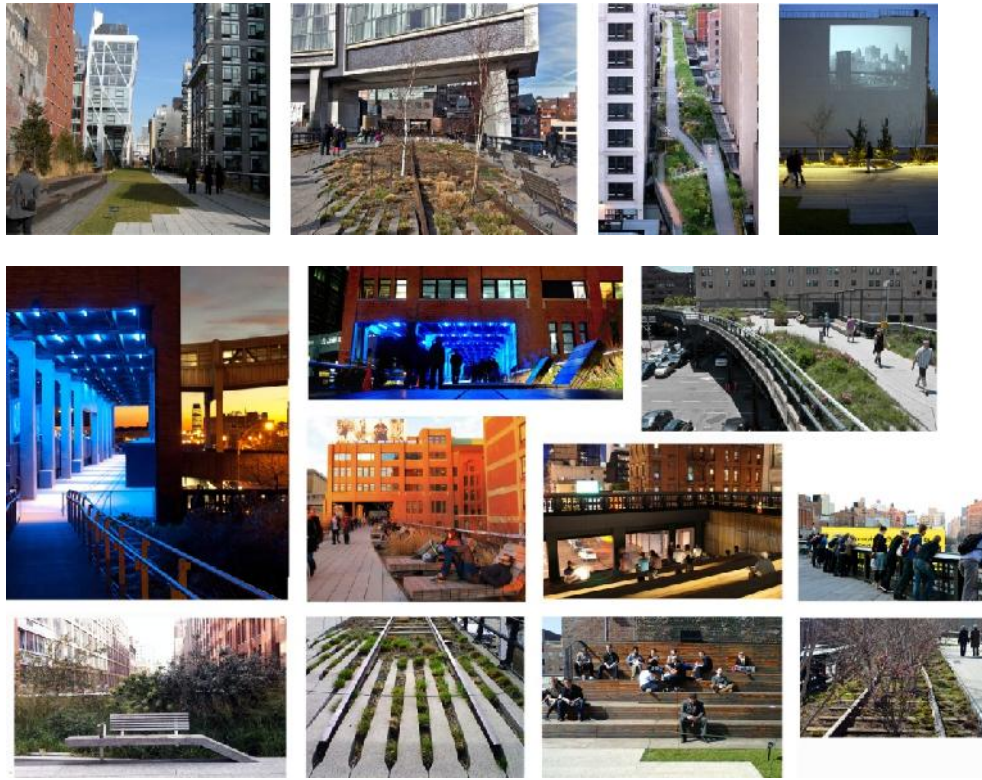
Bu stratejiler doğrultusunda, genellikle kent merkezinde ya da yakın çeper bölgelerinde konumlanmış olan endüstri mirası yapıları da, yeni üretimlere yer verecek, bu sayede geniş çevresine gündelik yaşam ve yerleşimi çekecek potansiyelde kentsel fragmanlar olarak kabul edilmektedir. Kentsel doku içinde mevcut olan bu fragmanlara, yeni, uygulanabilir modeller dizisi graft edilmesi ile, eskisinden yeni bir yer klonlanmış olacaktır. Kurulan metafor bağıntısıyla, sürdürülebilir bir virüsün yayılması sağlanacaktır, denilebilir.

Yakın geçmişe ait bir endüstri yapısı olan, New York'un Batı Manhattan bölgesine yayılmış *High Line* yükseltilmiş demiryolu hattının yenilenme projesi, dünya çapında başarısı ve yenilikçiliği kabul edilmiş bir graft örneği olarak verilebilir. Eski büyük liman ve dolayısıyla çeşitli endüstriyel depoların yer aldığı bölge, günümüzde, projenin de kazandırdığı bir ivme ile, gerek yaşam ve ticari açılardan gerekse turistik çekiciliğiyle dinamik bir kentsel çevreye dönüşmüştür.

1930'lu yılların başında, cadde seviyesindeki tren kazalarını önlemek amacıyla yerden yükseltilerek inşa edilen demiryolu, aşamalı olarak 1970 ve 1980 yıllarında kapatılmıştır. 1999 yılında, dönemin belediye başkanının yıkım isteğiyle karşı karşıya kalan yapıya, yörenin sakinleri tarafından kurulan "High Line'nın Arkadaşları" derneğinin aktiviteleri sonucunda dikkat çekilmiş; mimarlar ve şehir plancıları bu endüstriyel kalıntının nasıl yeniden işlevlendirileceği konusunda kamuoyunu da dikkate alarak çalışmaya başlamıştır. Bu kente ait tarihi alanın korunarak kamusal bir parka dönüştürülmesi arzusu, sonraki belediye başkanının da projeye olumlu bakması ve ilk maliyetlerin büyük kısmının derneğe yapılan bağışlarla toplanmış olması sonucunda 2006 yılında gerçekleşmeye başlamıştır (Url-1). (Şekil 2.1, 2.2, 2.3)

Şekil 2.1 : Yenileme öncesi High Line demiryolu hattı. Hava fotoğrafında mavi noktalar, engellileri de düşünerek yeni tasarlanan zemine iniş noktalarını, kırmızı hat daha açılmamış son etabı belirtmektedir. (Url-1)

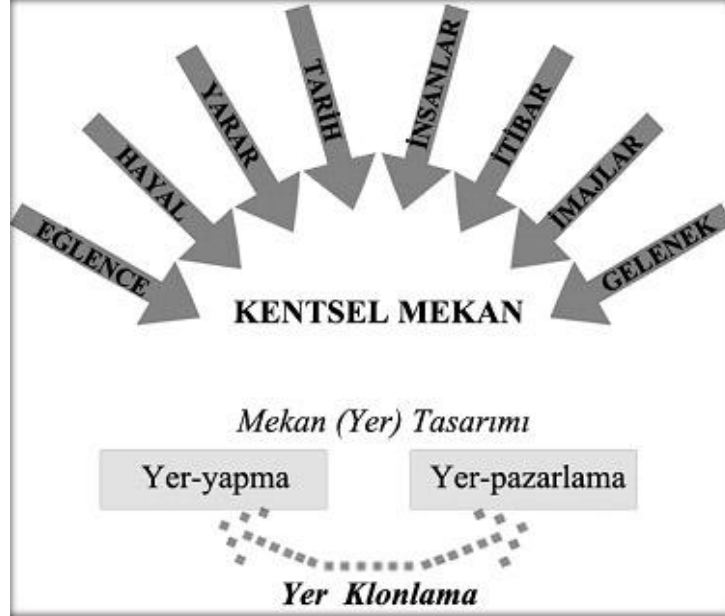

Şekil 2.2 : *High Line*, James Corner Field Operations & Diller Scofidio + Renfro & Piet Oudolf, (2009-), New York, ABD. Projenin gerçekleşmiş bölümlerinden görüşler. (Url-1)

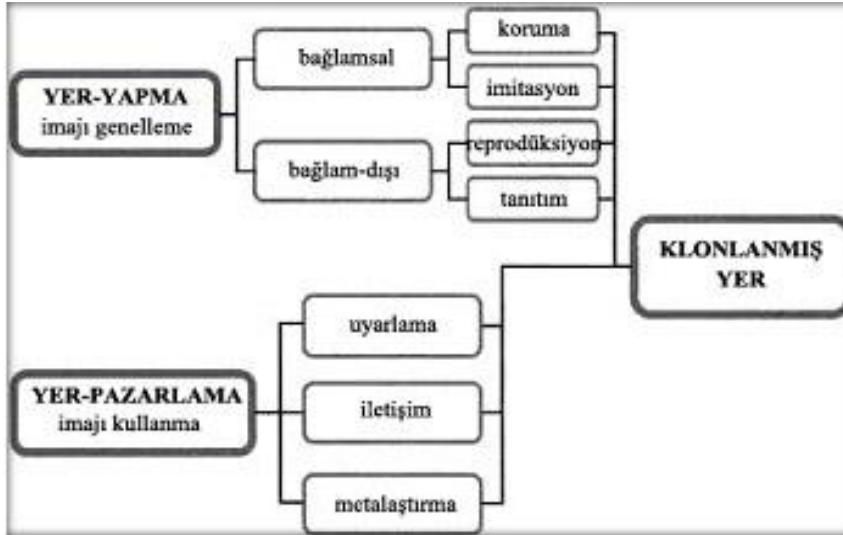

Şekil 2.3 : İlk bölümü 2009, ikinci bölümü 2011 yılında tamamlanan projenin üçüncü aşamasının tasarımı 2012 yılı başında kamuya sunulmuştur. (Url-1)

Günümüzde belleği olan kentler, bütünüyle yeni mega-projelerin yanı sıra, yeniden yapılanma için sağlam temeller olan kendi kültürel anıtlarını kullanarak dönüştürülen kentsel fragmanlarıyla oluşturdukları projelerle de adlarını popülerleştirmektedir. Çağın gerekliliği olan bu durum, “yer-yapma” (“*placemaking*”) ile “yer-pazarlama”nın (“*placemarketing*”) iç içe geçmesi olarak açıklanabilir. (Şekil 2.4, 2.5)

Şekil 2.4 : Mekânların yaratılış şeması. (Castello, 2010, s.24)

Şekil 2.5 : Klonlanmış yer oluşturmada yer-yapma ve yer-pazarlama. (Castello, 2010, s.156)

2.4 Bölüm Sonucu

Farklı toplulukları, sosyal grupları, bireyleri ve dolayısıyla farklı aktiviteleri bir araya getirme yetisine sahip kent merkezleri; yaklaşık olarak 1950 sonrası tüm dünyada etkisini göstermeye başlayan kent çeperlerine sıçrama, kasabada konutlar-merkezde ticaret eğilimiyle, özellikle ağır sanayinin konumlandığı coğrafyalarda, boşalma veya sosyo-kültürel ve demografik yapının değişmesine tanık olmuştur. 1980’lerden itibaren kentsel tasarım projelerinde yaygın olarak izlenen ‘bölgeleendirme’ (*‘zoning’*) (Boyer, 1995) stratejileri doğrultusunda da kentler, hem merkez hem de çeper bölgelerinde bütünsel olarak değil çarpık bir şekilde, keskin fiziksel ve sosyal sınırlar oluşturarak büyümeye devam etmiştir.

Bu durumun sağlıklı aşırı büyümeyi getirdiğini öngörülmesiyle, bir grup mimar, kent plancısı, coğrafyacı, sosyolog ve daha bir çok kent ve toplum üzerine çalışan disiplinden kişi veya kurumun bu durumla ilgili endişeleriyle buna tam aksi yönde yenilenme ve gelişme politikalarının da oluşması dikkat çekicidir. Çeşitli -fiziksel, sosyal, ekonomik, politik, ekolojik, vb.- boyutlarda eskimiş ve yıpranmış olan kentsel dokuların (Smith, 2002) onarılması ve yaşayabilmesi için bu boyutların bir araya gelebildiği, kamusallığın tekrar önem kazandığı sosyal çevreler yaratılması hedeflenmiştir. Bu hedefler, genel olarak; kentin dokusundaki, kendi içinde benzerlikleri ve farklılıklarıyla kent fragmanlarının bağlantılı olarak işlemesi, sınırların esnetilmesi, özel mekânların içlerine kadar sokulan kamusal ve yarı-kamusal mekânların oluşturulması olarak işlemiştir.

Esasında, günümüzde çok geniş bir yelpazede etkin olan sürdürülebilirlik nosyonunun alt başlıklarının tümünün, kentsel dokunun korunarak iyileştirilmesi ve geliştirilmesi sonucunda toplandığı düşünülmektedir. Bahsedilen fiziksel ve sosyal yapının dönüşümü konularında da bu doğrultuda, mevcut olan kimliğin korunması, aşılansarak iyileştirilmesi, eski ve yeni niteliklerin melez bir ürün oluşturmaları benzetmesi yapılmıştır. Bir ‘kentsel doku nakli’ (*‘urban grafting’*) metaforu ortaya konulmuştur. “Kentsel mekân, birbirinin üstüne binen geçmişin biçimlerin ve günlük kullanımların bir kolaj halinde yan yana durmaları ile oluşmaktadır” (Harvey, 1989) tanımıyla vurgulanmak istenen, sosyo-mekânsal ve zaman-mekânsal ilişkilerin sürekliliği fenomeninin üzerinde durulmaktadır.

Eski kent merkezlerinde veya yakınında, kritik noktalarda konumlanmış olan ve sözü geçen eskimleri, uzun yıllar atıl kalmaları ve atık çevreler oluşturmalarıyla belirgin olarak yaşamış ve çevrelerine de yaşatmış olan endüstri yapıları / yapı alanları, bu doku nakli metaforunun somutlaması adına çalışmanın ana platformu olarak seçilmiştir. İlerleyen bölümlerde detaylı incelenecek olan endüstriyel kentsel fragmanların korunması ve dönüşümü yaklaşımlarına bu bölümde bir giriş yapılmıştır. Burada amaç, kent ve toplum tarihi, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik açılardan büyük değere sahip olan bu yapıların, özgün kimliklerinden yararlanılmasının başarılı dönüşümlere götürdüğüne dikkat çekmektir.

Her endüstriyel kompleks, en küçüğünden en büyüğüne kendine has bir sistemi barındırır; morfolojisi, çevresel ilişkileri ne imgesel mimarisiyle kendi kentsel dokusunu oluşturur. Bunların oluşturduğu ünük kimlik, kompleksin konumlandığı bölge, kent, hatta ülke için ilgi çekici bir sembol oluşturmasını sağlar. ‘Yer-yapıcı’ olarak tanımlanan bu tip değerli yapıların tekrar gözler önüne çıkartılması ile; ekonomik açıdan da kendi kendine yaşamını sürdürebilen, hatta çevresinin de kalkınmasını sağlayan, turistik, ‘yer-pazarlayıcı’ hale gelmesi olanaklı kılınmaktadır.

3. ENDÜSTRİ MİRASI

3.1 Endüstrileşme ve Endüstrisizleşme

Endüstri, doğa-insan-ürün arasındaki ilişkiler biçimini içeren ve buna bağlı olarak çeşitlenen tarihsel ve toplumsal bir olay ve üretim tekniği olgusudur. Üretim tekniğinin bileşenleri, üretim araçları, insan ve bilgi birikimidir. Bu bileşenler arasında birbirinin gelişimini sağlayan, zincirleme gelişim süreci vardır. Üretim araçları enerji ve alet birlikteliğinden oluşmaktadır. İnsan, üretimde tek basına değildir, topluluk içinde yaşadığından üretim toplumsal bir çalışma niteliğindedir (Batur ve Batur, 1970, s.27).

Endüstri Devrimi derken, bu ‘devrim’ terimini en geniş biçimiyle anlamak gerekir. Endüstri Devrimi’yle insanlık gitgide genişleyen bir makineleşmeye yönelirken, nüfus da eskisiyle kıyaslanamayacak ölçüde artmaya başlamıştır. Devrim, zincirleme olarak birçok buluşa yol açmıştır; ilk buluşlar, çeşitli nedenlerle İngiltere’de görülmektedir. Makinelerin gitgide karmaşık duruma gelmesi ve enerji kaynaklarına yakın yörelerde toplanmaları zorunluluğu, büyük fabrikaları doğurmuştur. Ayrıca, sanayiciler kentlere yerleşmiş ya da yeni kentler kurmuşlardır. Bunun sonucunda kentlerle köy ve kasabalar arasında -eskiden beri görülen- farklılık, böylece daha da derinleşmiştir. 20. yüzyılın başlarında Batı Avrupa nüfusunun çoğu artık kentlerde bulunmaktadır (Tanilli, 2006).

Endüstri Devrimi, aynı zamanda insanların düşünce ve yaşam biçimini değiştirmiş, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla radikal bir çevresel etki yaratmıştır. Ulaşım teknolojilerindeki ve pazar ekonomisindeki değişimler, işçi meskenleri ve sosyal alanları, boşalma veya yoğunlaşma şeklindeki bölgesel nüfus kaymaları toplumsal ve kentsel dokuda keskin değişiklikleri meydana getirmiştir. Bu çok işlevli kentler oluşumu yüzünden bu devrim ‘kentleşme devrimi’ olarak da adlandırılabilir. Tüm bu gelişmeler, kentleri ve toplumları, yaşam tarzlarını kökten değiştirmiştir.

19. yüzyıldan itibaren kültürel yaşam da, önceki çağlardan daha karmaşık hale gelmiştir. Kültürel yaşamın coğrafi sınırları, başka kıtalara doğru genişlemiştir. Makineli üretim, toplum yapısını derinden derine değiştirmiş ve insanlara, doğa karşısındaki güçleri bakımından yeni bir görüş kazandırmıştır. Geleneksel düşünce, siyaset ve ekonomi sistemlerine karşı, gerek felsefe alanında, gerek siyasal alanda köklü başkaldırıları gerçekleşmiştir (Tanilli, 2006). Endüstri Devrimi öncesinde yaşanan Aydınlanma Çağı'nın akılcı düşünce sistemi, endüstrileşme ile gelen teknik, sosyal ve kültürel değişimler ile birleşerek modernleşmenin yolunu açmıştır. Modern mimarlığın oluşumunda da, endüstrileşme sayesinde; inşaat tekniklerinin gelişmesi, yeni malzeme üretimleri, demir ve çeliğin kullanımı ile kazanılan mekânsal ve hacimsel biçim ve boyutlardaki tasarım imkânı gücü gibi gelişmeler sayılabilir.

Endüstrileşmiş Birleşik Amerika, Batı Avrupa ülkeleri, ve Japonya, Fordizm üretim biçimi sayesinde ulus devletin ötesine, refah devletine geçmişlerdir. Fakat 1970'lerden itibaren, bu hiyerarşik ve merkezîyetçi kitlesel üretim modelinin, kapitalizmin sürekli kar odaklı yapısını verimli olarak sürdürebilmesi için yeterli olmadığı ve eskidiği tartışmaları gündeme gelmiştir. Kapitalizmin kendini yeniden yaratması, bir ivme kazanması hedefi doğrultusunda, fiziki güce dayanan, katı iş bölümü ayrımları olan fordist model yerine, esnek uzmanlaşma diye adlandırılan, bilgi üzerine temellendirilen post-fordist üretim modeli benimsenmeye başlanmıştır (Kumar, 2004). Bahsedilen merkez ülkeler, ağır endüstriden hizmet ve finans sektörüne; büyük ölçekli işletmelerden daha küçük ve orta büyüklüktekilere yönelmiştir. Bu altyapısal değişimler, siyasi ve ekonomik yönetim şekillerinde, toplumsal ilişkilerde, kent yapısında, kültürlerde ve daha birçok alanda da değişimleri beraberinde getirmiştir. Artık, net bir tanımı olmamakla birlikte, literatürde genel olarak endüstri-sonrası (post-endüstriyel) veya post-modern toplum ve kent olarak tanımlanan bir yaşam biçiminden bahsedilmektedir.

Endüstri yapı ve alanları da, bu dönemin ekonomik stratejileri doğrultusunda, öncelikle İngiltere ve Batı Avrupa'da başlayarak tüm dünyaya yayılan endüstrileşme süreci içerisinde ortaya çıkmışlardır. Fakat bahsi geçen üretim tekniği değişimleri, mevcut endüstri yapılarının yeni teknolojilere cevap verememeleri sonucunu doğurmuştur. Kentin yoğunlaşan dokusu içinde kalan endüstri alanları genişleyememekte, atık madde birikimi ve atılma, doğal koşullar, vandalizm gibi çeşitli nedenle çevreye zarar verir hale gelmektedir. Bu, ciddi şekilde tahribata

uğramış kentsel fragmanlar, özellikle ağır endüstri kentlerinin bütününde ya da belli kentsel dokularda yoğunlaşan terk edilmiş çevre ve işsizlik; toplumsal dokuda da yoksulluk, sosyal dışlanma, huzursuzluk, güvensizlik ve benzeri ciddi sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kentsel deneyim, bahsi geçen yerleşimlerde yaşayan, çalışan topluluklar, kurumlar adına büyük tehlike yaratmış, bu vaziyetin çok akut hale geldiği alanlarda adeta yaşam durmuştur. Dolayısıyla, bu alanlara müdahale tartışmaları kaçınılmaz olmuştur.

Kentler, her zaman yeni politikaların formüle edildiği ve uygulandığı alanlar olmuşturlardır. Dünyanın çoğu bölgesinde, işlevini yitirerek terk edilmeye bırakılan endüstri yapıları, günümüzde yeniden ele alınarak iyileştirme ve yeniden yapılandırma projeleri adı altında bulundukları bölgelerde çevresel etmenler de göz önünde bulundurularak toplumun yeniden kullanımına ve hizmetine sunulmaktadır.

Birleşmiş Milletler de 1992 yılında “Gündem 21” maddesi ile kentlerin bu bölgelerinin “çevresel, ekonomik ve sosyal” açıdan kazanılması amacıyla şehircilik, mimarlık, mimarlık tarihi ve restorasyon gibi disiplinlerle birlikte yeniden işlevlendirilmesi ve kullanıma açılması konularında destek olmaktadır (Url-2).

3.2 Endüstri Mirası Kavramı ve Gelişimi

‘Endüstri mirası’ kavramı, -diğer tüm kültürel mirasların korunmasının başlangıcı gibi- endüstri uygarlığına ait değerler yok olma tehdidi altına girdiğinde ortaya çıkmıştır. Endüstrileşme süreci elbette ki her ülkede aynı şekilde yaşanmamıştır; bunun sonucunda da endüstri mirası yoğunluğu ve niteliği ülkeler arası çeşitlilik göstermektedir. Fakat uluslar arası bilimsel ve akademik kuruluşların aldığı kararlar doğrultusunda ortaya çıkan endüstri mirası tanımı her ülke için temel referans olarak kabul görmektedir. Böylece toplantılarda, yayınlarda ve uygulamalarda bir dil birliği oluşabilmektedir.

Endüstri mirası konusuyla ilgilenen en önemli kuruluşlardan olan TICCIH tanımına göre, endüstri mirası, endüstri kültürünün tarihi, teknolojik, sosyal, mimari ve bilimsel değeri olan tüm kalıntıları² kapsamaktadır. Endüstri mirasını koruma

² Söz konusu kalıntılar, üretim ve arıtma sürecinin binaları, makineleri, atölyeleri, imalathaneler ve fabrikalar, maden yatakları ve işleme-arıtma yerleri, depolar ve kilerler, başka bir yere de aktarılıp

odaklı, yerinde inceleme, araştırma, belgeleme çalışmalarının yapıldığı disipline ise ‘endüstri arkeolojisi’ denilmektedir (Url-4).

Endüstri arkeolojisi en ileri düzeyde ve hızla endüstrileşen ve de en önce endüstrisizleşen ülke olan İngiltere’de ortaya atılmış bir kavramdır. Literatürde ilk kez 1955 yılında Birmingham Üniversitesi’nden Michael Rix’in “*The Amateur Historian*” adlı makalesinde rastlanan kavramın, zaman içinde anlamı farklı yorumlarla genişletilmiştir. 1960’larda uluslar arası kabul gören kavram doğrultusunda endüstri mirası olgusu doğmuştur. Bu yeni araştırma alanı, çok farklı disiplinlerden mimarlık, mühendislik, kent planlaması, toplum bilimleri, tarih, arkeoloji ve daha çeşitli alandan araştırmacı, akademisyen ve profesyonellere çalışma ve üretme alanı yaratmıştır (Hudson, 1979).

Endüstriyel miras, genel olarak; mekânîk araçlarla ve düzeneklerle mal ve/veya hizmet üretme etkinliğinin gerçekleştiği özgül mimariden oluşan kültürel miras olarak tanımlanabilir (Tanyeli, 2000, s.50). Avrupa’daki eski endüstri bölgelerindeki değişimleri duyurmak, endüstri mirası ile ilgili bilinci geliştirmek ve turistik ilgi yaratmak amacıyla 1999 yılında kurulan ERIH, bu mirasın, endüstri dönemi insanların tarihi olduğunu ve bu tarihten günümüze kalan görsel değerler olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Url-3).

Endüstri mirasının kente yeniden hizmet etmesinin ilk örneklerinden, ABD’nin Seattle kentindeki Gas Works Park’ın ilgi çekici bir proje olduğu düşünülmektedir. 1906-56 yılları arasında hizmet eden gaz üretim tesislerinin işlevsizleşmesi sonucunda, 1962 yılında kent yönetimi tarafından satın alınarak kamusal bir parka dönüştürülmesi kararlaştırılmıştır. Gazometreler yıkılmış, diğer üretim yapıları temizlenerek olduğu gibi muhafaza edilmiştir. Yeni tasarımda peyzaj mimarı, ikonik yapılarla tamamen ters düşen, yalın bir yeşil alan düzenlemiştir. Alanın toprağı ve suyu da temizlenmiştir (Url-5). (Şekil 3.1, 3.2)

kullanılabilen enerji üreten yerler, ulaşım sistemleri ve bütün altyapıları, ibadet ya da eğitim gibi sosyal faaliyet yapılan mekânlardır (Url-4).

Şekil 3.1 : *Gas Works Park*, Richard Haag, (1975), Seattle, ABD. Parkın 1965 ve günümüz hava fotoğrafları. (Url-5) *Seattle Met* dergisi kapağında, kentin simgelerinden biri olarak park. (Url-6)

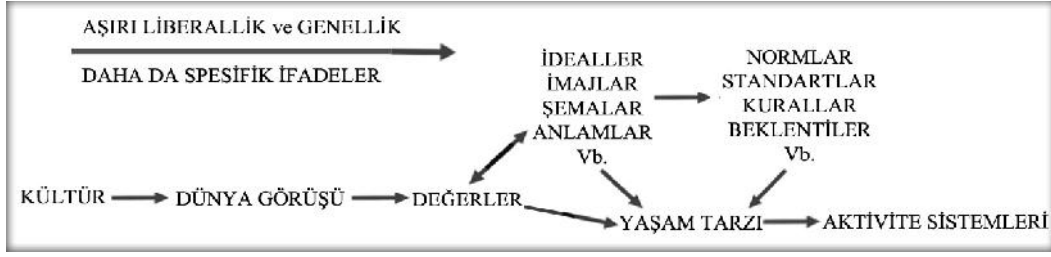

Şekil 3.2 : Parktaki serbest ve planlı aktivitelerden örnekler. (Url-7)

Lynch, ilki kırk yıl önce basılmış olan “*What Time Is This Place?*” adlı kitabında, yakın geçmişin ve gündelik hayatın üzerine yapılan çalışmaların öneminden, ve de ‘endüstriyel arkeolojinin’ doğuşunun ümit verici bir işaret olduğundan bahsetmektedir (Lynch, 1972, s.36). “Çoğu insan eski arabaları, trenleri, mücevherleri ve sarayları sever. Daha azı, çömlek parçaları ya da eski çimento karıştırıcıları ya da bunların bağlamları ile ilgilenir. Fakat ikincisi, geçmişi anlamak adına çok daha önemli olabilir” (Lynch, 1972, s.49).

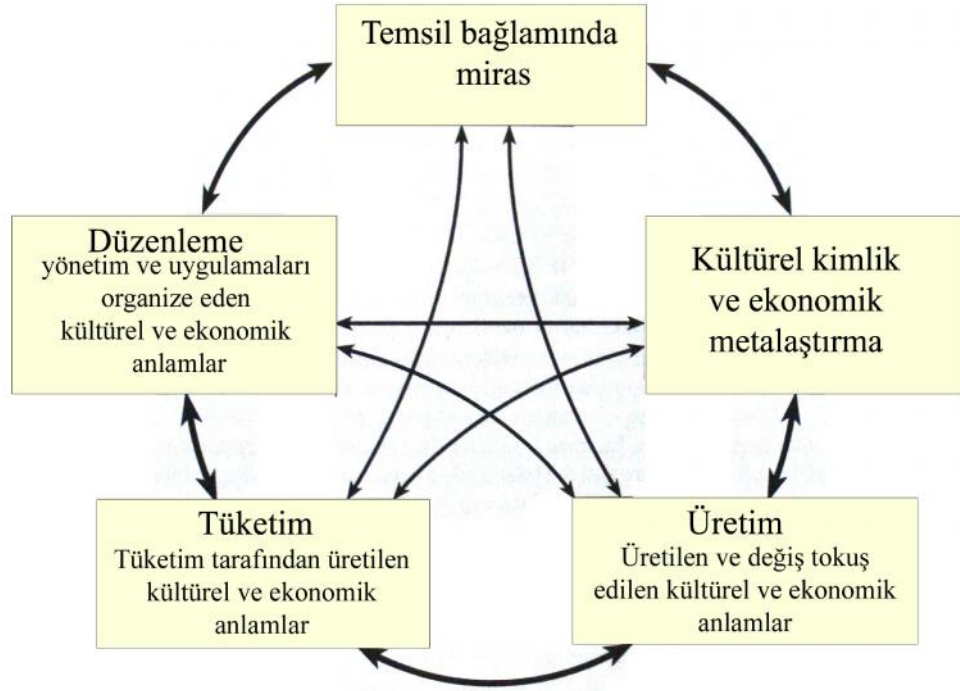
3.2.1 Miras değeri bağlamında fiziksel ve sosyal sürdürülebilirlik

Değerler genellikle, idealler, imajlar, şemalar, anlamlar ve benzeri aracılığıyla ifade edilmektedir. Bunlar da, normlar, standartlar, beklentiler, kurallar vs. gibi oluşumlara neden olmaktadır. Bunlar, çevreye değer biçilmesi konusunda önemli bir rol oynamaktadır; değerlerin yanı sıra, ‘yaşam tarzları’nı meydana getirmektedir. Yaşam tarzı grupları oluşumu, birçok nedenden ötürü özellikle yararlıdır. Diğer çoğu -yaş, cinsiyet, etnik köken, sosyal sınıf, din, eğitim, ideoloji, meslek vs. gibi (ki tümü tarihsel ve kültürler-arası olarak kullanılmıştır)- gruba ait olma koşullarının bütünü yaşam tarzı yoluyla ifade edilebilmektedir. Eğer edilemiyorlarsa, bunlar, muhtemelen çevrelerin uygunluğunu etkilememektedir (Rapoport, 2005, s.96-97). (Şekil 3.3)

Şekil 3.3 : Kültürün, aşırı genişleme ve genelleşme problemine cevap olarak parçalarına ayrılması. (Rapoport, 2005, s.95)

Mekânlar ve zaman ‘miras’ vasıtasıyla birbirleriyle ilişkilidir. Bu miras, içerikleri ve anlamları zaman içinde ve mekânsal değişimlerle dönüşen, çok çeşitli bir bilgidir. Talep ettiğimiz mirası oluşturur, ve de çağdaş toplumlarımızın ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda tanımlanan çeşitli amaçlar için yönetiriz. Belki de, mirası yorumlamayı kavramsallaştırmanın en kolay yolu temsil nosyonu aracılığıyla. Hall (1997), esasen kültürün, anlamın üretimi ve değiş tokuşu, ve bunların gerçek, pratikteki etkileri ile ilgilendiğini tartışır. Miras, lisana benzer şekilde, anlamın üretildiği ve yeniden-üretildiği mekânizmalardandır. Anlamın sınırları, kimlik tarafından çizilir. Anlam, çeşitli ortamlardaki sosyal etkileşim sayesinde üretilir ve değiş tokuş edilir; ayrıca tüketim aracılığıyla da üretilir. Genellikle miras, ulusal alanda tanımlansa da, politikaların uygulanması ve bunların yönetimi daha yerel ölçekte, bölgenin veya kentin idaresinde yürütülmektedir. Bunlardan dolayı, miras; yer aldığı bölgenin, bilgi ve çağdaş küreselleşme akışını toplayarak ve sermayeye çevirerek hayat dolu alanlar olarak görülmesini içeren daha geniş bir tartışmanın parçasıdır. Ağ oluşturmak (*networking*), girişimcilik, işbirlikçilik, karşılıklı dayanışma ve ortak bir bakış açısı; bunların tümü, bölgesel rejenerasyonun hayati ön koşullarıdır. Bunlara paralel olarak, diğer tesisler ve kurumlar da, sözü edilen, dolaşıma hizmet eden ve de mevcut ile yeni bilgi kaynaklarını sermayeye çeviren stratejilere dâhil olmaktadır (Ashworth ve Graham, 2005). Bu yaklaşım, yere ait bilginin korunarak ve geleceğe aktararak hem yerel mirasın hem de ekonominin sürdürülmesi, geliştirilmesi olarak özetlenebilmektedir. (Şekil 3.4)

Şekil 3.4 : Bir miras devresi. (Ashworth ve diğ., 2000, s.3)

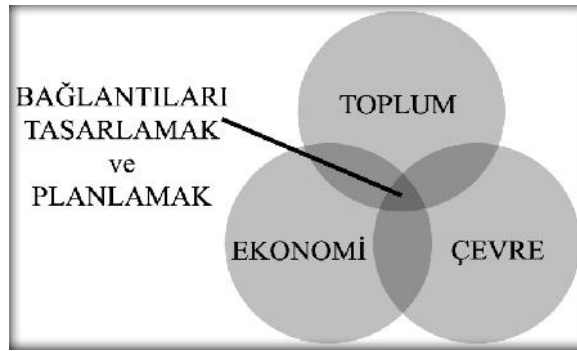
1972 yılında Birleşmiş Milletler'in beşeri çevre konusundaki Stockholm Konferansı, 'sürdürülebilirlik' kavramını uluslar arası arenaya getiren ilk konferanstır. Takip eden yıllarda, bu konunun çeşitli komisyonun çevresel endişeler üzerine yaptığı konferans ve çalışmalarda yoğun olarak gündeme gelmesi, uluslar arası fikir birliğine ulaşarak aksiyon planları ve kılavuz ilkelerin belirlenmesine olanak sağlamıştır. Bu kılavuzlar arasında, özellikle, Brundtland Raporu-Ortak Geleceğimiz (1987) ve Agenda 21 (2004) isimli raporların kabulleri ile çağdaş çalışma ortamlarında sıkça karşı karşıya gelinmektedir. Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan Brundtland Raporu'nda sürdürülebilirlik; "Ekonomik, çevresel ve toplumsal gereksinmelerin, gelecek kuşakların yaşam koşullarına zarar vermeden karşılanması" şeklinde tanımlanmaktadır. Giderek ağırlaşan çevresel sorunlar karşısında insanlığın çıkış yolu olarak; ekoloji, endüstri, kentsel büyüme ve gelişme, ekonomik kalkınma, güvenli ve huzurlu sosyal çevre arasındaki bağların kurulmasıyla sağlanacak etkin ve sürdürülebilir gelişme gösterilmektedir (UN, 1987).

21. yüzyıla girerken, doğal ve kültürel mirasın korunmasının, çeşitli (Council of Europe, European Union, ve diğ.) büyük organizasyonların 'sürdürülebilirlik' kavramı çerçevesi içinde önemli bir odak noktası haline geldiği görülmektedir. İlk ortaya atıldığında 'yeşil' söylemlerle başlayan bu kavramda miras değerlerinin sonu

olduğu ve bu bağlamda ele alınamayacağı düşüncesi hakimdir. Zaman içinde değişen bu yaklaşımı, 2001’de “Değişimi Yönetmek: Yapılı Çevrenin Korunmasına Yönelik Sürdürülebilir Yaklaşımlar” (*Managing Change: Sustainable Approaches to the Conservation of the Built Environment*) temalı US/ ICOMOS’un uluslar arası sempozyum işaret etmektedir: “(...) sürdürülebilirlik konuları; tasarım, teknoloji, ekonomi, gelişim ve sosyal canlılık ile ilgili olması dolayısıyla, yönetimin yeni bir modeli olarak koruma aracılığıyla keşfedilmelidir” (Fairclough, 2001).

Bir projenin sürdürülebilir tasarımı, eşzamanlı olarak, ekonomik, sosyal ve çevresel zorlukları aşmak adına, sürdürülebilir enerjilerden güç alan çözümler üretmeyi gerektirir (Williams, 2007, s.13). (Şekil 3.5)

Yerleşimlerin tarihi, kaynakların, toplumları ve içerdiği bireyleri sürdürdüğünü; kaynaklar kurduğunda toplumların da kurduğunu göstermektedir. Dokusu ne kadar cazibeli olursa olsun, -insan topluluğunu da içeren- her hangi bir biyolojik topluluk, uzun vadeli gelişimini ve kullanımını, yerel sürdürülebilir enerjilere ve kaynaklara bağlamalıdır. Sürdürülebilir bir kent ve toplum dokusu, yerel sürdürülebilir kaynakları anlamak, birbirlerine bağlamak ve adapte etmek sonucunda meydana gelmektedir (Williams, 2007, s.69-70).

Şekil 3.5 : Sürdürülebilirliğin üç alanı; sürdürülebilir tasarım için kritik olan, uzamsal birbirine bağımlılık ve bağlantı. “Üç-boyutlu problemler üç-boyutlu çözümler gerektirir.” (Williams, 2007, s.14-15)

Bu kaynakların, bir yere ait olan tüm yerel enerjiyi kapsadığı söylenebilmektedir. Bir çevre oluşturulmasında veya yenilenmesinde, sürdürülebilir yerel kaynakların kullanımı çerçevesi içinde, o yerin tüm sisteminin, sürekli bir döngü içinde yaşaması anlaşılmaktadır. Bu da, o yere ait ekosistemden, üstyapı ve altyapı sistemine, sosyal yaşam sisteminden ekonomik sistemine tüm kimliksel öğelerden azami düzeyde yararlanarak geliştirmek anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda, sözü edilen gelişim

sisteminin odak noktası olarak ‘yerel kimlik’ nosyonu gösterilebilmektedir. Bu ‘yerel’, belirli bir yere ait olan anlamındadır; yöresel, ya da ulusa özgü olmak zorunda değildir. Evrensel bir dile sahip olabilir, ama tarihi ve yapısıyla ünik oluşu, potansiyel sahibi bir iç dinamik olmasını sağlayacaktır. Kimlik öğelerinin, yerel mirasın değerlendirmesi, bunları evrensel platformda da göz önüne çıkartarak değerini artırma yaklaşımının, projelerde sürekli başarıya ve yaşama götürdüğü dikkat çekmektedir.

3.2.2 Kimlik ve bellek

Kimlik konusu, çalışma bağlamında; özellikle yapılı çevrenin bir niteliği olarak, ve de bu hususta ön bileşen olan kentsel ve toplumsal dokunun (tarihi, psikolojik, sosyo-kültürel-ekonomik vb.) içindeki önemi ile ele alınmaktadır.

Bir kimliğin oluşumu, belli koşulların sürekliliği neticesinde gerçekleşmektedir. Bu koşullardan bazıları şunlardır:

- Kültürel miras veya gelenekler,
- Toplumun gereksinimlerinin nitelik ve karakteri,
- Coğrafya, topografya, iklim, doğa şartlarıyla meydana gelen faktörler,
- Ulusun ürettiği teknoloji,
- Değişen şartlara uyabilme yeteneği (Gürsel, 1993).

Mimari kimlik, yapı ve yakın çevresi için mimar ve/ veya kullanıcı tarafından oluşturulan ayırt edici özellikler tarafından belirlenebilir. Mimari kimlik kültürel ve kentsel kimlik sistemlerinin alt açılımı olarak kent ve koruma planları, mimari üsluplar, mimari diller, yapı ve çevre oluşturma politikaları, malzeme ve teknoloji, çevreye karşı davranışlar ve tutumlarla etkileşim içindedir (Hacıhasanoğlu, 1996).

Kimlik tanımının, uzun bir süreç içerisinde oluşan ve birbirinden bağımsız düşünülemeyen, fiziksel, tarihsel, kültürel, sosyal ve psikolojik öğeler üst başlıkları altında açılımlarını yapmak mümkündür. Bir kimlik yapısı, bu alt ölçeklerden, üst ölçeğe doğru, ve de tam aksi yönde bir geri-beslenme sistemi içinde dönüşmektedir. Tüm bu öğelerin beraberinde, bireylerin ve toplumların kimlikleri de mekânsal kimliklerden etkilenecek gelişir; ve aynı şekilde bir geri-beslenme döngüsü içerisinde, bu özel kimliklerin de çevresel bilgileri etkilemesi ve değiştirmesi gerçekleşmektedir. Massey (1994), bir yerin kimliğinin, kullanıcı ile mekân/uzam

arasındaki iletişimin neticesinde ortaya çıkan özel bir durumun ifadesi olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla kimlik, bireyin çevreyle iletişimi neticesinde, çevrenin özgün ve belirgin karakterini oluşturan niteliklerin farkında olunması sonucunda belirlenmektedir.

Genelde kentsel mekân, insanın yaşamıyla ilgili dört ana işlevin -barınma, çalışma, eğlenme/dinlenme, ulaşım eylemlerinin- geçtiği mekânlar bütünüdür; kentin ve kentsel biçimin dolayısıyla mimarının kentle ilişkisini kuran temel öge olarak düşünülebilir. Bu kentsel mekânın kurgusunda kullanıcıların mekâna yüklediği farklı kimlikler ile mekânsal kimlik oluşur (Giddens, 1998). Mekâna kimliğini veren özellikler, esasen, mekânın fiziki yapısı, içerdiği sosyo-kültürel boyut ve kullanıcı katılımı ile gerçekleşen aktivitelerdir. Yine, mekânda deneyimlenen kalıcı aynılıklar ve birliktelikler de kentsel mekâna kimliğini veren özelliklerdir. Kentsel mekânın kolektif bellek oluşturmaya dair en ayırıcı husus ise, mekânın barındırdığı canlılık ve belirli mimari kodları içermesidir. Bu bağlamda kentin mekânsal kimliğinin en çarpıcı şekilde okunabildiği yerler, kente ölçek veren ve herkes tarafından benimsenen değerlerin izlerini taşıyan bir dizi kentsel ortak mekânlar olmaktadır (Relph, 1976).

Post modern dünyada küresel ekonomi, her konuda olduğu gibi, mekânsal değerlerin de nicelleşmesini doğurmuştur. Mekânların ‘yer’ ile ilişkisinin, tarih, kimlik, aidiyet gibi olguların bağlamının eksilmesi sonucunda kopması, kaçınılmaz olmuştur. Neticesinde, bu durumun sorgulanması, bu kavramların önemi gündeme gelmektedir.

Kentsel ve mimari gelişim alanlarında, ‘yer’ kavramı, insan ve uzam/mekân, bu çalışma alanlarının merkez çekirdeğinde yer alan en büyük iki etmen olduğundan ötürü, insan-çevre ilişkilerinin anlaşılmasını kolaylaştırmak için kullanılmaktadır. Modernist ürbazizm döneminde, bu kavramın ağırlıklı olarak işlevsellik yönü ile değerlendirilmektedir. ‘Yer’ terimi ile dönemin planlama disiplini sık karşılaşmamakta; yerler, merkezler veya aktivite merkezleri olarak addedilmektedir. 1950’lerin son ve 1960’ların ilk yıllarında hem mimarlar hem de psikologlar tarafından yapılan birbirini bütünleyici çalışmalar sonucunda, yer öznesine olan bilimsel ilgi artmıştır. Bu çalışmaların önde gelen etkili isimlerinden Lynch (1960) “yer ütopyaları” olarak adlandırdığı düşünce yapılanmasını geliştirmiştir. Bu kentsel-mimari yaklaşımda, insanlar ile mekânın, bir ‘yer hissi’ (*sense of place*) geliştirerek, doğal olarak bağlanacağı belirtilmektedir. Benzer

şekilde, mimarlık kuramı tarihini etkileyen başka bir mimar Rossi (1966), yerin olağandışı önemini, kolektif belleğin ‘mahali’(‘*locus*’) olduğunu; ve de antropoloji, psikoloji, kent tarihi gibi çeşitli çalışma alanlarının düşünceleri ile, mimarlık ve ürbazminkiler arasında köprü kurabilmesini anlatarak vurgulamaktadır. Aynı yönelimdeki Norberg-Schulz (1979) kuramsal çalışmasında, “Yapının (mimarının) var oluş amacı, bir alanı bir yere dönüştürmektir; mevcut çevredeki potansiyel olarak sunulan anlamları açığa çıkarmaktır.” demektedir. Bu durumda, yer kavramının 20. yüzyıl ortalarına kadarki, sadece maddi işlevsel alanlar olma durumundan, öznel varoluşsal alanlar olmaya yükseldiğine varılabilir (Castello, 2010).

Yer nosyonu, çoğu Batı felsefesi tarafından, yerin, uzamsal koordinatlar içinde soyut bir konum, her hangi bir şeyin mevkisi olduğu düşüncesi lehine bastırılmıştır. Bu görüş, uzamın, yerin özellikleri için bir çerçeve oluşturan nesnel ve soyut bir kavrayış şekline öncelik tanıyan bilimsel ampirizmin yükselişine kadar görülmektedir. Aydınlanma ve modernite sırasında, uzam, öncelikli ve soyut bağlam olarak tanımlanmakta iken, yer, ikincil olarak, uzamın yan ürünü olarak görülmektedir (Casey, 1997). Yerin ontolojisi, yirminci yüzyılda, Heidegger’in uzamsal ontolojisi ‘(dünyada) var olmak’ (‘*Dasein*’) sayesinde yeniden canlandırılmış ve geliştirilmiştir. Yapısalcı ve post-yapısalcı düşüncelerde, yerin anlamları; Foucault (1997) için bir yapıli öznellik biçimi, Barthes (1973) için bir mitoloji biçimi, Derrida (1974) için bir metindir.

Yerlerin kimliğinin, değişmeyen bileşeni, ‘yer hissi’ ile saptandığı; kimliğin, karakterin nispeten daha az sabit olduğu düşünülebilir. Gündelik yaşam içinde, sosyalliği uzama bağlayan yoğunluğu yere güç ve öncelik vermektedir. Norveçli mimar Norberg-Schulz, Heidegger’in mimari hakkında geliştirdiği düşünceleri üzerine temellendirdiği ünlü çalışmasında, mimarlığı “yerin ruhunun (‘*genius loci*’³) görünür hale getirilmesi”, ve mimarın görevini de “anamlı yerler yaratmak” olarak tanımlamaktadır. Auranın kavranmasını sağlayacak üç önemli değerin anlam, kimlik ve tarih olduğunu belirtmektedir (Norberg-Schulz, 1979). Hangi yapıların veya yapı alanlarının, yalnızca ‘mekân’ olma durumundan ilerleyerek esaslı bir ‘yer’ seviyesine gelmesindeki en güçlü etmen; mimarının ilk akla gelen somut biçiminin ötesinde, o biçimin özünde mevcut soyut anlam olan ‘aura’ olacaktır.

³ Lat., *genius*, ruh + *locus*, yer

Kentsel planlama, mimarlık ve çevresel bağlamları üzerine disiplinler arası çalışmalar yürüten Castello (2010), ‘yer’in anlamı ve bağlamı üzerine yazdığı kitabında, öncelikle, bu kavramın, fiziksel açılarını vurgulayan geleneksel sahneden, disiplinler arası yaklaşımın zorunlu pratik haline geldiği yeni bir sahneye taşınmış olduğunu belirtmektedir. Bir mekânın yere dönüşmesini incelerken, üç tip yerden söz etmektedir: Norberg-Schulz’un ‘*genius loci*’ kavramının izinde, uzamsal uyarıcılardan meydana gelen ‘aura mekânı’; geçici boyutlara dayanan ‘bellek mekânı’; çevredeki kişiler arası ilişkilerin etkileşimiyle oluşan ‘çokluk mekânı’.

Aura ve bellek mekânları, küçük farklılıklarıyla beraber, hepsi çokluk mekânlarıdır. Doğalarında kolektif oldukları için çeşitliliğin merkezleri, bir şeylerin sunulduğu, değiş-tokuş edildiği yerlerdir. Bunlar, bir geçişmeler dizinini kapsama karakteristikleri ile yakınsaktır.(...) Yerin var oluşunu iletebilmesi adına aracı fenomenler olan aura ve bellek mekânları, imajları anımsatır, hayal gücünü geliştirir, algılanan imajları belleğe tanıtır, ya da düşünceler kombinasyonuyla yeni imajlar oluşturur. Bahsedilenler, o yerde mevcut olan çokluğun kolektif deneyimiyle başlayan, ve o yerin konfigürasyonunu meydana getiren aura ve bellek sayesinde canlandırılan imajlarla biten bir yer yaratmayı sağlayan boyutlardır. (Castello, 2010, s.10-17)

Rapoport (2005), genel olarak ihmal edilen ya da işleve iliştilmiş bir ek gibi görülen ‘anlam’ın önemini vurgulamaktadır. Anlam, belki de işlevin en önemli açısı, ve de çevreler ile birlikte -havası/ruhu, rengi, malzemesi, üslubu, vs. gibi- bir çok karakteristik niteliğinin istenmesi, tercih edilmesi ve değer biçilmesi adına kritik bir bileşendir. İnsan aktiviteleri ve etkileşimleri, iletişimleri, ve bunların sonucunda sınırlar, işaretler, geçişler, kural sistemleri, belirli insanların dâhil edilmesi ya da dışarda bırakılması gibi oluşumlar da doğal olarak bu anlamı takip eder. Bunlar, uzamsal organizasyondan ayrılabilir; fakat onun parçalarıdır.

Belleğin, “yerin strüktürünün önemli bir elemanı, doğasında olan bir niteliği” (Boyer, 1994) olduğu düşüncesiyle, miras koruması planlamasında uygun olana işaret edecek en güçlü etmen olarak bellek gösterilebilmektedir. Bu bellek kullanımı ile kastedilen, geçmişini idealize edip dondurmak değil, zamanın izlerinin okunabilir şekilde birikmesine izin vererek şimdiki zamanı bunlarla harmanlama yaklaşımıdır.

Bergson (1912), felsefe tarihinin başyapıtlarından biri olarak kabul edilen çalışmada, geçmişin günümüz için yararını ve belleğin sürdürülmesinin gereğini vurgulamaktadır.

Sürekliliğimiz sadece bir anın yerini bir diğerine terk etmesinden meydana gelmemektedir. Eğer öyle olsaydı şimdiki zamanın dışında hiç bir şey var olmayacağı gibi, geçmiş, içinde

bulunduğumuz aktüel ana taşmayacak, aynı zamanda hiç bir evrim veya gerçek süreklilik söz konusu olmayacaktı. Süreklilik, geçmişin geleceğin içine doğru taşması, taşıkça da kabarmasıdır.

Mimari eserler, yaratılmalarında etken olan dönem, sınıf veya üslubun çok ötesine erişebilme yetisine sahiptir. Bunlar, bireysel ve toplumsal belleklerde, zaman içinde oluşan tanımlı algılar birikimine ev sahipliği yapar, ve de kentin belleğinin göstergesidir. Her hangi bir yapının gerçek anlamını, onun ruhunu, aurasını oluşan bu ‘yer’de aramak gerekmektedir.

Bu doğrultuda; bireyin zihninde oluşan bir mekân, onun belleğinde kazandığı ‘yer’ ile, zaman içinde değişime uğrasa dahi ‘var olacak’ bağıntısı kurulabilmektedir. Mimari mekânın imajı yenilenebilmekte; mevcut mekân, temsillerini ve yeni veri girdilerini bütünleştirerek bir kimlik dönüşümü yaşayabilmektedir. Yeni veriler, yere hâkim olan aurayı bozmuyorsa, bu kimlikli mekân, hem o yere önceden aidiyet duygusuna sahip olan, hem de orayı ilk defa okuyacak bireylerin belleklerine kazanacaktır. Yaşanacak kentsel deneyim (*urban experience*) fenomeni ‘yer’e ilişkin olacaktır. Relph’e (1976) göre, bir yerin, insanların amaçlarına, deneyimlerine ve eylemlerine odaklanma ve hükmetme gücüne sahip olması, onun ünik niteliğinden kaynaklanmaktadır.

3.2.3 Kültür mirası olarak endüstri mirası

“Kültür” kelimesi, Türkçe karşılığı “ekin” olan, “sürmek, ekip biçmek” anlamındaki Latince kelime “cultura”dan türemiştir. Kültür, günümüzdeki çeşitlilikten dolayı tanımlanması en güç kavramlardan biridir. Kavramın karşılık bulduğu belli başlı anlamlar olarak; kültür,

- Toplum ya da toplumların birikimli uygarlığıdır,
- Toplumun kendisidir,
- Belli sosyal süreçlerin ortalamasıdır,
- Bir insan ve toplum kuramıdır, denilebilmektedir (Güvenç, 1999).

Kültürün bileşenleri; davranış sistemi, bireysel özellikler, ideolojik yapı ve çevresel veriler olarak ele alınmaktadır (Tekeli, 1969). Bayart (1999) da, kültürü, önceki dönemlerden kalan ve yeni nesillere aktarılan şeylerin, mirasın gerçekliği, olarak tanımlamaktadır. Kuban (1973), kültürün zaman içinde biriktiğini ve bunun bir

bileşeninin de üretilen eşyalar ve yapılar olduğunu vurgulayarak bir anıtı ya da kent dokusunu, bir kültürün öğeleri olarak değerlendirdiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, Rapoport'un (2005) sınıflandırması dikkate alınabilir: Kültür;

- Bir grubun kendine özgü yaşam biçimi,
- Belli kodlarla ifade edilen semboller, anlamlar ve bilişsel şema sistemi,
- Ekolojik çevre ve eldeki kaynaklar ölçüsünde yaşamını sürdürebilmek için uygulanan uyum yöntemleridir.

Anlamlar, gelenekler ve bağlılıklar, yer kavramı etrafında oluşmakta; ekonomik ve siyasi örgütlenme biçimleri, iktidar ve bağımlılık, mahalleler, kentler, bölgeler, uluslar arasındaki ilişkilerin içinde yer almaktadır (Morley ve Robins, 1997, s.107). Bu ortak kolektif bellek, -tüm yapılar, sokaklar, meydanlar vb. kentsel mekânlardan oluşan- yapay çevrenin meydana getirilmesine etki eden; doğal koşullar haricinde, teknoloji, ekonomi, dönemsel akımlar, kullanıcı beğenisi ve istekleri, ve daha birçok verinin birikimi olan bir kültürel anlam bütünüdür. Dolayısıyla, bunların yansımasının bütünü de, “kültürel çevre” olarak tanımlanabilir.

Tüm bunların doğrultusunda, kültürün, zaman çerçevesi içinde hem sosyal hem de fiziksel açılardan bağlayıcı bir güç olduğuna varılabilmektedir. Bu doğrultuda, kentlerimizi, geçmişin izlerini taşıyan, günümüz değerlerini yansıtan ve geleceğe aktarılabilecek olan kültürel mirasın korunarak sürdürülmesini sağlamak bilinciyle gelişmek hedefi benimsenmelidir.

“Kültürel miras” terimi her zaman aynı anlama sahip olmamıştır. Son on yıllarda, miras kavramı, tıpkı kültür kavramında olduğu gibi, derin bir değişime maruz kalmıştır. Bir zamanlar yalnızca kültürün anıtsal kalıntılarına değinen miras kavramı, gitgide, soyut, etnografik veya endüstri mirası gibi yeni kategorileri içermeye başlamıştır (Url-8).

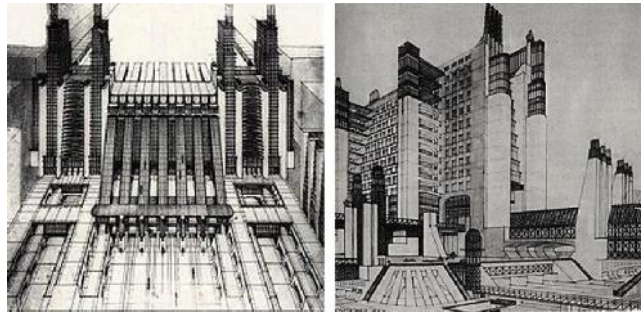
Endüstri Devrimi, tarıma ve zanaata dayalı bir ekonomiden, endüstrinin ve makine üretiminin egemen olduğu bir ekonomiye geçiş süreci olarak tanımlanabilmektedir. Bu devrim, teknolojinin, endüstriyel üretimin ve ulaşım olanaklarının gelişmesi sayesinde birçok alanda köklü değişimler doğurması neticesinde, uygarlık tarihinin belki de en önemli dönemeci olarak gösterilmektedir (Touraine, 1995). Teknoloji ve üretim alanlarında, dolayısıyla da ekonomik yapıda yaşanan değişimler; kültürel ve sosyal açılarıyla toplumsal yapılanmayı da değiştirmiştir. Bunların yanı sıra, siyaset

ve yönetim biçimleri, sanat ve mimarlık gibi disiplinlerde yeni yaklaşımların ortaya çıkması da hem toplumsal hem de kentsel dokuların yapılanmasında önemli rol oynamıştır. Denilebilir ki, teknolojik, siyasi, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik boyutları olan devrim, moderniteye araç olmuştur.

Mimarlık ve sanat çalışmalarına yansıyan endüstrileşme, ‘makine estetiği’ sanatsal kavramını, mimarlıkta ‘modernizm’ ve onun formları olarak kabul edilebilecek olan ‘konstrüktivizm’, ‘fütürizm’ akımları gibi fikirleri doğurmaya zemin hazırlamıştır. (Şekil 3.6, 3.7, 3.8)

Şekil 3.6 : *AEG Turbinenfabrik*, Peter Behrens, (1909), Berlin, Almanya. 1956 yılında koruma altına alınan yapı, 1987’de Berlin’in 750. Yılı isimli pula basılmıştır. (Url-9)

Şekil 3.7 : *Citta Nuova* (Yeni Kent), Antonio Sant’Elia, (1914), gerçekleştirilmemiş. (Url-9)

Şekil 3.8 : *Tatlin Kulesi*, Vladimir Tatlin, (1919), St. Petersburg, gerçekleştirilmemiş. Dönemin son teknolojileriyle cam ve çelikten tasarlanan kule yapılmamış olduğu halde, Bolşevik Devrimini temsil etmesiyle Rusya için ulusal bir mirastır. 2000’de pula basılmıştır. (Url-9)

3.3 Yeni Endüstri Dönemi

İlki 1973 yılında yayınlanan çalışmasında ‘endüstri-sonrası toplum’ terimini kullanarak literatürde yaygınlaşmasını sağlayan Bell’e göre bu toplum, teknolojik alandaki temel değişimlerden doğmuştur. Bu değişim, en büyük etkisini, bahsi geçen alanın merkezi olan öğretim, çalışma ve benzeri diğer uğraşlarda göstermiştir. Bu toplum, teorik bilginin kodlanmasıyla ilgilidir; tarih boyunca özgürlüğe ve açıklığa yöneltmiş olan bilim, post-endüstriyel toplumun karakterinin özel bir niteliğidir (Bell, 1999, önsöz). Bu doğrultuda, bilginin merkezileşmesi sonucu bilgi ve organizasyona dayalı yeni iş eğilimleri ve boş zaman aktiviteleri ile tanımlanan yeni bir toplum yapısı oluşmuştur (Touraine, 1995).

Endüstri-sonrası kentte yeni bir sosyal düzen yaratılmıştır. Servis sektörünün yeni sınıfları arasındaki boşluk, endüstriyel kentteki beyaz-yakalılar ile mavi-yakalılar arasındakinden daha geniştir. Endüstri-sonrası kent merkezi, yeni sosyal yapının mekânsal ve kültürel açılardan aşırı uçlarını uzlaştırmak ihtiyacındaydı; yüksek ücretli profesyoneller ve ‘yaratıcı sınıf’ (Florida, 2004) ile, servis sektörünün düşük ücretli ve/veya gayri resmi işçileri ve de işsizler. Fiziksel olarak, merkezdeki kentsel mekânlar, üst tabaka için ‘oyun alanları’ ile servis işçileri ya da yer altı ekonomisinin müdavimleri için metruk alanlar şeklinde daha da farklılaşmıştır. Bu büyüyen mekânsal ve sosyal boşluk, kent politikalarına hem yeni biçimler hem de yeni yönler veren en büyük etmendir. Kent merkezindeki değerli lokasyona sahip ‘metruk alanların’ tüketim alanlarına dönüşümü buna bir örnektir (Logan ve Swanstrom, 1990).

“Kültürümüzün gücü, sürdürülebilir ve kendi kendine dayalı kültürel endüstrilere bağlıdır” (Hawkes, 2001, s.8).

Arendt (1996), çağdaş kültürleri dönüştüren en büyük etmen olan küreselleşmenin yarattığı kitle toplumu ile toplum arasındaki farkı ortaya koyduğu denemesinde; “Başlıca farklılık, toplumun kültüre ihtiyaç hissetmesinde; kültürel şeylere ‘değer’ verir, onları toplumsal metalar haline getirir kendi bencil amaçları için kullanır ve istismar ederken, onları ‘tüketmeme’inde yatmaktadır” demektedir.

Daha 1980’lerde Avrupa’nın birçok ekonomik sektörü kaybedeceği ve sadece çok az kısmının devam etmesine katkıda bulunacak değerler, yeni işler ve girişimleri üretme potansiyeline sahip olduğu fark edilir durumdaydı. Kültür, bu sektör tetikleyici

değerler arasında belirlenmiş ve kültürel temsilciler/ şirketler kentsel yenilenmeye ve gelişime katkıda bulunmaları için teşvik edilmiştir. Kentlere değer katarak ve iş imkânı yaratarak ‘yeni imaj’larını oluşturmak hedeflenmiştir (European Comission, 1996, Url-10).

Kamuya yönelik organizasyonlar; kültürel aktivitelerin, vatandaşların yaşam kalitesini artırmak, sosyal kapital oluşturmak, eğlence mekânları sağlamak, kültürlerarası süreçleri teşvik etmek ve de yaşanan yere saygı ve kıvanç duygusu yarattığı/yeniden yaratmak konularındaki önemini kanıtlamıştır. Kültürel aktiviteler demokrasi okulları; bilgi toplumunun gelişimi için gerekli elemanlar olarak görülmektedir. Bilgi toplumu, temellerini kendi özünde olan, anılar, yaratıcılık, çeşitlilik veya geleneksellik gibi kültür değerlerine oturtmaktadır. Çevresel, sosyal ve ekonomik bileşenlerle birlikte “sürdürülebilirliğin dördüncü ayağı” (Hawkes, 2001) olarak tanımlanan kültürün, katılımcılık, iletişim, öğrenim, eğitim, miras ve yaratıcılık arasında bir sinerji oluşturacağı öngörülmektedir. Bu doğrultuda, geçtiğimiz yıllarda birçok kent ile yerel otoriteler, kentsel stratejilerde kültürün sağlam bir merkez noktası oluşturacağı konusunda ortak görüşlerini bildirmiştir (Agenda for Culture 21, 2004, Url-11).

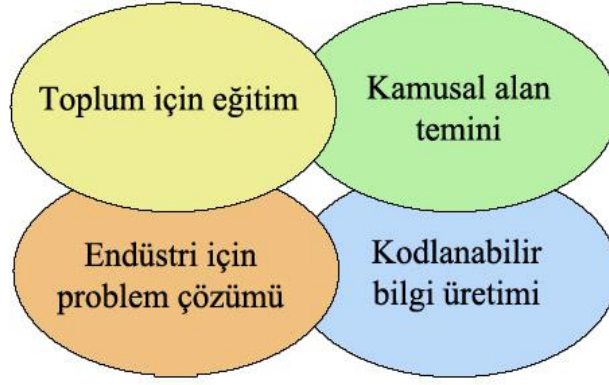
URBACT oluşumunun uzun süreli çalışmalarının ürünü olan bir yayınında; Avrupa’da gerçekleştirilmiş altmıştan fazla yeniden işlevlendirme projesi incelendiğinde, kültürün çok yönlü ve güçlü stratejik bir kaynak olduğunun ortaya çıktığının altı çizmiştir. Kültürel aktivitelere katılmak, kimliğe bağlılığı getirir ve gelişimini teşvik eder; kenti ve kullanıcılarını deneyselliğe ve sınırlarını zorlamaya itmektedir. En başarılı rejenerasyon, kültürün fiziksel, ekonomik ve sosyal yönleri entegre olarak birlikte çalışabildiklerinde gerçekleşmektedir. Her biri bir diğerini, işleme süreci boyunca projeye ve girişime değer katarak besleyecektir. Bu tip canlanmalar, geniş çapta olumlu, akışkan artçı etkiler gösterebilir (Landry, 2006). Kafe, restoranlar vb. dinlence mekânlarının açılması, daha güvenli ve yaşayan bir çevre yaratarak yeniden canlandırmayı daha da ileriye yönlendirebilecek bir motor görevi göreceklerdir.

URBACT ağlarından biri olan UNIC’in çalışmalarının temel çizgisi, kentlerin yenilik yollarını iyileştirmek adına kullanabileceği iki geniş, tamamlayıcı yaklaşım arasında bölünmektedir. Bunlardan ilki, endüstriyel sektörün ihtiyaçlarından başlamaktadır; ve kentlerin ‘yeni bir bilgi boyutu’ teşviki ile bunlara nasıl cevap

vereeğine odaklanmaktadır. İkinci yaklaşım, belirli geleneksel sektörlerin kentsel kimliği hem pozitif hem de negatif açılardan etkilediğini göz önünde bulundurmaktadır; ve kentin kimliğini genişletebileceği ve modernleştirebileceği bir şekilde, daha ‘yere-ait’ (*‘place-based’*) bir yaklaşımdadır (URBACT, 2009).

Günümüz toplumlarında ulus-devletlerin alanları toplumsal kontrol araçları olmaktan çıkmıştır. Küreselleşme olgusunun gelişmesiyle birlikte bir toplumda yaşayanların ilişkileri artık ulus-devletin alanına hapsolmamaya başlamıştır. Yaşanan küreselleşme beraberinde yerelleşmeyi getirmekte; yerel kimlikler yeni gerçeklik karşısında yeniden hatırlanmaktadır. Günümüzün demokrasisi artık eski ulus-devletlerde olduğu gibi homojenleştirilmiş bir kültüre ulaşmayı hedeflememekte; günümüzde demokrasi denildiğinde artık çoğulcu demokrasi anlaşılmaktadır. (...) Dünyada yaşanan bu gelişmelerin karşısında, hak üretmede toplumsal uzlaşmanın sağlanacağı toplum birimi olarak ulus-devleti kullanmak tek seçenek olma özelliğini yitirmiştir, bunun yerine daha küçük yerellikler ya da ağlar toplumu üzerinde oluşan yeni birimler ele alınabilir. (Tekeli, 1990, s.74-75)

Yaratıcı kent (*‘creative city’*) nosyonu, ekoloji ve tasarım farkındalığı gibi yeni rekabet kaynaklarının farkına varmak; yaratıcı sosyal çevreler (*‘creative milieu’*) nosyonu da, hafif altyapının ve de sembolik ve kültürel tesislerin ve yapıların kullanımının anlaşılması anlamına gelmektedir. Yaratıcı kent, bir kentin hikâyesini, geçmişle yankı yapan, ancak bunun yanında geleceğe doğru sürükleyen çağdaş koşullar altında tekrar anlatmakla uğraşır. Kentin bu geniş bir aralıkta seyreden hikâyesi hislere dokunmalı, hafızalara kaydolmalıdır (Landry, 2006). Bilgi ve daimi yeniliğin önemli olduğu çağdaş ağ ekonomisinde, ‘yenilik sosyal çevreleri’ (*‘milieu of innovation’*) hem teknolojik hem de yaratıcı endüstriler için aynıdır. Bunlar, yerel bilgi ağları sayesinde yenilikçi, aynı zamanda da küresel düzeyde diğer yenilik merkezleriyle, çekirdek ekonomik veya sembolik aktivite ile bağlantılı olan şirketler takımından oluşmaktadır. Yaratıcı endüstrilerde daimi yenilik, kullanıcıların değişken isteklerine ayak uydurabilmek adına kritik önem taşımaktadır (Bonink ve Hitters, 2001). (Şekil 3.9, 3.10)

Şekil 3.9 : Yeni bilgi üretimi boyutu: “miras ve yeniliği birleştirmek”. (URBACT, 2009, s.6)

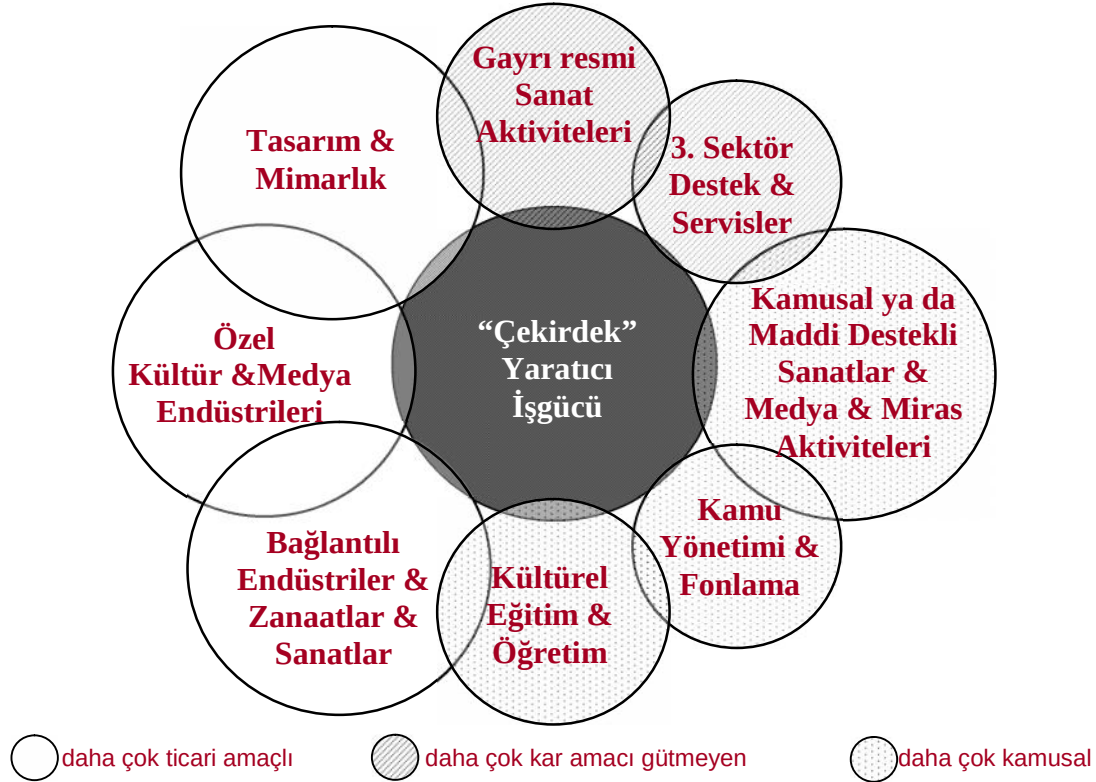
Şekil 3.10 : Yeni kimlik üretimi boyutu: “odak noktası olarak kent”. (URBACT, 2009, s.6)

URBACT üye kentlerinin çoğu, mimari miraslarından olan eski endüstri yapılarının yeniden işlevlendirilmesine odaklanmıştır, çünkü bunlar insanların kolayca tutunabileceği, adapte olabileceği yerlerdir. Bunlar, kültürel işlevlerin prova, sergi, performans gibi ihtiyaçlarını karşılayabilecek büyüklükte hacimlere ve yüzeylere sahiptir; ayrıca bu ebatlarda yapıların ekonomik bir şekilde yeniden kullanımı için de en iyi seçenek kamuya açık bir proje geliştirmek olacaktır. Bu kültürel yapılanma üst başlığı kolayca alt bölümlere ayrılabilir; ekonomik gelişmeyi ve girişimcilik programlarını destekleyecek kuvöz üniteleri olarak tanıtımı yapılabilir (Landry, 2006).

Avrupa’da ve tüm dünyada yaratıcı endüstriler ve yaratıcı ekonomi diğer çoğu endüstriden daha hızlı bir tempoda büyümekte olduğuna dair ilgi uyandıran kanıtlar mevcuttur. Bunlar, finans, bilgi teknolojileri (IT), turizm, ve bio-bilimler gibi diğer büyük endüstri sektörleriyle omuz omuzadır. En önemlisi, yaratıcı endüstriler, diğer endüstrilerin sahip olmadığı yan ürünlere sahiptir. Bunlar, imgeler ve temsillerle iç

içe olduklarından dolayı, ister istemez üretildikleri mekânların algılanışını biçimlendirir (Landry, 2006). (Şekil 3.11)

Bu yeni endüstri ağı içindeki örnekler arasında; belki Avrupa'daki en ünlü dönüşüm olan *Tate Modern*, Helsinki'deki *Cable Factory*, Birmingham'daki *Custard Factory* ve Amsterdam'daki *Westergasfabriek* kompleksleri ve Lille kentine yayılmış olan *Maison Folie* oluşumu sayılmaktadır (Url-12).

Şekil 3.11 : Uluslararası yaratıcı sektör. (Wiesand, 2003)

3.4 Bölüm Sonucu

Kentlerin ve toplumların gelişimi içinde en hızlı ve radikal değişimi başlatan olay olarak nitelendirilebilecek Endüstri Devrimi, günümüzden 250 yıldan fazla önceki bir tarihten itibaren tüm dünyayı etkileyen farklı bir çağı yaşatmıştır. Tetiklediği teknolojiler ve bunların sürekli gelişimi, bazı toplumlar ve uluslar için olumlu bazıları içinse olumsuz olarak yorumlanabilecek değişimleri meydana getirmiştir; ve hala bu temeller üzerine oturmuş değişimler süregelmektedir. Her ne şekilde olursa olsun, endüstrinin, ekonomik, politik, sosyal, sanatsal ve daha birçok açıdan dünya görüşlerini çeşitlendirdiği muhakkaktır. Endüstrileşme, bireylerin ve toplumların yaşam tarzında önemli bir yer tutmuştur. Geniş bir konu yelpazesinde, tüm tarihsel

birikimlerin oluşturduğu kültürel mirasların; özellikle de yakın çağda yaşandığı için günümüz kültürel kodlarının önemli bir yapı taşıdır.

Bu kodların somut örnekleri olarak mimari yapılar, elverişli oldukları koşullarda geçmişten geleceğe taşınması gereken en önemli öğelerdir. Mimari değerler, kentlerin olduğu kadar toplumların da dokusunu oluşturur. Onları yaşayan bireylerin kimlikleri üzerinde etki ve belleklerinde yer eder; ve tam tersi yönde de kendi kimlikleri kullanıcıları tarafından etkilenir. Zaman ve beden algısını kurmayı sağlayan, iletişim ve etkileşime olanak veren çevreleri oluşturan, kapalı veya açık olsun, mimari mekndır. Bu bağlamda, endüstri yapıları ve yapı kompleksleri de önemli verileri içeren, yoğun yaşanmış ve yaşatmış mekânlardır.

Çağımız teknolojilerinin, siyasi ve ekonomik politikalarının gereksinimlerinin değişmesi sonucunda, ağır endüstri üretimi bitirilmek ya da mekân değiştirmek zorunda kalmıştır. Bunun sonucunda, endüstri yapıları, yapı alanları, hatta yakın geçmiş kimliğinin en belirgin kimlik öğesi üretim endüstrisi olduğundan dolayı ‘endüstri kentleri’ olarak nitelendirilen geniş coğrafyalar atıllaşmıştır. Endüstriyel kirlenme sonucunda bu alanların, ekonomik açıdan dezavantajlı, çevresel olarak bozulmuş ve sosyal olarak sıkıntılı hale gelmiş olduğu bir gerçektir.

Endstrisizleşmenin tüm bu olumsuz sonuçlarına rağmen, endüstri yapı ve donanımlarının kültürel kodları içermesi, dolayısıyla da korunması gerektiği görüşü, 1960’lardan itibaren, ilgili kurum, dernek ve akademik çevreler tarafından tüm dünyaya yayılmıştır. Özellikle, sürdürülebilirlik erevesi içinde miras koruması ve planlaması konusunun yer almaya başladığı 1980’lerden itibaren, bir kültür mirası olarak endüstri mirasının toplumlara ve kentlere değerli bir kaynak temsil etmekte olduğu ortak kararına varılmıştır. Yerel enerjilerden sayılan bu mirası sadece korumak ve restore etmek değil, yeniden işlevlendirmek aracılığıyla yaşamını rahatça sürdürmesini sağlamak hedeflenmiştir. Bu zgn kimlikli miras alanları, kentsel bağlamı doğru kurulduğunda, eskisinden de yüksek çekim gücüyle hem yerel hem de uluslar arası platformda tanıtılacak, odak noktaları oluşturacaktır.

Problemlere uzun vadeli çözümlerle yaklaşan yenileme projeleri, bu alanların eski kodlarını kullanarak bunları yeniden tanımlamaktadır. Eski endüstri dönemi ağır endüstrileri, yeni endüstri dönemi ise bilgi çağını işaret etmekte; yani ‘kültürel ve yaratıcı endüstriler’ fenomeniyle beslenmektedir. “Kültürel dünya, karar mercilerini,

kültürün içinde onlar için bir şeyler olduğuna ikna etmiştir. Ortaya çıkan ortak görüş, kültürel ve yaratıcı sektörün yeniden canlanmayı tetikleyici ve de gelişmiş ekonomilerde en hızlı büyüyenlerden biri olduğudur. Kültürel ve yaratıcı endüstriler bilgi tabanlı ekonominin çekirdeğinde yer almaktadır” (Landry, 2006). ‘Sosyal yaratıcı çevre’ nosyonu doğrultusunda, iletişim ve etkileşim içinde bir kentsel yaşam, bireylerin ve dolayısıyla toplumun, kültürel kimlik ve miras değerlerine önem vermesi ve bunları değerlendirme bilinci ve ilgisine sahip olması koşuluna bağlıdır. Sosyal, kültürel, ekonomik ve ekolojik hedeflere dayanan, kamuya açık işlevleri ağır basan karma kullanımlı, gece-gündüz yaşayan, tüm bunlar sayesinde de kentsel ve toplumsal dokuya hızla entegre olabilecek sürdürülebilir politikalar uygulanmaktadır.

Fiziksel kimliği koruma ve sürdürme, yaşatılan ve sürekli yaşanan o yere aidiyet ve bundan doğan güvenlik hissine sahip olma çıktısını üretecektir. Eski kimliği unutmamak, ortak meselelere sahip olmak ve bunlarla ilgilenmek, sosyal bir düzen içinde demokratik bir çevre, katılım gibi sosyal sürdürülebilirliğin yapıtaşları da bir araya gelerek, tarihsel bir yaşam ortamının özgün ve tam da bu nedenle -her şeyin birbirinin aynı olmaya eğildiği günümüzde- yeni ve yenilikçi oluşunu destekleyecektir.

4. ENDÜSTRİ MİRASINA YÖNELİK YENİDEN İŞLEVLENDİRME YAKLAŞIMLARI

4.1 Yeniden İşlevlendirme Olgusu ve Süreci

Bir zamanlar var olmuş olan tekrar var olamaz; gelişim zincirinde yeri doldurulamaz ve yerinden kaldırılamaz halkayı temsil eder . (Riegl, 1926)

Yeniden işlevlendirme, mevcut yapı ve/veya yapılar bütününe, yeni bir kullanım verilerek dönüştürülmesi olarak tanımlanabilir. Bu çalışmada, yapısal yenileme süreçlerinden çok, bu fenomenin, sürdürülebilirlik çerçevesi içinde geniş bir kapsamda incelendiğinde, günümüz koşullarında, gelecekte nitelikli ve yaşanabilir bir kentsel ve toplumsal çevre için gerekli olduğunun üzerinde durulmaktadır.

Kentler ekonomik büyümenin dayandığı birey ve aktivite çeşitliliğine cevap verebilmek için belli bir yeterli boyuta ulaşmalıdır. Ama kent büyümesi ve çeper yayılmasının limitleri olmalıdır. Günümüz gelişen dünyasında kentler, ya çoğunlukla görüldüğü gibi patlamakta, ya da -ABD ve Avrupa'nın bir kısmında görüldüğü gibi- merkezler büzülürken çeper sıçrama yapmaktadır. Tüm dünyada büyük kentler büyümelerini yavaşlatmaktadır. Mevcut mega-kentler de büyümenin idare edilemez hale geldiğinin kanıtlarıdır (Rogers ve Powell, 2000, s.235-236).

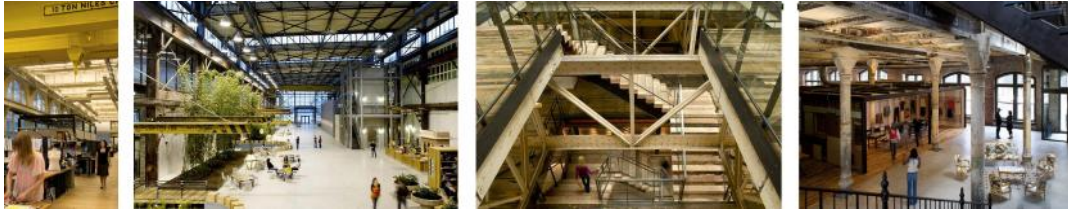
Bu noktada 'sürdürülebilir kentler' fenomeni devreye girmektedir. Uluslar arası platformda otorite olarak kabul edilmiş ve güncelliğini koruyan "Brundtland Raporu-Ortak Geleceğimiz" (1987, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu) raporunda, giderek ağırlaşan çevresel sorunlar karşısında insanlığın çıkış yolu olarak, çevresel gelişme ile ekonomik kalkınma arasında bağ kurulması ve gelişmenin sürdürülebilir olması gösterilmektedir. Raporun temel kavramları, eşitlik, katılımcılık ve gelecektir (Madge, 1997).

Kentsel dönüşüm ve geliştirme yaklaşımları doğrultusunda yeni projeler üretilirken, tarihi yapıların korunması, altyapı sorunlarının çözümü ve mevcut morfolojik dokunun iyileştirilmesi ve kent hayatına katılımın artırılması konularında yeniden işlevlendirme odak noktasıdır. Son yıllarda oldukça rağbet gören mimari bir yöntem

olan yeniden işlevlendirme; yapının özgünlüğünü ve kimliğini koruyup geliştirerek eskinin izleriyle yeni bir deneyim oluşumunu sağlamakta; böylelikle hem tarihi hem çağdaş, orijinal bir aura oluşturarak fiziksel, kültürel ve teknolojik platformlarda, kent dokusuna ve kimliğine katkıda bulunmaktadır. Değerleri tescillenerek koruma listesine alınan yapılar ve alanlar, kullanılmadıklarında hem unutulacak hem de bakım masrafları, boş tekinsiz alan yaratma gibi sorunlar nedeniyle kentsel problemlere yol açacaktır. Bu tip yapıların yeniden işlevlendirilerek sürekli kullanımı sayesinde bunların belleklerdeki yerini de yapısal yaşamını da sürdürmesi daha kolay ve ekonomik şekilde sağlanabilecektir. Tüm bunlara ek olarak, yeniden işlevlendirme, sıfırdan tasarlayarak inşa etmekten daha ekonomik oluşu nedeniyle de uygulanabilirliği yüksektir. Çok sayıda büyük limana sahip olan Kuzey Amerika’da, tüm bu kıyı endüstri bölgelerinin, bütüncül bir yaklaşımla, seneler içinde adım adım uygulanan geliştirme projeleriyle yenilendiği, kentlerin merkezinde canlı ticaret, üretim ve eğlence merkezleri yarattıkları görülmektedir. (Şekil 4.1, 4.2)

Şekil 4.1 : Yeniden işlevlendirilen Philadelphia Navy Yard, Meyer, Scherer & Rockcastle & D.I.R.T Studio, (1995). Tersane yapılarından bir bölün eski ve yeni görüntüsü. (Url-13)

Şekil 4.2 : Tersane kompleksinde bir tasarım atölyesi ve moda evi. (Url-13)

‘Yeniden işlevlendirme’, fiziksel yapıya ait bir kavram olmakla beraber, bunun ötesinde kentin ve toplumun tarihinin unutulmaya yüz tutmuş noktalarının yeniden okunabilir hale gelmesini de sağlayarak ‘kolektif kimlik ve bellek’ soyut kavramlarıyla da yakın ilişki kurmaktadır. Yapının geçmişten gelen ile harmanladığı güncel kimliğiyle karşı karşıya gelen çağdaş toplum, zamanı kümülatif olarak somutlayabilme imkanına sahip olacaktır.

Tüm bunların doğrultusunda, eski kentsel dokulara aşılama yapılarak melez bir yeni doku oluşumunu yaratan ‘rejenerasyon’ stratejileri özetlenebilir. Çağdaş koruma yaklaşımıyla, özellikle endüstri mirası üzerine çalışmaları olan Stratton’un düzenlediği “*Industrial Buildings: Conservation and Regeneration*” adlı kitaptan aktarmak yerinde olacaktır: Rejenerasyonun altında yatan felsefe; kentlerin, beslenebilecek ve diriltilebilecek zengin kaynaklara ve değerlere sahip olduğu, ve de geliştirilmiş bir çevre ile gelen yeni iş imkanlarının yararları, tüm topluma sürekli ve sürdürülebilir yararlar sağlayacaktır, görüşüdür. Artık, rejenerasyon, yapıların korunmasını, yaşama koşullarına taşınmasıyla birleştirmesi gereken bir uluslar arası gayedir. Aynı zamanda bazı projelerde, heyecan verici yeni mimari, kültürel tedarikler ve geliştirilmiş toplu taşımayı sunabilmektedir Yeniden doğma/üretimin (rejenerasyon), artık geniş bir aralıkta bakış açılarını ve istekleri barındırmaktadır. Uluslar arası farklılıklar olsa da, çoğunlukla, kent yaşamının kalitesi üzerine temellendirerek yapılanmak, ticaret, konut ve rekreasyonu birbirine entegre etmek, ve de hızlı, travmatik değişimlere, değerli niteliklerin, mirasın kaybolmasına karşı koymak şeklinde anlamlandırılmaktadır. Sürdürülebilir planlama, gelişim ve koruma arasında bir denge oluşturmak iddiasındadır. Artık bu geniş ekoloji felsefesi içinde amaç, binaları sadece büyük ölçüde değiştirmeden muhafaza etmek değil, bunlara yatırılmış olan enerji ve malzemeyi yeniden kullanıma sunmaktır. Koruma, yapıyı kurtarmak adına yapılan asgari müdahale; rejenerasyon ve yeniden işlevlendirme ise, bahsedilen kaynakların en iyi şekilde kullanılması adına asgari masraftır denilebilmektedir. Stratton, Steele’in (1997), “Günümüzün yeni ‘sürdürülebilirlik’ terimi, sağlam bir gelecek ve de uzun dayanımlı, zahmete değer bir süreç kurmak yan anlamlarıyla birlikte, bu prensipleri kapsamaktadır.” sözleriyle bu konuya dikkat çekmektedir (Stratton, 2000, s.9-27).

Yaşanan hızlı değişimler sonucu kısa zamanlar içinde pek çok yapı işlevsel ömrünü tamamlamakta, fakat yapısal potansiyelini devam ettirmektedir. Özellikle, basit müdahalelerle hatta müdahale edilmeden dahi kolaylıkla yeni işlevlere adapte edilebilecek fiziksel yapıya sahip olan endüstri yapılarının yıkılması, sürdürülebilirlik açısından efektif olmayacaktır. Yeniden işlevlendirme, kent, mimarlık ve toplum tarihinin, kimliğinin sürdürülebilirliği açısından kritik; kaynak kullanımı, enerji yönetimi ve tarihsel özelliği olan tescilli yapıların kendisini finanse edebilmesi gibi yönleriyle ekonomik bir alternatiftir. Yıkma işlemi sırasında yoğun

enerji harcanacak; ortaya çıkan moloz, geri dönüştürülemeyen malzemeler ve atık gazlar sebebiyle çevresel kirlenme oluşacaktır. Yeni bir yapı yapmak için gerekli olan doğal kaynak ve enerji, hammadde üretimi ve kullanımı, işgücü vs. de hesaba katıldığında, fiziksel yönden kullanım potansiyeli olan yapıların iyileştirme ile yeniden işlevlendirilmesi çok daha sağlıklı bir yapı üretim tekniğidir.

Stratton, rejenerasyonun artık, geniş bir aralıktaki bakış açılarını ve istekleri barındırmakta olduğunu belirtmektedir. Rejenerasyon, uluslar arası farklılıklar olsa da, çoğunlukla, kent yaşamının kalitesi üzerine temellendirilerek yapılanmak, ticaret, konut ve rekreasyonu birbirine entegre etmek, ve de hızlı, travmatik değişimlere, değerli niteliklerin, mirasın kaybolmasına karşı koymak şeklinde anlamlandırılmaktadır. Sürdürülebilir planlama, koruma, gelişim ve yönetim arasında bir denge oluşturmak, sağlıklı dönüşümlerin esaslarıdır (Stratton, 2000, s.21).

4.1.1 Koruma ve sürdürme

Hasol (2005) ‘koruma’ terimini, “Tarih ya da sanat değeri taşıyan yapıların, doğal değerlerin ya da kent parçalarının yaşamlarını sürdürebilmeleri için muhafaza, onarım ve bakıma ilişkin gerekli önlemleri alma.” olarak açıklamaktadır (s.280). Fakat çağdaş koruma disiplini sadece onarım ve muhafaza yeterli olmamakta; geniş bir ekoloji felsefesi çerçevesi içinde korumanın amacı, yapıları değiştirmeden muhafaza etmek değil, bunlara yatırılmış olan enerji ve malzemeyi yeniden kullanıma sunmak olmalıdır.

Maddi ve manevi tüm varlık değerlerinin, onlara tanıklık eden toplumlardan daha uzun süre yaşayacağı gerçeği, bunların kültür belgeleri olarak korunması bilinci oluşmasının gerekliliğini düşündürmektedir. Bu varlıklardan mimari eserler de, üretildikleri toplumun ve dönemin sosyal, siyasal, kültürel, toplumsal, ekonomik karakteristiklerini yansıtan birer tanık, yaşayan belgeler olarak var olmaktadır. Sürdürülebilirlik çerçevesi altında vurgulanmak istenen, bu değerlerin korunması ve yaşatılması kaygısıdır.

Önceleri tek yapı ve yapı grubu için öngörülen koruma, tek bir anıtın ya da sitin geleceğinin çevre bağlamından ayrı tutulamayacağı gerçeğinin anlaşılması üzerine kent bölgelerini, hatta tüm kentleri içine alacak boyutlara ulaşmıştır.

Modernite sürecinde odağını topluma yöneltmiş olan koruma olgusu, korunanın bireye değil topluma ait olduğu düşüncesindedir. Anıtın, içinde yer aldığı

coğrafyanın ötesinde, tüm dünya toplumlarına ait olduğu yaklaşımına doğru evrilirken; bu kapsamdaki görev ise kültürel üretimi korumak ve gelecek nesiller için yaşatmak olarak idealize edilmiştir (Kayın, 2009).

Tekeli (2009), kentsel korumada değişik yaklaşımlar üzerine düşüncelerini aktardığı tartışmaların sonucunu şöyle özetlemiştir:

- Koruma, her kuşağın bir önceki dönemden edindiği kültürel değer ve göstergeleri, onlara yenilerini ekleyerek yeni kuşaklara aktarması görev ve sorumluluğunu temellendirmelidir.
- Egemen koruma anlayışı, yaşam çevresini geçmişte dondurmaya çalışan anlayış değil, geçmişteki öğelerin bir bölümünü koruyarak yeni değişmelerin eklemlenmesiyle çevreyi zenginleştirici ve geliştirici bir anlayış olmalıdır.
- Koruma, bir seçkin isteği olma düzeyinden çıkarılıp yaşamın gerçeği haline getirilebilmesi için ekonomik bir yapım süreci olarak örgütlenmelidir (s.100).

Feilden, ICCROM'un yöneticisi olduğu dönemde yazdığı kitabında tarihi bir yapıyı, kısaca, "bizde merak uyandıran ve onu üreten insanlar ve kültür hakkında daha çok bilmeyi istememizi sağlayan" olarak tanımlamaktadır. Bunların birçok değeri olduğunu; ama yarattıkları ilk etkinin, kültürel kimliğimizin ve sürekliliğimizin sembolü, mirasımızın bir parçası olmalarından dolayı, her zaman duygusal olduğunu belirtmektedir. Yapıların değerlerini üç ana başlık altında sınıflandırmıştır. Bunlar;

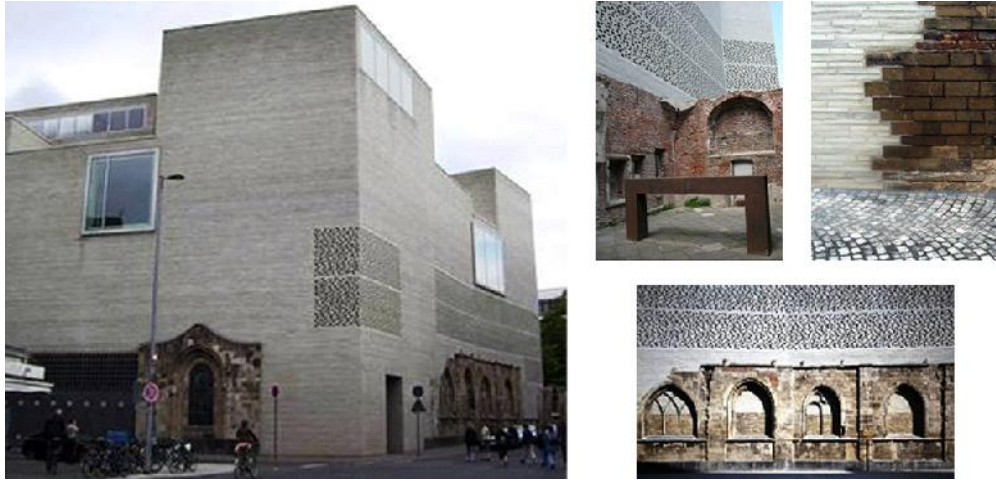
- merak, kimlik, süreklilik, spiritüel ve sembolik açılardan 'duygusal değerler',
- belge niteliğinde ve tarihi olma, arkeolojik, yaş ve nadirlik, kent silüetindeki ve kent dokusundaki yer ve ekolojik, estetik, sembolik, mimari, teknolojik ve bilimsel açılarından 'kültürel değerler',
- işlevsel, kullanışlı, ekonomik, sosyal, eğitimsel, politik ve etnik olmaları açılarından da 'kullanım değerleri'dir (Feilden, 1982, s.1-6).

Tüm bu değerler, ve de "Tarih, düşünsel, sosyal, fiziksel bütün boyutlarında süreklilik ve süreksizliklerin bir örgüsüdür. Bunun yanında, birbiriyle ilişkili bir eşzamanlı olgular düzeyinde, bazen fiziksel boyut yok olur, fakat onun düşünsel yanı yaşamasını sürdürür; bazen fiziksel çevre kalır, içerik yok olur." (Kuban, 1984) düşüncesinin izinde, korumanın sadece fiziksel bir eylem olmadığı unutulmamalıdır. Fiziksel yapının yaşamını sürdürmesinde restorasyon işlemlerinin yetmeyeceği

durumlarda da koruma mümkündür. Lynch (1972), görüşleriyle katı koruma kurallarının aşılmasına yardımcı olmuştur:

Eski strüktürler, eğer nadir didaktik veya estetik değerde değilse, güncel işlevleri zayıflatmadan destekleyemeyecek konumdaysa temizlenebilir; bununla birlikte fragmanları yeni yapıları zenginleştirmekte kullanılabilir. Eski forma mükemmel uygunluğu çok dert etmemeli; bunun yerine, kalıntıları güncel sahnenin karmaşıklığını ve anlamını zenginleştirmek için kullanmanın peşinde olmalıyız. Eski ve yeninin zıtlığı, geçmiş dönemlerin en manalı elemanlarının, hatta sadece bunların fragmental yadigârlarının birikiminin yoğunluğu, zaman içinde derinliği başka bir dönemle denk olmayan bir peyzaj üretecek olmakla beraber, böyle zaman-derinlikli (*time-deep*) alanlar kentin sadece bazı bölümlerinde elde edilebilir. Estetik amaç, değişim sürecini görünür kılmak adına zıtlığı ve karmaşıklığı artırmaktır. (s.57)

Koruma yaklaşımında başarıya ulaşmak için, çağdaş malzemelerle sağlanan bir dokunuşa, ve orijinal mimarinin yorumlanmasıyla bir sempatiye gereksinim vardır (Stratton, 2000, s.51). (Şekil 4.3, 4.4)

Şekil 4.3 : *Columba Museum*, Peter Zumthor, (2003-7), Köln, Almanya. Columba Kilisesi kalıntıları üzerine yapılan, yerinde koruma ve sergileme ve de çağdaş sanatlar müzesi. (Url-14)

Şekil 4.4 : Beylerbeyi Sarayı Gazhane, Mülkiyeliler Birliği Kültürel ve Sosyal Tesisleri, GAD, (1999-), Nakkaştepe, İstanbul. Eski ve yeni dokuların çakıştırılması örneği. (Url-15)

4.1.2 Uygun işlev seçimi

Yapıları, sadece objeler olarak bırakmadan korumanın en iyi yolu onları kullanımda tutmaktır. Yapıların tarihi ve estetik değerlerinin ekonomik açıdan da kurtarılabilmesinin yanında, yapının çağdaş standartlara getirilebilmesi için genellikle tek yol uyarlanabilir (*adaptive*) yeniden kullanımdır (Feilden, 1982, s.10-11). İyileştirme, eşzamanlı olarak yapının -mevcut mekânsal organizasyonunun, elemanlarının, teçhizatlarının iyileştirilmesi aracılığıyla- modernizasyonunu ve genel olarak zenginleştirilmesini hedeflemelidir. Dönüşüm, yapının işlevsel performansını yükseltmeye yönelik ve de yeni işlevlerine uygun şekilde, bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştirilmelidir.

Bir miras yapısı veya yapı alanı için değerlendirme kararları verilmeden, öncelikle alan ve yapılarla ilgili kaynaklar, haritalar, tüm proje ve çalışmalar, varsa önceden alınmış olan kararlar değerlendirilmelidir. Bu belge araştırması, mirasın tarihi durumu, geçmişi, değişimi ve mevcuttaki durumu ile ilgili önemli verilere ulaşılmasını sağlayacaktır. Miras alanının önce yakın ve ikincil olarak da geniş çevresi ve kent dokusuyla ilişkisinin analizi yapılmalıdır. Tüm bu verilerin yığılması doğrultusunda, miras alan ve yapılar için, bütüncül bir yaklaşımla, kentsel ölçekteki değişim ve gelişim planlarıyla uyumlu olacak şekilde koruma ve yeniden değerlendirme kararları alınmalıdır.

Kullanıcı memnuniyetinin sağlanabilmesi adına olması gereken mekân ve işlev uyumu, yapının sürekliliğini sağlama açısından da önemlidir. Uyumun içeriğini, mevcut yapının işlevsel anlamda çevresiyle, işlevin gereksinimleriyle, dolayısıyla kullanıcı gereksinimleriyle uyumu olarak tanımlamak mümkündür (Feilden, 1982).

İşlev ile ilgili karar alma sürecinin doğru kurgulanması ve ilerleyebilmesi adına izlenmesi gereken yöntemler ve temel hedefler genel bir kapsamda verilebilir:

- Projeler geniş çaptaki rejenerasyon stratejileriyle ilişkilendirilmelidir;
- Kamusal ve özel firmalar yeni ortaklık biçimleri içinde çalışmalıdır;
- İşlevler, canlı bir yaşama ulaştıracak ve yerel topluluklara yardım edecek şekilde dengelenmelidir;
- Kamu katılımı ve eylem planlaması her hangi bir rejenerasyon projesinin ilk aşamalarının parçası olmalıdır;

- Çoğalan ve değişen yaklaşımlar büyük olasılıkla sürdürülebilir başarıyla sonuçlanır (Stratton, 2000).

Yeniden kullanım potansiyeli taşıyan binalarda adaptasyon sürecinin hızlı işlemesi adına yapılması gereken ön analizler öncelikle; binanın çevresi, konumu ile işlev uyumu; yeni yüklenecek işlevlerin iç ve dış mekânsal gereksinimlerinin karşılanabilmesi; mevcut mekânların fiziksel durumlarının ve niteliklerinin değerlendirilmesi ve yeniden organizasyonu konularını kapsamalıdır. Bunların ötesinde yapının tarihi -dönemin genel yapısı, konumlandığı devletin, kentin, bölgenin yapısı, vb. yönlerinden- geniş bir çerçevede araştırılmalıdır. Ayrıca tasarımcıların, alanın yakın çevresinde yaşayanların, ve genel olarak bu alanı yaşamında deneyimleyen kentlilerin onu algılama şeklini kavraması da, mekânı tanımaya, kentsel kimliğe ve belleğe saygılı bir yaklaşım benimsemesine yardımcı olacaktır. Azami çeşitte kullanıcıya hitap etmeye ve değişik aktif kullanım önerileriyle mekânı canlı ve her saatte kullanılabilir kılmaya yönelik ucu açık yeni işlev ve tasarım önerileri oluşturulmalıdır. Bu yaklaşımın hayata geçirilmesi sürecinde ve devamında, iyi bir alan yönetimi planlaması oluşturulması da sürdürülebilir bir tasarım adına önemli bir bileşen olacaktır.

4.1.3 Yeniden-mimari: Yeniden programlama-tasarımlama-işlevlendirme

Yeniden tasarımı için, Venedik Tüzüğü'nün 5. Maddesinde, “Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu çeşit bir kullanım arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da süslemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.” denilmektedir (Ahunbay, 1996, s.97).

‘Yeniden işlevlendirme’ denildiğinde, konuyu temel iki kavram yönlendirmektedir; ‘yeniden programlama’ ve ‘yeniden mimari’. Yeniden programlama, var olan mekânların, yeni kullanımlarına, içinde gerçekleşecek etkinliklere, olaylara yönelik yeniden düzenlenmesine işaret etmektedir. Mevcut yapının sunduğu mekânsal olanaklar ile, yeni işlevin mekânsal gerekliliklerine uygun olarak temin edilecek gerekliliklerin üst üste çakıştırılması süreci olarak tanımlanabilir. Yeniden mimari ise, mimari dilin potansiyelini, yapının inşa tekniğinin ve yapısal özelliklerinin bize

verdiği olanakları, yeni programların uygulanması için yapıya yapılabilecek müdahalelerin çerçevesini tanımlamaktadır (Cengizkan, 2006).

Çağdaş mimari yaklaşımda program, tasarımdan önce, bir daha değiştirilmemek üzere tamamlanan sabit bir bileşen olmaktan çıkmıştır. Zaman-mekân bağlamı içerisinde, kullanım doğrultusunda tasarım ihtiyaç duyulduğu her aşamada yenilenebilmeli; yerin kazandığı niteliklere bağlı olarak tasarımla ve kullanıcıyla etkileşim halinde dönüşebilmelidir.

İşlevsel ömürlerini tamamlamış, fakat yapısal ömürlerini tamamlamamış yapılardan, tarihsel değeri olanlar tescillenip restore edilmekte; sonrasında da genellikle bunları müzeleştirerek muhafaza etme yaklaşımı benimsenmektedir. Daha kapsamlı müdahaleler için ise; yeni işlevleri barındırabilecek, ve hatta bu sayede sadece kente ve kentliye yararlı olmakla kalmayıp kendi değerini de yükselterek, belleğini ve kimliğini koruyarak ve ömrünü uzatarak kullanılabilecek yapılar için, geniş bir perspektifte bir çok girdinin göz önünde bulundurulacağı yeniden mimari süreci devreye girecektir.

Yeniden mimari, var olan auranın, müdahale sonucu yeni bir boyut kazanmasıdır. Temsiliyet müdahalenin boyutuna dair bize bilgi verir. Uygulanan yeni ekler eski verilerle uyum içinde olmalıdır. Kuban'ın (1984) restorasyon ve yeni eklere yaklaşımı çerçevesinde; mevcut verilerle yeni eklerin uyumu biçimsel olmak zorunda değildir. Karşıtlığı vurgulayan dinamik bir uyum da temsili açıdan duyarlı bir tutum olabilir. Yeniden tasarımılamada, mimarın kimlik yorumu bu noktada öne çıkabilir.

Tarihi yapı alanlarında iç ve dış mekânların yeni kullanım şekilleri saptanırken, orijinal plan şeması, yatay bağlantıları ve de hacimsel-uzamsal özelliği, düşey kesitinin özellikleri esas morfolojik kısıtlayıcılar olacaktır. Tescilli anıt yapıların biçimlerinin, sosyolojik yönden de etkileri göz önünde bulundurularak, yeni ekler uygulanacaksa, eskinin simgeselliğini gölgede bırakmayacak şekilde yeniden tasarlanmasının daha doğru olduğu düşünülmektedir. Yapılan müdahalelerin geriye dönüş imkânı vermesine; bu müdahalelerle yapıya asgari olumsuz etkide bulunmasına özen gösterilmelidir.

4.2 “Doku Nakli” Bağlamında Dönüştürülen Endüstri Mirası

Endüstri mirası alan ve yapıları; kentin genişlemesi ile eskiden iç çeperde olanların bile günümüzde merkezde kalmaları, ham maddeye yakın yer seçimi sayesinde yakın çevrelerinin verimli doğal alanlardan oluşmaları, özellikle su yollarına veya limanlara yakın olmaları, ve yine erişim kolaylığı sağlamak amacıyla önemli ulaşım ağları yakınında yer almaları ya da bunlara ulaşan ağlar örülmüş olması gibi bir çok sebep itibariyle, kentin doğal ve de yapay dokuları açısından oldukça kritik noktalarında konumlanmaktadır.

Otuz yıl öncesi düşünüldüğünde, Batı Avrupa’da hala kömür ve çelik üretimi ve elbette ki oldukça fazla gemi üretimi vardır; imalat birçok kent ekonomisinin başını çekmektedir. Kentlerin görünümünün ve hissini, otuz, yirmi hatta on yıl öncesi düşünüldüğünde hatırlanan değişiklikler nelerdir? Bireysel mülk sahibi dükkânların azalışı, buna karşın markalı, küresel zincirlerin, kent çeperinde ve dışında alışveriş merkezlerinin artışı. Kent merkezlerindeki endüstriyel alanların boşaltılması ve bazılarının dönüştürülmesi, limanların su kenarı yerleşim ve ticaret bölgelerine dönüştürülmesi ilk akla gelenler olacaktır. (Landry, 2006, s.5)

Endüstrisizleşme sonrası büzüşme yaşayan birçok Kuzey Amerika ve Avrupa kentinin, yoğun olarak yaklaşık son otuz yılda, mevcut kentsel ve sosyal örüntüleri yeniden tanımlayarak dirilişi söz konusudur. Yerel olanı, iç dinamiklerini olumlu yönde kullanan bu eski yerleşimlerin; hayatla ve iş imkânlarıyla dolu merkezlerini yeniden canlandırmış, kent çeperlerine yönelen nüfusu geri çekmiş ve hatta dışarıdan göç almaya başlayarak nüfusunu gençleştirmiş olduğu görülmektedir.

Neyi koruyoruz? Toplumda yaygın olarak bilindiği üzere "tarihi" olanı değil; "kültürel" olanı. Neden koruyoruz? Toplumda benimsenen tanımıyla "eski olduğu" için değil; "korunandan zamanın ve mekânın bilgisini alabildiğimiz" için, "korunanlar öznel dünyalarımızı zenginleştirdiği" için, "korunanlar aracılığıyla, insan, belirsiz, kaygan öğeler olan zamanın ve mekânın içinde aidiyet sağlayabildiği" için. Cevaplar böyle verildiğinde yeni miraslar da kendilerine koruma yelpazesinde bir yer bulabilecektir. Koruma disiplini, içe kapalı-muhafazakâr görüntüsünden çıkarak "korumanın güncellenmek zorunda olan bir alan olduğu"nın bilgisini toplumsal ve politik platformlarda yerleştirmeye odaklanmalıdır (Köksal ve Ahunbay, 2006).

Bu doğrultuda gelişmiş olan sürdürülebilirlik adına doğal ve kültürel mirası koruma yaklaşımının, kentsel ve de toplumsal gelişim ve dönüşüm için kayda değer katkıları

olduğu, UNESCO'nun son yıllardaki çalışmalarından derlediği raporda onaylanarak sunulmuştur. Tarihi kent merkezleri ve endüstriyel alanlar gibi karmaşık miras alanlarında, sosyal çıktı konusunun önemi muhakkaktır (UNESCO, 2005, s.2).

Endüstri mirası anıt ve sitlerinin yeniden işlevlendirilmesi için, yapıların konumlandığı bölgenin ihtiyacı anket veya piyasa analizi yapılarak araştırılmalıdır. Uygun işlev seçimi, dikkatle yapılacak basit ve geri dönülebilir değişiklikler, teknik donatının yerinde sunulması ve özellikle endüstri yapılarının mekânsal ve strüktürel niteliklerinin doğru değerlendirilmesi başarılı uygulamalara olanak sağlayacaktır. Uygulama öncesinde yeterli araştırma yapılmalı ve bilimsel bir yol izlenmelidir. Uygulamalar konunun uzmanları tarafından yapılmalı, uygulama aşamaları düzenli olarak denetlenmeli ve hatalara zamanında müdahale edilmelidir (Föhl, 1994).

Kültürel miras değeri olan bir yerin korunması, çoğunlukla, sosyal, kültürel ya da ekonomik açıdan yararlı bir amaca hizmet etmesi aracılığıyla kolaylaştırılmaktadır. Bazı durumlarda, -gelecek işlev için gerekliyse; kültürel açıdan istenmekte ise; veya yerin korunması başka şekilde mümkün değilse- yeni eklemeler yapılabilir. Her halükarda, her değişim, yerin miras değerini düşürmeyecek şekilde olmalıdır. Değişiklikler, orijinal doku ile bağdaşmalı; ama bunun beraberinde yeni oldukları açıkça okunabilecek derecede farklı, belirgin olmalıdır (Url-16).

“Endüstri yapıları dayanmak/yaşamak için yapılmışlardır” (Binney ve diğ., 1990). Cantacuzino da, “Strüktür, işlevden daha uzun ömürlü olduğundan dolayı, yapılar, tarih boyunca değişik yeni kullanımlara adapte edilegelmiştir” demektedir. Bu tip değişimlerde genellikle, sadece içeriği boşaltılmış boş bir kabuk kurtarılmakta; bu durumun da, bir kentsel dokunun morfolojisini muhafaza etmek sorusunda tartışılır, bir yapının strüktürünün ve içeriğinin kurban edilmesi sorusunda ise kabul edilemez bir prosedür olduğundan yakınmaktadır (Cantacuzino, 1989, s.149).

The Nizhny Tagil Charter For The Industrial Heritage raporunda, endüstri mirasının değerlendirilmesinde dikkat edilmesi gereken hususlar;

- Alan, sadece yerel ölçekte değil ulusal ve uluslararası bağlamlarda düşünülerek değerlendirilmeli;
- Alanın ekonomi tarihi ve coğrafyası açıklanmalı / ortaya konmalı / tanımlanmalı;

- Alan, parçası olduğu sanayinin bütünü içinde açıklanmalı / ortaya konmalı / tanımlanmalı;
- Kalıntılar üretim süreci ile ilişkilendirilmeli;
- Yapının işlevinin değerlendirilmesi yapının mimari değerlendirilmesini öne çıkartacak şekilde olmalı;
- Alan, çevredeki diğer anıtlarla da ilişkilendirilmeli;
- Anıtlar, parçası oldukları sanayinin uluslararası çalışmalarına da referans verecek şekilde kendi geçmişlerinin perspektifinde görülecek biçimde açıklanmalı / ortaya konmalı / tanımlanmalı;
- Alanların işlevleri olarak çalışma ve yasama alanları vurgulanmalıdır; olarak sıralanmıştır (Url-17).

Binney, Machin ve Powell (1990), endüstri alanlarının yeniden kullanımının gerekliliklerini ve getirilerini şu şekilde özetlemişlerdir:

- Endüstri yapıları dayanmak üzere yapılmışlardır. Güçlü yapılardır ve iyi bir bakımla yüzyıllarca yaşayabilirler. Dolayısıyla yeniden kullanıma uygundur.
- Yapılar inanılmaz derecede uyumludur. Ebatları, konumları ve benzeri özel nitelikleri ile çok çeşitli işlevlere imkân sağlarlar.
- Ebat ve konumları sayesinde itibar sahibi olma anlamında da çeşitli sektörlerin yer edinmek isteyeceği mekânlardır. Bu da alansal gelişmeyi destekler.
- Yapıların bulunduğu çevre çoğu zaman, doğal ve yapay açılardan oldukça önemli potansiyellere sahip alanlardır. Verimli su kaynaklarına, ulaşım bağlantılarına yakınlık, alansal büyüklük ve benzeri avantajlarından dolayı büyük ölçekli kentsel projeler içinde önemli yer edinebilirler.

Günümüzde araştırmacılar, kolektif belleğin parçası olan endüstri mirasının, kent planlamasında bir kaynak olarak göz önünde bulundurulması gereğinin üzerinde durarak endüstriyel toplumun kalıntılarının değerlendirilmesi, belgelenmesi ve geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu doğrultudaki çalışmalarda ‘endüstri alanı/yapısı’ olgusu, endüstri kültürünün ‘miras’ materyaline yeni anlamlar atfetmek üzere tanımlanmakta ve sınıflandırılmaktadır. Bu alanlara müdahale edebilmek, ve de yeni üretim sistemlerine ve kültürel kullanımlara adapte edebilmek adına, hem teorik bir temel hem de bir pratik yöntemi yaratma maksadı esastır.

Çağdaş kentlerin tarihinin ve morfolojisinin, farklı dokuların birikiminden, farklı kentsel modellerden ve ağırlıklı olarak üretim ve tüketim kalıplarındaki önemli değişikliklerden etkilendiği muhakkaktır. Endüstri yapı ve alanları, teknolojik gelişmeler sebebiyle kullanım dışı kalarak, eski işlevlerini kimliklerinde temsili olarak taşımaya başlamışlardır. Bunlar, konumlandıkları yerel çevre için bir imge olması ve bir anı değeri taşıması anlamında yerel halkın belleğinin; kent dokusunun ayrıksı ve yek bir parçası olmasıyla ve ayrıca kentin ekonomik gelişimine sağladığı katkı anlamında kentsel belleğin ve hatta devletin belleğinin görsel izleridir.

En küçüğünden en büyüğüne her endüstriyel kompleksin kendine has bir sistemi vardır; morfolojisi, yapılar arasında, açık alanları ve çevresiyle olan arası ilişkisiyle kendi kentsel dokusunu oluşturur. Bir kent dokusunun kimliğini koruyarak, geliştirerek ve tanıtarak dönüştürülmesi; bulunduğu bölgenin, kentin, hatta ülkenin imajını destekleyecektir.

Bu durumda endüstri yapıları, hem korunmaya değer tarihi yapılardır; hem de diğer tarihi yapılardan farklı olarak yakın tarihin yaşam şeklini, vatansal ve toplumsal gücü, -maddesel olmasa dahi- manevi olarak kamuya ait olma ruhunu simgeleyen; üretimi ve teknolojiyi temsil eden imgelerdir.

Yeniden işlevlendirme aracılığıyla faydalanılan bu “gelişme ve kullanım değeri”⁴ (Riegl, 1926), bu alanların, yaşamın her alanındaki mekânsal izlerle birlikte tümünden korunmasına yönelik bir değeri işaret etmektedir. Atıl kalmış endüstri alanlarının nasıl ele alınması gerektiği ile ilgili, sorunların çözümüne yönelik tartışmalar ve bilimsel çalışmalar, potansiyellerin en uygun şekilde değerlendirilmesi konuları, yapı stokunun fazlalığından dolayı sürekli olarak günceldir.

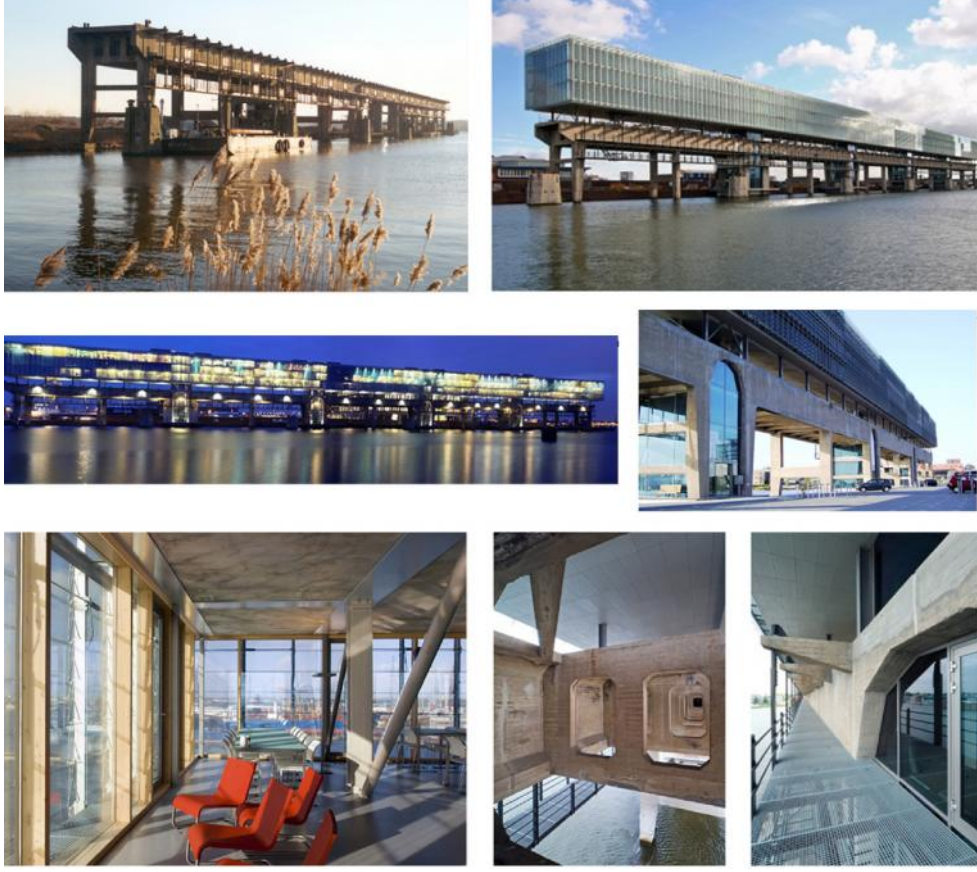
⁴ Avusturyalı sanat tarihçisi Alois Riegl’in “The Modern Cult of Monuments: Its Essence and Its Development” adlı metninde; öncelikle, bir anıtın sahip olduğu “tarihsel ve sanatsal/estetik değeri” aktarmaktadır. Endüstriyel yapıların ve ürünlerin birçoğu, Endüstri Devrimi sonrasında ortaya çıkan “fabrika/makine estetiği” olgusu bağlamında sanat değerine sahiptir. Bunların devamında, -endüstri mirası hususunda da göz önünde bulundurulması gereken- “eskilik, tarihsellik ve planlanmış anı değeri”, ve de anıtların güncel konularla bağlamında “kullanım ve gelişme/yenilik değeri” de önemlidir.

How Buildings Learn: What Happens After They're Built adlı oldukça etkili kitabında Stewart Brand (1995), endüstriyel alanların ve yapıların özellikle 1980 sonrası büyük değerler olarak görülmesi ve dinamik bir bağlamda yeniden işlevlendirilmesiyle, bu bahsedilen değerlerin, tarihi özelliklerin etkisini azaltmanın aksine artırdığını tartışmaktadır. Çoğu yapı, evrimleşmek için doğmuştur ve çoğunlukla, bir adaptasyon dönemi geçirdikten sonra daha iyi performans gösterir. Bu evrimsel değişimin, tüm elemanlarının öncesinde, yapının doğası (*fabric*) ve imajı açısından nasıl belirlenebileceğini örnek proje inceleme yöntemiyle aktarmaktadır.

İngiliz endüstriyel miras tarihçisi mimar Michael Stratton (2000), koruma yaklaşımında başarıya ulaşmak için, çağdaş malzemelerle sağlanan bir dokunuşa, ve orijinal mimarinin yorumlanmasıyla bir sempatiye gereksinim olduğu görüşündedir. Önemli olan, yeni yapıların, mevcut binaların geçmişini aynen taklit etmesi değildir; ancak bunlar o alandaki mimari birikime saygılı bir biçimde tasarlanmalıdır (s.51).

Bir endüstri yapısına yeni bir işlev verildiğinde, dönüşüm tuğla ve harçla mı ifade edilecek? Doğru cevap yapının mimari niteliğine bağlıdır. 1. derecede tescilli bir yapı söz konusu olduğunda, orijinal biçiminin mümkün olduğunca korunması varsayımı hâkimdir. Daha az önemdeki bir yapıda ise izlenebilecek PPG 15 (Department of Environment) yönlendirmesi açık uçludur: Tescilli yapılar, özelliklerini kaybetmeden değişimi uygun hale getirme konusunda çok geniş kapsama sahiptir. Bazıları çok küçük başkalaştırmalara karşı dahi hassas olabilmektedir; özellikle önemli dekorasyona ve donanımlara sahip olanlar –sadece görkemli konutlar değil, örneğin (...), makine donanımlarıyla günümüze kadar gelebilmiş endüstriyel yapılar. Tescilli bir yapının özel niteliği ile değişimler ve yeni ekler için getirilen öneriler arasında bir dengeye ulaşmak gereklidir ve bu öneriler her zaman özel uzmanlığa dayalı olmalıdır. Fakat bu durum, makul esneklik ve hayal gücü uygulamaya dâhil olan tüm bölümlerde gösterilirse nadiren imkânsızdır. (Stratton, 2000, s.51)

Geçmişin ürettiği biçimler ile çağdaş eklentiler arasındaki çelişki, gerilim ile post-modern bir mimari ortaya çıkmaktadır. Esas önemli olan, istenilen ile mevcut arasındaki dengeyi sağlamaktır (Stratton, 2000, s.50). Yapının özgün kimliğini ve ilk işlevlerine ait izlerini koruyarak, bu özelliklerin mekânın kurgusuna uyan farklı işlevlere, yeni tasarım potansiyellerine entegre edilebilmesi yeniden mimari fenomeninin temellerinde yer almalıdır. (Şekil 4.5)

Şekil 4.5 : *Kraanspoor* (kaldırma yolu), OTH Architecten, (2007), Amsterdam, Hollanda. Kentin denizcilik endüstrisinin bir anıtı olan yapının, sol üstte orijinal hali (1952) görülmektedir. Eski strüktürüyle adı da korunarak ofislere dönüştürülmüştür. (Url-18)

ICOMOS 14. Genel Kurul ve Bilimsel Sempozyumunun “*Place-Memory-Meaning: Preserving Intangible Values in Monuments and Sites*” başlığı altında; maddi ve manevi bir nitelik taşıyan bellek mekânları irdelenmektedir. Somut mirasın aracılığıyla, bir yeri metafor olarak anlarız, anlamlandırırız. Bu yerlerin ikon/simgeler olarak tanımlanmasını sağlayan da bu somut ve soyut temsillerdir (Url-19). Temsil edilen kimlik, bir an içinde transfer edilebilen bir imajlar koleksiyonu; kentin neden ve nasıl bu imajları gösterdiğinin tarihi biçimleri olarak düşünüldüğünde, hem fiziksel hem de sosyal sürdürülebilirlik konuları bağlamında önem kazanmaktadır.

Bu tip bir dönüşümde, öncelikle, yapının anıtsal öneminin ve günümüzdeki yorumlamasının bütünüyle kavranması gereklidir. Bu tarz mimari yapıların ikonik duruşu ile gündelik kullanım kriterleri çakıştırılabilinmelidir. Terk edilmiş bir yere yeni bir kimlik adapte edilecektir; anıtın değerleri ile teknik müdahalelerin arasındaki doğru denge yakalanmalıdır. Ancak, yeni tasarımın beraberinde, yeni işlevlendirme

programının da ekonomik ve kültürel getirilerinin iyi planlanmış olması anıtın uzun bir yaşama sahip olmasını garantileyecektir.

Bu strüktürleri korumak için kesin yöntemler belirlenememektedir, çünkü bu endüstriyel anıtlar hem karakter hem de anlam bakımından çok biçimlidir. Her anıt, istisnai bir yaklaşım ve değerlendirme talep etmektedir. Bu durumda, standart çözümlere güvenmek yerine, yerin tüm karakterizasyonlarının ve değerlerinin, onu etkili bir sonuca ulaştıracak şekilde garanti edilmesi gereklidir.

Anıtsal değeri olan miras yapılarının, bilimsel değerlendirmeler sonucu bütünü veya belli bölümleri korumaya tabi tutulmaktadır. Bir üretim tarzını ve dönemini yansıtan bu yapıların ciddi ön araştırmalar sonucu bu aşamalardan geçirilmesi; geri dönüşü olmayan ciddi zararlara uğramasının engellenmesi; sadece estetik değerleri göz önünde bulundurularak yüzeysel bir koruma eylemi gerçekleştirilmemesi gereklidir. Eski işlevini aktaran donanım ve makinelerini, elemanlarını muhafaza ederek yeniden tasarımılamak, geçmişten geleceğe kültürel aktarım adına gerekli olmakla beraber; bu elemanlar günümüz için planlanan ve de gelecekte alabileceği işlevlere uygun olarak yeni tasarlanan mimariye entegre olabilmelidir. Böylece bunlar, sadece heykelimsi formlar olarak algılanan izler değil, hem eski hem yeni yere ait bileşenler olacaktır. Mekânsal ve uzamsal bütünlüğü koruma çabasının yanında deneyimsel niteliklerin de fiziksel değişim sürecinde tasarıma katılması bu alanların dokularına yapılan müdahaleyi daha kimlikli, gerçekçi kılacaktır.

Dünyadaki çoğu değerlendirme tarandığında, eski üretim mekânlarında en doğru koruma ve kullanım yönteminin yine üreten mekânlar yaratmak olduğu ortaya çıkmaktadır. Fakat bu seferki kültürel ve bilgi üretimi ve de paylaşımıdır. Farklı şekillerde olsa dahi üretimin hatırlanması, eski kimliğin yeninin içine girerek geleceğe aktarılması söz konusudur.

Bu yaklaşımda bir yeniden işlevlendirme örneği olarak, Napoli'nin eski endüstri bölgesi Bagnoli'de yer alan Bilim Kenti gösterilebilir. UNESCO koruma altına alınacak yapılar listesine aday olan yapı alanı üç ana bölümden oluşmaktadır: İtalya'nın ilk interaktif bilimsel müzesi, çalışma ve gelişim merkezi ve etkinlik alanı (Url-20). (Şekil 4.6)

Şekil 4.6 : *Citta Della Scienza* (Bilim Kenti), Massimo Pica Ciamarra, (1996-2003), Napoli, İtalya. (Url-7, Url-20)

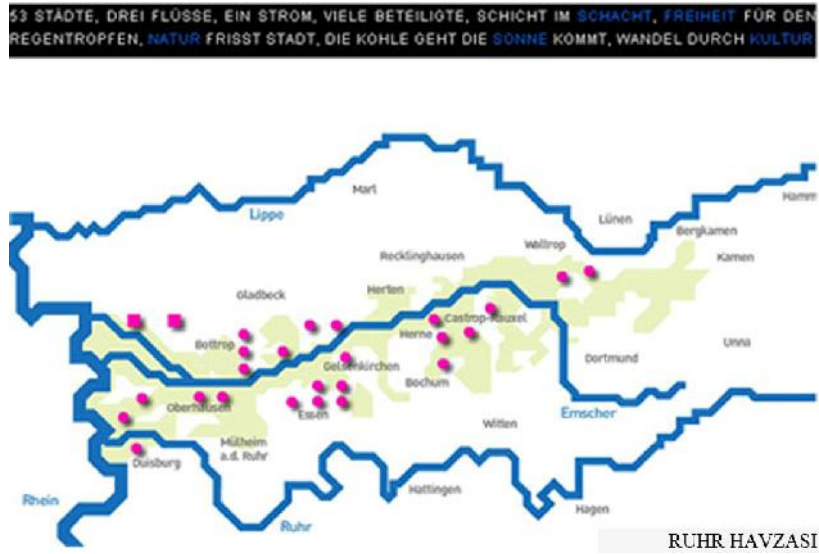
Endüstri yapıları, genellikle, büyük açıklıkların geçildiği iç mekânlara ve geniş dış mekânlara sahip olmaları sayesinde, uzamsal ve çevresel anlamda oldukça çeşitli yeniden işlevlendirme uygulamalarına elverişlidir.

Yapıların strüktürel ve çevresel özellikleri içinde sahip olduğu farklı ölçütler bulunmaktadır. Örneğin, yatay ve geniş bir tabana yayılmış hal binaları kültürel yapılara, çok katlı tekstil fabrikaları büro ve ofis mekânlarına, gazhane ve çimento siloları gibi silindirik yapılar ise uzay bilimi kuleleri ya da dalış okulları gibi işlevlere sahip olabilmektedirler. Morfolojik yapı, iç ve dış mekânsal ve hacimsel ebatlar, dolu-boş oranları gibi temel konfigürasyon kullanıcı ve işlev isteklerine cevap verebilecek nitelikte ise, olumlu ve çok yönlü bir dönüşüm imkanı olacaktır.

Kent merkezinde veya çeperinde bulunan çoğunlukla tekil ya da birkaç yapı içeren alanlar ile kent dışında, geniş alanlara yayılmış endüstri bölgeleri, veya bütünüyle endüstri kenti olarak adlandırılan kentler de farklı nitelikleri ve etki potansiyelleri doğrultusunda farklı tasarım yaklaşımları ile yenilenmektedir. Endüstri kenti konusunda örnek vermek gerekirse, en çok referans verilen, dünya çapında etkin olmuş ve sürekli yenilenmeye devam eden *Emsher Park* projesi, birçok küçük endüstri kentinin bir araya geldiği devasa bir endüstriyel bölge dönüşümüdür. Ruhr Havzası olarak adlandırılan, Emscher Nehri'nin iki yakasında konumlanmış olan Almanya'nın -ve de döneminin dünyadaki- en büyük endüstriyel bölgesi, 1980'lerde ömrünü tamamlamış ve atıklarla boğulmuşken; yıllar süren müdahaleler sonunda, 1999 yılında, alana yeni bir gelecek sunulmuştur. 800 km² alanda yaklaşık yüz farklı proje birbirlerine entegre edilerek ekolojik ve sosyal ıslah hızlandırılmıştır. Bölgenin endüstriyel geçmişini unutturmak yerine revize etmek ve yüceltmek, ve de mevcut

topografya ile yerel doğal bitki örtüsünün muhafaza edilmesi sayesinde toplumsal hafızayı koruyan, yöreye yabancılaşmayan karakterde bir proje geliştirilmiştir. Yapların iç ve dış mekânları ile geniş parklar, dinlenme, eğlence ve sosyo-kültürel aktiviteleri, spor imkânlarını barındırmaktadır. Bunların beraberinde, restore edilen eski yapıların nispeten simgesel olanları, yapının tarihini anlatan endüstri müzelerine, bazıları çağdaş sanatlar müzesi ve eğitim alanlarına dönüştürülmüş; diğer birçok yapı da hafif endüstrilere, atölyelere, dağıtım ve benzer servislere hizmet etmek adına yeniden işlevlendirilmiştir. Parkın çevresindeki konut alanları çalışanların yerleşmesiyle iyileştirilmiştir (Url-21). *Kokerei Zollverein*'in (Kokhane Eski Alman Gümrük Birliği) ismi verilen Zollverein Tasarım ve Yönetim Okulu gibi yeni yapılar projenin geçmiş ile iç içe geçen sürekli gelişimine işaret etmektedir.

Tüm bu nitelikler, projenin başarılı ve sürdürülebilir olmasını sağlamıştır. Proje, “kentsel, ekonomik, sosyal ve ekolojik değişim için tetikleyici bir unsur olduğu kadar aynı zamanda da bir sembol” (Brown, 2001, s.66) haline gelmiştir. (Şekil 4.7, 4.8, 4.9, 4.10)

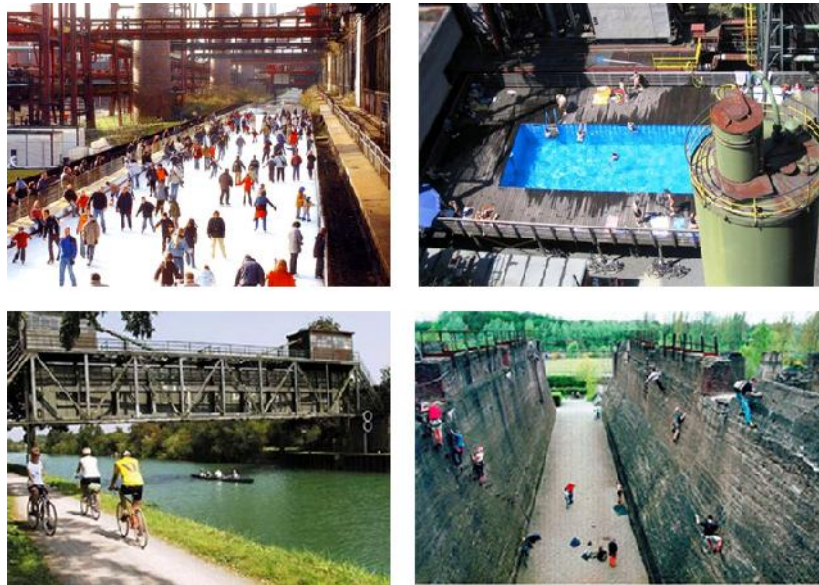
Şekil 4.7 : Ruhr Havzası projesinin manifestosu: “53 kent, 3 nehir, 1 akım, birçok katılımcı, artık tamamlandı, yağmur damlaları için özgürlük, doğa kenti yiyiyor, kömür gidiyor güneş geliyor, kültür aracılığıyla değişim geliyor.” (Url-21)

Şekil 4.8 : Duisburg-Nord Park. (Url-22)

Şekil 4.9 : Kokerei Zollverein. (Url-23, Url-24, Url-25)

Şekil 4.10 : Çeşitli aktiviteler. (Url-22, Url-24)

Ruhr Havzası projesinden daha küçük çaplı, tek bir kent içinde geniş bir alana yayılmış, kentsel bir fragmanın ‘üretim’ kimliğini sürdürerek dönüşmesine örnek olarak, iki yüz yıldan uzun tarihe sahip ve 1985 yılında kapatılmış olan, North Adams’daki fabrika kompleksi *Mass Moca* gösterilebilir. Ulusal Tarihi Miras listesinde yer alan yapı kompleksi, özenle detaylandırılmış bir sistemdir. Birbirine bağlanan avlular, koridorlar, köprüler, viyadükler, yükseltilmiş yaya yolları ve kırmızı tuğla cepheler, komplekse özel bir mimari atmosfer vermektedir. Burası, tarihi boyunca, yenilikçi ve zamanının en ileri bilgi ve teknolojisiyle üretim yapma özellikleriyle bilinen bir yer olmuştur. Çağdaş amacı da, yaratıcı bölgeyi oluşturan işlerin üretimini hem sunmak hem de katalize etmektir (Url-26). (Şekil 4.11, 4.12)

Şekil 4.11 : *Mass Moca*, Bruner/Cott & Associates, (1999), Massachusetts, ABD. Proje kitabı “*From Mill to Museum*” (“Atölyeden Müzeye”) kapağı. (Url-26)

Şekil 4.12 : Eski strüktür ve malzemelerin okunabildiği iç mekânlarda çeşitli aktiviteler. (Url-26)

Tekil bir endüstri yapısının da, kendi başına farklı bir fragman oluşturduğu söylenebilmektedir. Bununla beraber, bu fragman noktasal, fakat kentin birçok yerinde görülen bir kimlik ögesi olmasıyla boşluklu da olsa geniş bir kentsel doku meydana getiriyor olabilir.

Örneğin, Lille kentinin 2004 yılı Avrupa Kültür Başkenti seçilmesi vasıtasıyla, kent yönetimi, dünyaya ulaşma ile yerellik hissi yaratmayı kombine eden akıllıca bir programlamayı izlemiştir. Bu program, küresel bir yönlenmeyle eşzamanlı olarak yerel kamunun bağlanması teşvik etmenin yollarını aramıştır. Programda merkezi bir fikir *Maisons Folie* (Çılgın Evler) konseptidir. “Folie” olarak adlandırılan 18. yüzyılın abartılı ve şen şakrak aristokratik evlerinden esinlenen bu projede eski fabrikalar, insanlara kentin ne olabileceğini tekrar düşündürecek yeni bir yaşam sanatının çağdaş sembollerine, “maison folie”lere dönüştürülmüştür (Landry, 2006). Projede birlikte çalışan kent yönetimi ve gelişim projelerini yürüten özel ve kamusal derneklerin üzerinde durduğu konular, metropoliten yaşamın kalitesini artırmak, sanat, ticaret, eğitim ve araştırma aktivitelerini bir araya getirmek olmuştur. “Kenti kendi üstüne tekrar kurmak” yorumlamasıyla, iç kaynakları kullanarak sürdürülebilir bir gelişim sağlama hedefi, kamuya açık kullanımlı, gece-gündüz canlı bu mekânlarda hayat bulmuştur. Fransa’nın, %42’si 25 yaş altında olarak en genç nüfuslu kenti Lille kenti, ülkenin diğer kentleri gibi tek bir büyük merkeze değil, daha küçük dağınık merkezlere sahiptir. Özellikle tekstil üzerine endüstrisiyle gelişen, fakat üretimin durdurulmasıyla boşalan kent (1973 yılındaki 54.000 tekstil endüstrisi işçisi sayısı 2000’de 8.000’e düşmüştür), nüfusunu geri çekmiş ve kalkındırmış; bu geçmişi yaşamamış olan gençleri de yerel kültürel mirasının izleriyle beslemiştir (Giorgione ve Bucci).

Bu yeniden işlevlendirilen yapılardan, 1998 yılında tarihi anıt listesine alınan Roubaix bölgesindeki eski depo, bir adanın köşesinde konumlanmış U-planlı bir yapıdır. Kolların ortasındaki ışıklık bölümü, caddenin devamı olan bir iç sokak şeklinde düzenlenmiş; yan bölümler küçük dükkânlara, atölyelere, sanat stüdyolarına ve bölünmeden bırakılan farklı kullanımlara olanak sağlayan performans mekânlarına, galerilere ayrılmıştır. Çatı yeşillendirilerek yürüyüş alanı oluşturulmuştur (Url-27). (Şekil 4.13)

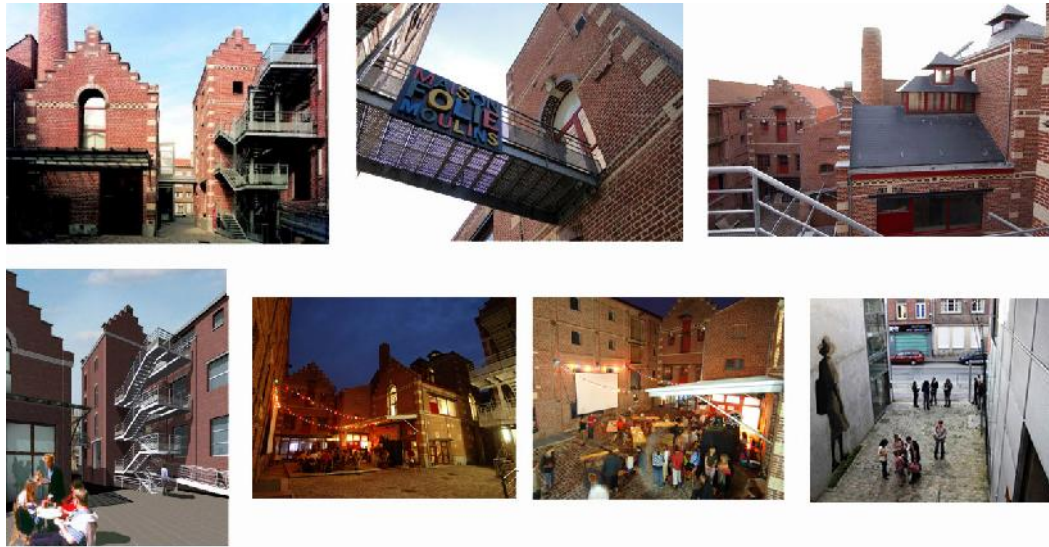

Şekil 4.13 : *Maison Folie Roubaix- “La Condition Publique”*
 (“Kamusallık Durumu”), (2004), Lille, Fransa.
 (Url-7, Url-27)

Moulin ve Wazemmes bölgelerindeki diğer iki *Maison Folie* ise, bir yapı adasının içinde kendi dokusunu yaratan, orta bir açıklık etrafında konumlanmış nispeten küçük yapılar bütünü olarak tanımlanabilir. Bu eski fabrikalar, benzer mimari üslupları ve yeni ekleri ile de dikkat çekmektedir. Sürekli sokak dokusu içinde bir nevi yarık oluşturarak içine çeken, yaratıcı endüstrilerle, atölyeler ve benzeri işlevlerle yeniden kullanıma açılan yapılarda konaklama mekânları da bulunmaktadır. (Şekil 4.14, 4.15)

Şekil 4.14 : *Maison Folie Wazemmes*, (2004), Lille, Fransa.
(Url-7, Url-28)

Şekil 4.15 : *Maison Folie Moulins*, (2004), Lille, Fransa.
(Url-7, Url-29)

Evans ve Shaw'ın (2004), kültürün yenilenmeye katkılarını kanıtlamak adına İngiltere üzerinde yaptıkları analiz metni şu şekilde özetlenebilir: Krizin ve küreselleşmenin ivmesinin uluslararası kökeni, tüm dünya kentlerini kendi yerel kalkınmaları için daha aktif ve sorumlu olmaya yöneltmiştir. Ayrıca devletler de, kentleri uluslar arası platformda yeni ve daha aktif bir rol almaları adına teşvik

etmiştir. 1980'lerin başında, bazı öncü kentler, programlar ve projeler, çevresel ve kültürel endişe içeren kentsel stratejileri içeren politikalar başlamıştır. Birçok kent, krizin bu durumunu dönüştürmenin yolunun, iç kaynakları katalize eden, yine içsel güçleri kullanmaktan geçtiğini anlamıştır. 1980'li yıllarda kültür ve sanat, kademeli olarak artarak önemli kentsel kaynaklar olarak kabul edilmeye başlanmış; çoğu kentte dönüşüm stratejilerine dâhil edilmiştir. Ekonomik büyüme ve sosyal eşitlik programlarında kültürel kaynakları kullanmak ve de kentsel dönüşüm politikalarına kültürel boyutu getirmek için plan ve programlar hazırlanmıştır. Bu kültür politikalarının iyi çalışmasında, sosyal, ekonomik, ve çevresel politikalarla entegre olabilmesi ve bu bütünleşik yaklaşımın vatandaşlara danışılması konuları büyük önem taşımaktadır.

'Kitle kültürü', 1980'lere kadar tipik denilebilecek resmi, kurallı ve kurumsallaşmış 'yüksek kültür'ü aşarak, toplumlara daha iletişime açık ve ulaşılabilir bir sosyalleşme ve bilgilenme sunmuştur. Her kentin içinde, sosyo-mekânsal bağlamında ortaya çıkarabileceği, otantiklik ile temellendirilebilecek bir güç vardır. Bunlar, temsiller ve yeniden canlandırmalar (*place-making* projeler) sayesinde, -Berlin ve Helsinki örnekleri gibi- yenilikçi ve yaratıcı dinamik kentlere dönüşmektedir (URBACT, 2009).

Çoğunlukla popüler kültüre dayanan, tüm toplumsal grupların katılabileceği aktivitelerin gerçekleşebileceği, merkezi, simgesel, geniş ve esnek mekânlar olarak endüstri yapıları bu fenomenin ana platformlarını oluşturmaktadırlar. Yeni tasarımda özellikle dikkat edilmesi gereken noktalar sosyal bütünleşme, uzun vadede sürdürülebilirlik, kültürel ve yerel özellikleri korumak ve yaymak olmalıdır.

Hawkes (2001), "sürdürülebilirliğin dördüncü ayağı" olarak gösterdiği kültürün konularını, yeni ekonominin metalaştırdığı mekânların geleneksel, kültürel mirasa etkileriyle tartışmaktadır. Bu tip değere sahip eski endüstri üretim mekânlarının, yalnızca müze-turistik-miras bölgeler olarak kalmayıp post endüstriyel yaratıcı alanlara dönüşmesinde nitelikli sürdürülebilirlik belirgin şekilde gerçekleşebilmektedir.

Endüstri yapılarının yeni işlevlerle kullanılmasında çoğunlukla içe dönük yapı dışı dönük hale gelmekte, kamusal alan vurgusu yapılmaktadır. Böylece bu tip geçişlerde

dönüşümü geçiren yapı, çevreye dönüklüğü ve çekiciliğiyle, konumlandığı bölgede sosyo-ekonomik dönüşümü de sağlamaktadır.

21.yüzyılda, diğer tüm yapılanma/yapılaşma ve dönüşüm konularında olduğu gibi, endüstri yapılarının korunması ve yeniden kullanımı planlamalarında ticari çıkarların da göz önünde bulundurulması kaçınılmazdır. Sıklıkla ‘ikonik’ mimarilere kentsel planlamada bağlantı kurmak açısından öncelik verilmektedir. Çünkü bunlar, kente yatırım ve tüketici çekmeyi sağlayan değerli varlıklardandır. Bölgeler, mahalleler, hem sakinlerine hizmet etmek hem de kendi imajını yükseltmek ve iyi üne sahip alanlar olarak tanınmak için kültürel tesisleri çekmek arzusundadır. Çoğunlukla sanatçılar ve yaratıcı insanlar aracılığıyla, bazen tüm kente yayılan bazen de spesifik bir bölgede, yaratıcılığın ve zenginliğin üretildiği yerler olan yaratıcı sosyal çevreler meydana getirilmektedir.

Siyasi döngülerin ötesine geçen ve geniş kent koalisyonlarının desteğini alan uzun-vadeli stratejilerin, başarılı rejenerasyonun anahtar unsurlarından biri olduğu kanıtlanmıştır. Bu stratejide, kamu-özel sektör-sosyal grup ortaklıkları, alan-bazlı yeniden canlandırma için en yaygın metodolojidir.

Devlet, yeniliklere kültürel ve bilimsel nitelikleri açısından destek olmalı; özel sektör de kar amaçlı bir tutum içerisinde ve de saygınlık artırıcı projelerde bulunma düşüncesiyle destek olmaktadır. Tüm bu maddi destekler, üretime yönelik ve de tarihi, kültürel ve insani değerlere saygılı şekilde gerçekleştiği takdirde bu dönüşümler başarılı ve sürekli kılınacaktır.

Atıl kalmış endüstri yapıları, artık, ekonomik getirisi kalmamış metalar olarak değil; ekonomiye de, geçmişle gelecek arasındaki tarih bilincinin gelişmesine de katkısı olan kültür mirası listesinde kategorize edilmektedir.

Endüstriyel miras kapsamında bulunan yapılar, yüklendikleri yeni misyonlarıyla kentsel, sosyal, kültürel ve bunlardan kaynaklı olarak turistik çevrelerde ekonomik bir canlılık yaratma gücüne sahiptir. Ayrıca, yapı stokunun kullanılması, malzeme, iş gücü, enerji ve finansal yatırımların geri dönüşümüyle ekonomik ve de kentsel ilerlemenin sağlanması demektir.

İnşa edildiği çağın benzer işleve sahip çeşitli üretim yapılarının tasarımlarını, doku, malzeme, işçilik vb. niteliklerini yansıtan kimlikleri de strüktürleri gibi rehabilite edilerek geleceğe aktarılmalıdır. Toplumsal, ekonomik ve çevresel (küresel) sebepler

nedeniyle zaman içinde belleklerdeki yeri kaybolmaya yüz tutan bu yapılara, 21. yüzyılın sürdürülebilir bakış açısı çerçevesi içinde, yine belirtilen sebeplerden dolayı, yaşatılması ve tekrar kullanılması gereken birer kültür üniteleri olarak yaklaşılmaktadır.

Endüstri yapılarının çoğu, günümüz koşullarında artık kullanılamayan tekniklerle, malzemelerle oluşturulmuş, yitmiş bir mimari bir üslupla tasarlanmıştır. Endüstri Devrimi sonrası yoğun üretim, kazanım, iş imkânı gibi kalkınmayı ve gücü çağrıştıran auraları; sağlam ve nitelikli yapılanmasıyla güven hissi uyandıran anıtsallıkları, yeniden işlevlendirme sürecinde kimlik endişesini ön plana çıkarmaktadır. Ticari kazanımlar adına yapılacak müdahaleler bu bütünsel kimliğin önüne geçmemeli, bununla entegre olarak yeni olanı sunabilmelidir.

Yaratıcı ekonomiyi yaratan şirketler, kendi yenilikçi kimliklerini temsil etmesi adına, genellikle, atıl kalmış tarihi yapı ve alanları dönüştürme girişiminde bulunmaktadır. Bazısı kendi eski üretim mekânlarını yeniden değerlendirirken bazılarının da kendi geçmişine ait olmayan herhangi bir atıl endüstri kompleksinin mirasını sahiplenmekte olduğu görülmektedir. 1930-56 yılları arasında Richmond bölgesinin en büyük yerel ekonomisini oluşturan, California'nın en büyük üçüncü işvereni olan Ford Şirketi'nin eski üretim yapılarının bir bölümü, 2004 yılında özel bir geliştirme şirketi tarafından satın alınarak ofis ve performans mekânlarına dönüştürülmüştür (Url-13). Mekânın aksanı çoğunlukla korunarak restoran bölümünün elemanları olarak yeni tasarıma katılmıştır. (Şekil 4.16)

Şekil 4.16 : *Fordpoint*, Marcy Wong Donn Logan Architects, (2009), California, ABD. (Url-13)

Yeniden işlevlendirme zaman, mekân, bireyler ve toplumlar arasında nicelik ve nitelikler açısından iletişim ve etkileşime olanak vermektedir. Birbirinden bağımsız düşünülemeyen bu bileşenlerin sürekliliği sayesinde kent, gelişimini ve ilerlemesini sürdürmektedir. Bu bağlamda, 'kültür mirası' olarak tanımlanan endüstri yapı ve alanlarını dönüştürmenin; kentsel ve toplumsal izlerin iletimini sağlayarak; duyarlı,

bellekli ve tek tipleşmemiş bir toplum ve yaşam süreci için gerekli olduğu öne sürülmektedir.

Endüstri yapılarının yeniden kullanımının mimarlık ve kentsel planlama disiplinlerinin gündemini meşgul ettiği yaklaşık son otuz yılda, eşzamanlı olarak; özel veya yarı-kamusal yapılanmalarda dahi kamusal mekân yaratma gerekliliği kaygısı da mevcuttur. Kamuyu yapı içerisinde ve çevresinde toplamaya, birlikte yaşamaya, interaktif üretime ve tüketime çağıran bir yaşam kurgusu hedeflenmektedir.

Belirtilen sebepler doğrultusunda bu yapıların, kültürel, sanatsal ve eğitimsel aktivitelere yönelik, toplumsal paylaşıma ve birlikteliğe, bireysel gelişime uygun platformlar yaratma öngörüsüyle tasarlanmaları tercih edilmektedir. Ayrıca, bu gibi yeni işlev yüklemeleri yapıların daha kalabalık ve çeşitli bir kullanıcı kitlesine sahip olması sayesinde, hem kentsel dokuya ve çevresine hem de topluma adaptasyonunu hızlandıracaktır.

Sürdürülebilir kent gelişimi ana teması üzerine kurulmuş, Avrupa Birliği'ne bağlı değişim ve eğitim programı URBACT'te çalışmalarını yayınlayan Tosics'in (2009) de, yenilenen kentsel fragmanların entegrasyonu konusundaki sorunlara değindiği çalışmasında belirttiği gibi; "Bir alanın sosyo-uzamsal ayrımı ne kadar keskinse, müdahalelerin o kadar çok sosyal-karma tipli olması gerekmektedir.(...) Bu 'yeni nesil' entegrasyon politikalarında, lokal alan bazlı uygulamalar, daha büyük, bölgesel gelişim stratejilerinin alt parçaları olarak düşünülmektedir. (...) Ekonomik, çevresel ve sosyal açıları da göz önünde bulunduran bir mimari müdahale; hem mekân-bazlı hem de insan-bazlı politikalar yürütülmelidir." Atıl bırakılarak yakın çevresini de köhneleştirmiş olan endüstriyel alanlar da, bu ayrık kentsel doku fragmanları içinde sayılabilir. Özellikle karma kullanımlı işlevlerle yenilenmelerinin sonucunda sosyal ve dolayısıyla kentsel çevrelerinde pozitif artçı etkileri olduğu dünya örneklerinden gözlemlenebilmektedir.

Tasarım kültürü, sanat ve müzecilik üzerine akademik çalışmalar yapan Madran (2000), kent perspektifinin ayrılmaz bir parçası olarak düşünülmesi gereken endüstri yapılarının, işlevsel olarak çağdaş mimarinin yeniden kullanım ve koruma ölçütleri içinde eğitim, kültür ve sanat yapılarına dönüştürülmesinin kent statüsünün yükselmesini sağladığına dikkat çekmektedir.

Çağdaş yaklaşımda, kamuya açık olma hedefli bir projenin başına ‘müze’ kelimesinin konması, kültürel değeri ön plana çıkarmakla beraber, genellikle, bu işleve bağlı yan aktiviteleri de barındırmakta olduğu anlamına gelmektedir. Yerinde sergilenen kültürel mirasın sunumunun, günümüz ileri teknolojisi kullanılarak, ilgi çekici aktivitelerle güçlendirilmesi; o yere ait olan kimliği, yerel toplumun belleğinde sürdürmenin yanı sıra yerli ve yabancı turistlerin de ilgisi çekilmektedir.

Amsterdam’da, adı tüm dünyada Hollanda’yla anılan Heineken şirketine ait eski bira üretim yapısının interaktif bir müzeye dönüştürülmesi bu kimlik ve işlev dönüşümüne örnek teşkil etmektedir. (Şekil 4.17, 4.18)

Şekil 4.17 : *Heineken Experience* (Heineken Deneyimi), BRC Imagination Arts, (2008) Amsterdam, Hollanda. (Url-7)

Şekil 4.18 : Üretimin sergilendiği, bilgilendirme ve katılım imkânlarının sunulduğu, eğlence mekânlarına sahip projenin sloganı, ismiyle bütünleşmektedir: “Bir müze değil, bir deneyim”. (Url-30)

ICOMOS’un temellerinin atılmasına sebep olarak belirtildiği üzere, “endüstri mirası, dünyadaki diğer kültür mirası alanlarında olduğu gibi tehdit altındadır” ve “yok olma tehlikesi içindedir.” Endüstri mirasının yeniden ele alınarak değerlendirilmesi sürecinde, ülke ve kent kararlarında ve yasalarındaki düşünce sisteminin ve yaklaşım biçiminin dünya genelinde kabul görmüş değerler çerçevesinde yeniden düzenlenmesi; koruma, dönüşüm, yenileme alanlarındaki yasal altyapının sorunları

özmlenerek yeniden kurgulanması ilk adımda yapılması gerekenler arasındadır (Url-31).

Farklı gereksinimler ve istekler doğrultusunda farklı uygulama kararları tercih edilmektedir. Karar aşamasında; endüstri mirasının sergilenmesi, yerli ve yabancı kullanıcıların bilgisini ve bilincini artıracak şekilde düzenlenmesi öncelikli kıstas olmalıdır. Uluslar arası kurumlardan, konunun uzmanlarından bilgi alınarak referans örnekler incelenmelidir ki, bu kararların uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliği bağlamında sosyo-ekonomik açıdan zorluğa düşölmesin.

Konuyla ilgili araştırmalar yapan Höhmann (1992), endüstri mirasının korunması ve değeriendirilmesinde uygulanan yöntemleri dört gruba ayırmıştır:

- Herhangi bir müdahale yapmadan veya en az müdahale ile yeni bir işlev vermeksizin olduğu gibi koruma. Açık hava müzeleri olarak korumak bu yöntemde belirgindir.
- Çok az bir değışimle ve eski işlevine yakın bir işlevle koruma. Bu yöntem daha çok işlevini yitirmemiş teknik anıtlar için tercih edilir. Bazı işlevleri korunurken bazıları yeni işlevlerle değışebilir.
- Yapıya müze işlevi vererek koruma. Müze işlevi her yapı için uygun değildir. Özgün donanımını yitirmemiş, çok fazla hasar görmemiş, müdahale görmemiş ve yeterli teknik bilgiyi sunacak nitelikteki bir yapının müze olarak işlevlendirilmesi tercih edilmelidir.
- Endüstri anıtlarını yeni bir işlevle yeniden kullanma. İlk hedefi ve temel amacı, yapıyı tekrar yaşama katarak, ömrünü uzatmak olmalıdır.

Yeniden işlevlendirmede endüstri yapılarının ve bağlı oldukları çevrelerin tarihsel süreçlerinin incelenmesi, yapının korunma yöntemlerinin oluşturulmasında önemli bir etken olmaktadır. Bir endüstri yapısının bulunduğu çevre tarihindeki yeri ve önemi, endüstriyel tarih süreci içinde kat ettiği aşamalar, yapı ve fonksiyon olarak çağdaşları arasında son örneği temsil etmesi, kültürel ve sosyo-ekonomik anlamda da tarihsel özelliklere ve bilgilere sahip olunması yapının yeniden işlevlendirilmesinde rol oynamaktadır. Korunacak ve değeriendirilecek bir sanayi yapısının mimari, estetik, fonksiyon özellikleri birinci derece de önem taşımaktadır. Endüstri yapılarının en ilkel endüstri tesisinden, en kapsamlı ve karmaşık olanlarına kadar

geniş bir yelpaze sunması, bu yapılar hakkında bir takım kararlar alınmasını sağlamaktadır.

Bu yapılar tekrar değerlendirilmeleri söz konusu olduğunda projelendirilme aşamalarında kendi strüktürel yapılanmalarına uygun olarak çözüm önerileri getirilmelidir. Bir endüstri yapısının yeniden işlevlendirilmesi, diğer yapıların yeniden işlevlendirme yöntemlerinin ötesinde çok fazla girdisi olması anlamında özel önem taşımaktadır.

4.3 Yeniden İşlevlendirilen Endüstri Mirası Kapsamındaki Yapı Örneklerinin İncelenmesi

Bu bölümde, öncelikle, tematik ve fiziksel açıdan ortak bir kategoriye dâhil edilen referans örneklerin yeniden-mimari aşamaları olan programlama, tasarlanma ve işlevlendirilme süreçleri, proje bazında, örnek incelemesi (*case study*) yöntemi ile incelenecektir. Elbette ki, aynı kategorideki bir yapı veya yapı alanında uygulanan yeniden programlama, bir diğerine uygun olamayabilir. Yapının tekil varlığı, mimarisi, morfolojisi gibi öz nitelikleri yanı sıra, sosyal ve fiziksel çevresel bağlamı, ifade ettiği anlam ve oluşturduğu doku da yeniden işlevlendirme kararlarında etkili olacaktır. Bütüncül bir çerçeve içinde, kimliğin sürdürüldüğünün çıkarımlandığı projeler seçilmiştir.

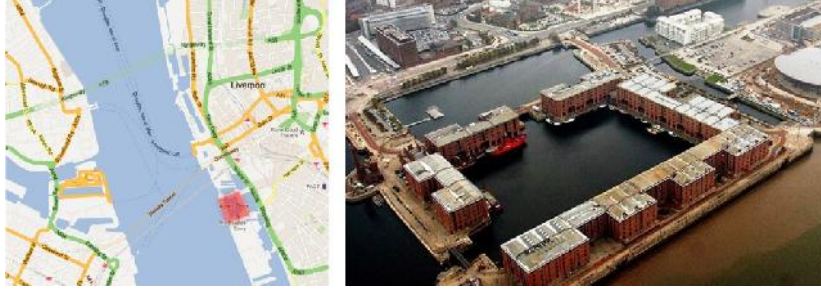
Gerçekleşmiş ve uluslar arası düzeyde başarısı kabul görmüş, yaşamını daima gelişerek sürdüren projelerin incelenmesinin, atıl endüstri yapılarının yeniden değerlendirme süreçlerinin işleyişi konusunda bilgilenmek ve de olumlu uygulama sonuçlarından çıkarımlar yapmak adına faydalı olacağı düşünülmektedir. Uygulamaların olumlu ve olumsuz yönlerin dökümü, ileriye doğru adım atmaya yarayacak belgeleri oluşturacaktır.

Yeniden kullanıma açılmalarına göre kronolojik sırayla aktarılan bu projeler, Endüstri Devrimi'nin doğduğu İngiltere ile ilk yayıldığı Batı ve Kuzey Avrupa ülkeleriyle sınırlandırılmıştır. Yapıldıkları dönemin mimarisinde çeşitli konularda öncü olmuş, veya iz bırakmış, bazıları ödüllendirilmiş olan bu eski endüstri yapılarının tümü koruma altına alınmış tescilli kültür mirası değerleridir. Bununla beraber, yeni tasarım ve geliştirme yaklaşımlarıyla dünya mimari ve kentsel tasarım platformlarında örneklenen, üzerine bilimsel yazılı ve sözlü literatür çalışmaları, akademik yayınlar yapılmış referanslardır. İlgili disiplinlerde faaliyet gösteren kurumlardan yerel, ulusal ya da uluslar arası ödül almışlardır.

Örnek proje incelemesi bölümünde, büyük endüstri kenti canlandırılması örnekleri çalışma kapsamı dışında bırakılmış; karşılaştırma ve analizin uygunluğu adına, eski kent merkezlerinde veya iç çeperde kalan benzer çevredeki yapıların/ yapı alanlarının dönüşüm projeleri aktarılmıştır. Her projenin kendi içindeki koruma ve yeni tasarım uygulamaları farklı olabilmektedir; strüktürel analizler ve restorasyon uygulamaları çalışma bağlamından uzaktır. Bu çalışma içinde ‘yeniden-mimari’ terimi üst başlığı altında, uygun işlev seçimi için kamuoyu araştırması, programlama, tasarımlama ve kullanım aşamalarının işleyişi önem kazanmaktadır. Ortaya konmak istenen sonuca ulaştıran, bu projelerin miras değerlerinin değerlendirilmesi yaklaşımındaki ortak uygulama vizyonu; ve ‘eski endüstri mekânlarında oluşan yeni endüstri kimliği’nin toplumsal, kentsel, ulusal ve uluslar arası platformlardaki önemidir. Analiz edilen projeler, endüstri mirasının değerlendirilmesi konusunda uluslar arası önemi akademik ve referanslardan seçilmiştir.

4.3.1 Albert Dock, Liverpool

Liverpool kent merkezinde, Pier Head ana iskelesiyle, Echo Arena ve Ulusal Kongre Salonu’yla komşu olan Albert Dock, UNESCO Dünya Mirası listesinde, İngiltere’nin bu değerdeki en büyük yapı alanıdır. 1846 yılında açılan kompleksin mimarları Jesse Hartley ve Philip Hartwick, İngiltere’nin strüktürel ahşap kullanılmadan, dökme demir, taş ve tuğladan yapılmış ilk yapısını uygulamışlardır. Atıl kaldıktan sonra İngiliz gayrimenkul şirketi Arrowcroft tarafından satın alınarak yeniden işlevlendirme projesi uygulanmış; ticari mekânların idaresi ile yerel, bölgesel, ulusal ve uluslar arası pazarlaması British Waterways (İngiliz Denizyolları) ile bağlantı içinde çalışan Albert Dock Şirketi’ne bırakılmıştır. Bu şirketler, çalışma felsefesi olarak, yerel otoritelerin, derneklerin ve mülk sahiplerinin ortaklığıyla büyümeyi benimsediklerini belirtmektedir. Yeni tasarım planlamalarına 1982 yılında başlanmış, 1984’de ilk aşama uygulaması tamamlanarak Tall Ships tekne yarışı ve uluslar arası festival International Garden Festival etkinlikleri gerçekleştirilmiştir (Url-32). (Şekil 4.19)

Şekil 4.19 : *Albert Dock*'un kent merkezindeki konumu.
(Url-32) Güncel hava fotoğrafı. (Url-33)

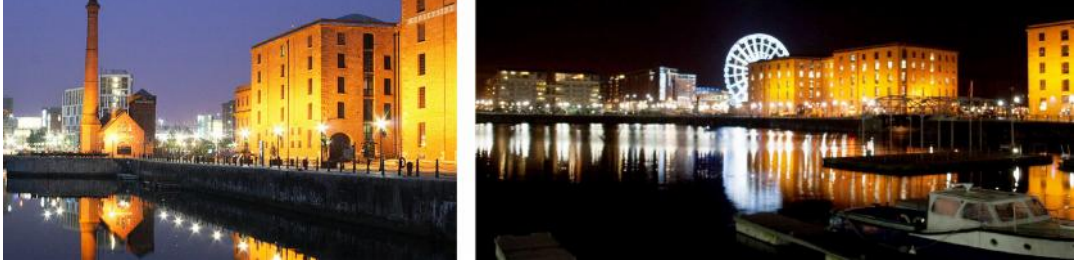
Tuğla, demir ve granitin endüstriyel mimarideki ifadesinin cesur ve işlevsel bir örneği olarak dikkatleri çeken dok depolarının yeniden tasarımını ele alan mimarlar, yapıların kendilerinin bir müze işlevi gördüğü ortak düşüncesiyle bunlara minimum müdahalede bulunmaya özen göstermişlerdir. Servis bölümleri ayrı ve hareketli ekler olarak tasarlanmış; yeni çelik merdiven evleri eklenmiştir (Stratton, 2000, s.127).

Kentin en büyük çağdaş sanatlar müzesi, yeni tasarımı James Stirling'e ait olan Tate Liverpool, ve de Avrupa'da türlerinin en büyükleri olan, denizcilik müzesi Merseyside Maritime Museum ve International Slavery Museum bu yapılara yerleşmiştir. (Şekil 4.20) Merseyside, Liverpool'un kültür mirasının güçlü bir ögesi olan denizciliğin hikâyesini farklı görsellerle aktarmakla beraber, önünde bağlı gerçek gemi de müzeye bağlıdır. Ödüllü Beatles Story ise, efsanevi Liverpool'lu müzik grubunun hikâyesini ve ürünlerini sunan bir müze olarak çok sayıda ziyaretçi çekmektedir. Özel turlarla rehberlik eşliğinde gezilebilen yapı alanı ve tarihi doklar, tüm yaş gruplarına hitap eden aktivitelere ev sahipliği yapmakta; bunların yanı sıra yaşlılar, çocuklar, özel ilgi gösterilmesi gerekenler için çeşitli eğitim atölyeleri düzenlenmekte, hayal gücünü geliştirici, dinamik ve iyi donanımlı bir bilgi çevresi yaratılmaktadır. Her kesimden ziyaretçiyi çekebilmesi, alanın tüm toplu taşıma hatlarıyla kolaylıkla ulaşılabilmesi ve tüm gün açık 5.000 araç kapasiteli bir otoparka sahip olmasıyla da desteklenmektedir (Stratton, 2000, s.127).

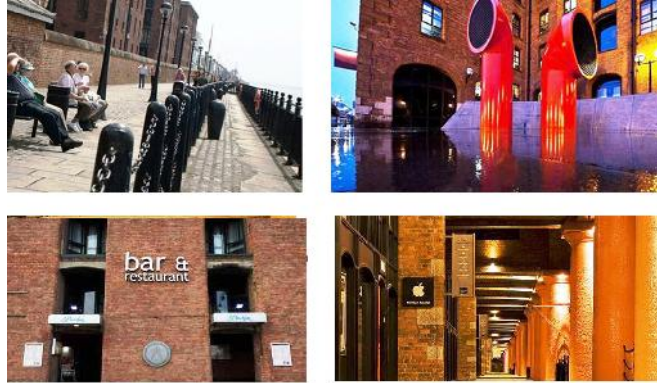

Şekil 4.20 : *Merseyside Maritime Museum*'un yeni eklenen yangın merdiveni ile giriş cephesi; *Tate Liverpool*; çağdaş yapı Liverpool Müzesi.

Ücretsiz kültür-sanat vb. aktiviteleri, dinlence mekânlarının beraberinde, yarı-kamusal olarak tanımlanabilecek sayısız kafe, restoran, dükkân ve de özel konutlar ve iki otelin de varlığı, kompleksten mümkün olan en iyi şekilde istifade edilmesi hedefini göstermektedir. Çevresinde kentin en önemli yeni yapılarının, müze ve diğer kültürel mekânlarının ortaya çıkmasını sağlayan *Albert Dock*, yılda ortalama 5 milyon ziyaretçi sayısı ile hem Liverpool kentinin, hem de İngiltere'nin kuzeybatı bölgesinin en yoğun kullanılan kamusal merkezidir. (Şekil 4.21, 4.22)

Şekil 4.21 : Dokların kuzeyinde eski pompa istasyonu, *The Pumphouse Inn* oteli. Güneyde *Echo Wheel* seyir çarkı; konut ve ticari işlevli çağdaş yapılar. (Url-7)

Şekil 4.22 : Kamusal alanlardan çeşitli görünümeler. (Url-7, Url-32)

4.3.2 Custard Factory, Birmingham

Birmingham kent merkezinde, Digbeth bölgesinin ticaret hattında devrimci bir sanat ve medya alanı olan The Custard Factory, 20.000m² alana yayılmış olan nehir kıyısı fabrikaları, 100 yıl kadar önce yumurta kremasının (*custard*) mucidi Sir Alfred Bird'ün oğlu Sir Alfred Frederick Bird tarafından inşa edilmiştir. 1000 işçinin çalıştığı bir dönemi yaşamış olan fabrika kompleksi, 1964 yılında Bird şirketinin başka bir kente taşınması ile işlev dışı kalmıştır (Url-34). Birmingham'lı mimarlık

şirketi Glenn Howells Architects, iki aşamalı gelişim projesinin tasarımına 1992 yılında başlamıştır. Kent yönetimi, projeye *City Grand Award* ödülü vererek büyük bir maddi destekte bulunmuş; ayrıca kamusal fonlarla da projeye yatırımlar yapılmıştır. Daha 9.300m²'lik ilk aşamanın bitirilmesiyle 300 kadar iş imkânı elde edilmiş, 145 ünite konut, atölye, sanat ve tasarım mekânları gibi işlevlerle kullanılmak üzere kiralanmıştır. İlk aşama, şu an yüzlerce medya firmasına, sanatçılara ve küçük yaratıcı girişimcilere ev sahipliği yapan *Scott House*'un tadilatından oluşmaktaydı (Roberts ve Sykes, 2000, s.68). (Şekil 4.23)

Şekil 4.23 : Kent merkezinde *The Custard Factory* kompleksinin konumu. (Url-33) Ana cadde cephesinden alana giriş ve *Scott House*. (Url-34)

Yeni tasarımda eski yükleme alanı etrafına; bir kafe, toplantı odaları, dans stüdyoları, toplu terapi odaları, sanat eserlerinin sergilendiği bir fuaye ve arka tarafta daha büyük bir galeri alanı olan *The Gallery*, dükkanlar, *Medicine Bar*'in sağır duvarındaki dev ejderha heykeli ve de tüm bunların merkezinde, bazı etkinlikler için boşaltılan fıskiye havuz yerleştirilmiştir. Mimarlar, zemin üzerindeki kotlarda 200 kadar atölye stüdyosu tasarlamıştır. Henüz proje uygulanmaya başlamadan Custard Factory'de mekân talep eden yerel tiyatro grubu *The Custard Factory Theatrical Company* için 220 kişilik bir tiyatro salonu da yapılmıştır (Stratton, 2000).

Gibb Sokağı'ndaki diğer endüstri yapılarının birinci aşamanın dönüşümü vasıtasıyla geliştirilmesi, projenin, *Gibb Square* olarak adlandırılan ikinci aşamasını oluşturmuştur. 2002 yılında tamamlanan, yeni medya üzerine odaklanan bu bölüm, 100 kadar stüdyo ve ofis barındırmaktadır. Yine diğer bölümdeki gibi sosyo-kültürel işlevli mekânlar ve küçük dükkânlar da eklenmiştir (Url-34). Yapılar arasındaki açık dolaşım mekânlarına, su ögesi, yeşil alanlar, kaykay rampaları gibi kamusal kullanımı zenginleştirici öğeler yerleştirilmiştir. *The Custard Factory* ile *Gibb Square*'i ayıran yapıya entegre edilmiş, Tawny Gray tarafından, taş ve yeşillikler

kullanılarak yapılmış olan 12 metrelik *The Green Man* heykeli dikkat çekicidir. (Şekil 4.24, 4.25)

Şekil 4.24 : *Gibs Square*'den görünüm. Yeni açık avlu havuzu ile *Custard Factory* yapıları. (Url-34)

Şekil 4.25 : *Custard Factory* yapı bloklarının ana girişindeki slogan: “Kent bir sanat eseridir”. Yapı alanında ‘sokak sanatı’. (Url-7)

Kompleksin canlılığı, yeni projeleri tetiklemeye devam etmektedir. Son olarak, 2. derecede tarihi eser olan tescilli bir komşu yapısı içinde, “Birmingham’ın yaratıcıları için büyüleyici yeni bir yapı” sloganıyla *Zellig*, 2011 yılında açılmıştır (Url-35). (Şekil 4.26)

Şekil 4.26 : *Zellig* yapısı cephesi ve içinden görünüm. (Url-35)

4.3.3 Kaapelitehdas (The Cable Factory), Helsinki

1939-54 yılları arasında üç aşamalı olarak inşa edilen kablo fabrikası *Kaapelitehdas*, bodrumlarıyla birlikte 55.800m² kapalı alanlı U-plan şemasıyla ve 262.000m³ hacmiyle Finlandiya’da dönemin en büyük yapısı olmuştur. O zamanki benzerlerinin birçoğu gibi, Helsinki kent merkez çeperi dışında, demiryollarına yakın kıyı

bölgesinde konumlanmıştır ve ana yapı malzemesi açık renkli kireçtaşı tuğladır (Url-36). (Şekil 4.27)

Şekil 4.27 : *Kaapeli* yapılarının kent merkezinin batısındaki konumu. Güncel genel görünümü. (Url-33, Url-7)

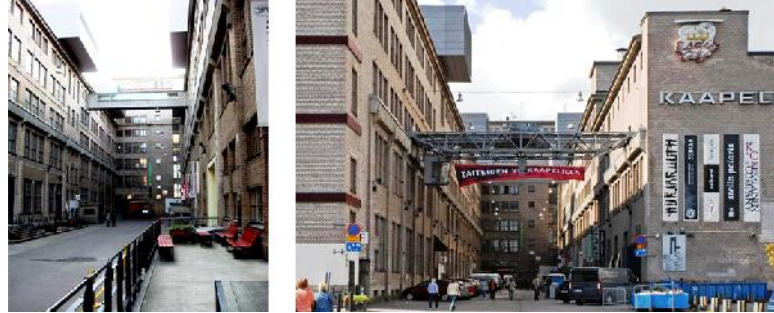
Yapı, Helsinki Politeknik Okulu'nun ilk mimar mezunlarından, en ileri teknolojiyi kullandığı detay çözümleriyle tanınmış, ve kentin çoğu endüstri yapısı beraberinde birçok kamu yapısını, hastaneyi ve kentsel ölçekte planları da tasarlamış olan Wäinö Gustaf Palmqvist tarafından tasarlanmıştır. Yapı, içinde bulunduğu, 20. yüzyıl başlarında kayalık bir kıyı olan bölgenin endüstri yapılarıyla dolmasına ön ayak olmuş, demiryolları ve limanın burada gelişmesini sağlamıştır. Hızla gelişen bölge, 1960 sonrası kentin merkezinde kaldığından, genel bir kent planı olarak buradan ağır endüstrinin uzaklaştırılarak kent dışına taşınması uygulanmıştır. Buraya hızla metro ağı getirilmiş, eski fabrikalar, depolar konut ve ticaret ve sosyo-kültürel amaçlı mekânlara dönüşmüş, modern konut ve ticaret blokları yapılarak büyümüştür.

Fabrikanın kapatılması sonrası, yapıya yerleşmeye başlayan birçok küçük özel ticari birim, mekânları sanat üretimi ve yaşama mekânı olarak kiralayan kentliler, Helsinki kent yönetiminin, bu endüstri yapılarının yakınındaki Ruoholahti bölgesinin konut düzenlenmesi projesi bağlamında tamamen boşaltılmasını düşünmekteyken yerel toplulukların büyük tepkisine maruz kalmıştır. 1987 yılında Nokia şirketiyle yapılan anlaşmaya göre, yapının bazı bölümleri yıkılacak, müze, otel ve otopark olarak kullanıma açılacaktır. Bunun üzerine, yapının kiracıları, fabrikada çalışmış halk, endişeli mimarlar bir araya gelerek yapıyı mevcut haliyle yaşatmak ve sosyo-kültürel aktivitelerle daha da gelişebilmesini sağlamak adına *Pro Kaapeli* derneğini kurmuşlardır. Dernek, büyük kentsel temizleme planlarının olumsuzluklarına dikkat çekmiş, eylemlerini medya organlarıyla tüm ülkeye duyurmayı başarmıştır. Helsinki'de kültürel aktiviteler düzenleyen çeşitli topluluklar, yapının ve oluşturduğu bu yeni sanatsal topluluğun farklılığını ve önemini; endüstri-sonrası fabrika

Kaapeli'nin orijinal kimliğinin, biçiminin korunması gerektiğini vurgulamışlardır. Tüm bu tartışmaların nihayetinde kent yönetimi Nokia ile yeni bir antlaşma yaparak fabrikayı ve çevresindeki benzer dokusunu muhafaza etme kararı almıştır. 1990 yılında açılan yeni kültür fabrikası *The Cable Factory*, varlığını yerel halkın gücüyle meydana gelen bu derneğe borçludur (Url-36).

Kaapeli, uluslar arası adıyla *The Cable Factory*, 1990'lardan itibaren teknolojik ve bilgisel yeniliğin model kentlerinden olan Helsinki'nin ve de Finlandiya'nın en büyük sanat, kültür ve yaratıcılık merkezidir. 25 Avrupa ülkesinden 49 bağımsız kültür merkezinin oluşturduğu bir ağ olan *TransEuropeHalles'in* üyesi olduğunda tüm dünyanın dikkatini çekmiştir. Endüstri mirasını yoğun olarak değerlendiren Helsinki, yüksek-teknolojinin kalbinin attığı ve çağdaş mimarisine de yansıdığı bir kent olarak eski ve yeni kimliğini gururla sunmaktadır (Botta, 2006).

Günümüzde yaklaşık tüm kapalı alanları kiralanan, bir çok sanatsal etkinlik, gösteri, konser, festival vb. sayesinde yılda 200.000'den fazla ziyaretçisi olan *Kaapeli*'nin, 2005 yılı cirosu 3.5 milyon Euro olarak kaydedilmiştir (Url-36). (Şekil 4.28, 4.29)

Şekil 4.28 : Yeni eklenen üst kat köprüsü ve çatı katları. (Url-7)

Şekil 4.29 : Açık ve kapalı mekânlarda sosyo-kültürel aktiviteler ve sanat herkese açıktır. (Url-7)

4.3.4 Tate Modern, Londra

Londra Doklar Bölgesi'ndeki eski elektrik santrali *Bankside Güç İstasyonu* binası, Sir Giles Gilbert Scott tarafından 1947-1963 yılları arasında iki aşamalı olarak tasarlanmış ve uygulanmış; kısa bir kullanım süresi sonrası 1981 yılında üretimin durdurulması sonucu işlevsiz kalmıştır. Thames Nehri'nin güney kıyısında, *St. Paul Katedrali'nin* karşısında, Southwark Katedralini de içinde bulunduran, geçmiş Roma Dönemi'ne değin uzanan önemli bir arkeolojik alan bölgede konumlanmaktadır. Kraliyet bahçeleri olan bu bölgeye, sonraları liman olarak kullanıldığından dolayı ticaret ve endüstri yapıları yerleşmiştir (Ekincioğlu, 2000).

Kent yönetimi, Londra'nın "Milenyum Projeleri" kapsamında, 1996 yılında ele alınan yapının dönüştürülmesi öncesinde, çevre halkına ve ziyaretçilerine bilgilendirme ve tanıtım yapılması amacıyla ziyaretçi merkezi niteliğinde bir ofis açmıştır. Düzenlenen yarışma sonucunda Pritzker Ödüllü mimarlık grubu Herzog& de Meuron'un projesinin uygulanmasına karar verilmiştir (Url-37). (Şekil 4.30)

Şekil 4.30 : Yapının kent merkezindeki konumu. (Url-33)
Güncel genel görünümü. (Url-9)

Tasarımcılar, yenileme projelerini açıklarken, yenileme projelerinde kısıtlamaların çok farklı bir yaratıcı enerji gerektirmesinden ötürü duydukları heyecandan bahsetmektedirler. Buna ilaveten, mevcut yapılarla uğraşmanın, Avrupa kentlerinde önemi gittikçe artan bir konu olduğunu belirtmektedirler. "Geleneğin, Art Deco ve süper modernizmin bir melezi olarak Tate Modern'de başa çıkılması gereken meselenin şu olduğunu düşünüyoruz: Bu, çağdaş bir bina, herkes için bir bina, 21. yüzyıla ait bir bina. Ve sıfırdan başlamadığınızda, öncelikli olarak zevk veya biçimsel tercihler tarafından motive edilemeyen belirli mimari stratejilere ihtiyacınız vardır. Böyle tercihler, bir şeyi dâhil etmek yerine hariç tutma eğilimindedir. Stratejimiz, Bankside'in masif dağ gibi tuğla yapısının fiziksel gücünü kabul etmek;

ve hatta bunu kırmak veya azaltmaya çalışmak yerine artırmaktı. Bu, düşmanın enerjisini kendi amaçların için kullanmak şeklindeki bir nevi Aikido stratejisidir. Savaşmak yerine onun tüm enerjisini alır, onu beklenmedik ve yeni şekillere sokarsınız” (Url-38).

Yapının tam merkezinde yer alan, St. Paul Katedralin kubbesinin yüksekliğini geçmemesine özen gösterilmekle beraber 98m. yüksekliğiyle çarpıcı bir imge olan masif baca kütlesi dikkat çekicidir. 152m. uzunluğundaki bina merkezindeki türbin holüne göre biçimlenen üç bölümlü plan şeması korunmuştur. Bina genişliğince uzanan bu hol, 35m. yüksekliğindedir (Stratton, 2000, s.165).

Yeniden işlevlendirmede ana kütle çatısı dışında korunmuş, ‘müze’ üst başlığı altında -çoğu modern müze programlamasında görüldüğü gibi- yapının tarihine ait bilgilendirme merkezi, oditoryum, atölyeleri olan eğitim merkezi, kafe-restoran, ayrıca şehir gözlem odası olarak kullanılan kule ve de rekreatif kullanımlara olanak sağlayan yeşil açık alanlar gibi birçok bileşen işlev mevcuttur. (Şekil 4.31)

Şekil 4.31 : Türbin holünde muhafaza edilen eski donanım. Galerilere dağılan giriş holünde Tate Modern’in dönüşümün hikâyesi görsel malzemelerle aktarılmakta. (Url-39)

Tuğla sıralarının dik kesen şerit biçimli açıklıkları olan cepheler orijinaline sadık kalınarak restore edilmiştir. Eski betonarme çatı tasarımcılar tarafından muhafaza edilmek istense de, ön yapısal incelemelerde ciddi bir karbonatlaşma yaşamış olduğundan restore edilmemiş; bunun yerine kaldırılarak, yerine, galeriye doğal ışık alımı sağlayarak tasarıma büyük etki eden şeffaf kütle yerleştirilmiştir (Stratton, 2000, s.165). Yapının katı geometrisi ve orijinal planın türbin salonunu merkez alan üç paralel lineer bölümlü düzenlemesi olduğu gibi bırakılıp, yapının eskiden buhar kazanlarının bulunduğu kuzey bölümünde beş katlı galeri mekânları, seminer/film salonları, oditoryum ve son katta eklenen cam küp içinde 200 kişilik restoran ve güney bölümünde ek galeri mekânları tasarlanmıştır (Ekincioğlu, 2000). (Şekil 4.32)

Şekil 4.32 : Milenyum Köprüsü yönünden görünüm. Zemin kotunda yapı kütlelerinde şeffaflaşma. Yeni ek cam küpler. (Url-40)

Dışarıdan bakıldığında ürpertici güce sahip bir endüstriyel katedral olarak görünen yapı, içeriye girildiğinde beklenen endüstriyel mekân bileşenlerini net olarak ziyaretçiye göstermemektedir. Üst kotlarda şeffaf seperatörlerle sirkülasyondan ayrılarak müze nesnesi olarak muhafaza edilen makineler dışında palimpsest bir oluşum yoktur. Türbin holündeki eski donanım kaldırılarak devasa boyutta bir iç meydan yaratılmıştır. Mimarlardan Herzog, “Miras açısından göz alıcı değil, türbin holü hala sözde endüstri mekânı fakat siz orda mirasın objesi olarak ve onu düşünerek yürümek istemezsiniz. Geçmiş çağırarak yerine şu anda derin bir deneyim bulunmaktadır; derin psikolojik bir etki.” açıklamasıyla ‘aura’nın sürdürüldüğü iddiasındadır (Moore ve Ryan, 2000). Tüm bunlarla beraber, endüstriyel yapının sadece kabuğu korunmuş olsa dahi, anıtsal mimarisi ve simgesel bacası ile hala kent belleğinde varlığını sürdürmekte, geçmiş kültürü geleceğe taşıdığı düşünülmektedir.

Sanatçıları rahat hissettirmek, düzenli bir çalışma alanı sağlamak ve onların burayı kullanmalarını teşvik etmek gibi nedenlerle donanım türbin holünden kaldırılrsa da (Moore ve Ryan, 2000), ebatlarıyla sanatsal yerleştirmelere, çalışmalara neredeyse sınırsız imkân sağlayan, sergileri, dans gösterileri ve konser gibi etkinlikleri içinde barındıran bu mekânın; belleklerde yer edici, deneyimsel bir yere dönüşeceği öngörülebilir. (Şekil 4.33)

Şekil 4.33 : Türbin holüne uygulanan ek yarı-şeffaf kütleler ve çeşitli sanat yerleştirmeleri. (Url-7)

Kentsel yaşam yaratmak ve sosyal ilişkileri güçlendirmek tasarımın temel öncelikleri olmuştur. Bu dönüşüm sayesinde birçok kamusal alanın birbirine bağlanması kentsel yönetimler tarafından öngörülmüş; projenin bitimiyle yeni kamusal alanlar tetiklenmiştir. Bununla beraber, araç, metro ve deniz ulaşımıyla olduğu kadar, projeye paralel olarak oluşturulan yeni bir yaya güzergahı ve yaya köprüsü ile de alana direk ulaşımın temin edilmiş olması projenin kente adaptasyonu açısından yaşamsal noktalardır (Moore ve Ryan, 2000).

Bugün Londra'nın en önemli kültürel ve turistik merkezlerinden olan Tate Modern'in içinde bulunduğu yeniden canlandırılan bölgenin bu gelişiminde, dünyanın en ünlü yeniden işlevlendirme adaptasyonlarından olan bu projenin çekim gücünün büyük etkisi olduğu iddia edilmektedir. Yakın çevresinin, bulunduğu kentin hatta ülkenin en popüler çekim noktalarından olan Tate Modern, yılda ortalama beş milyon ziyaretçi kabul etmektedir (Url-38). (Şekil 4.34)

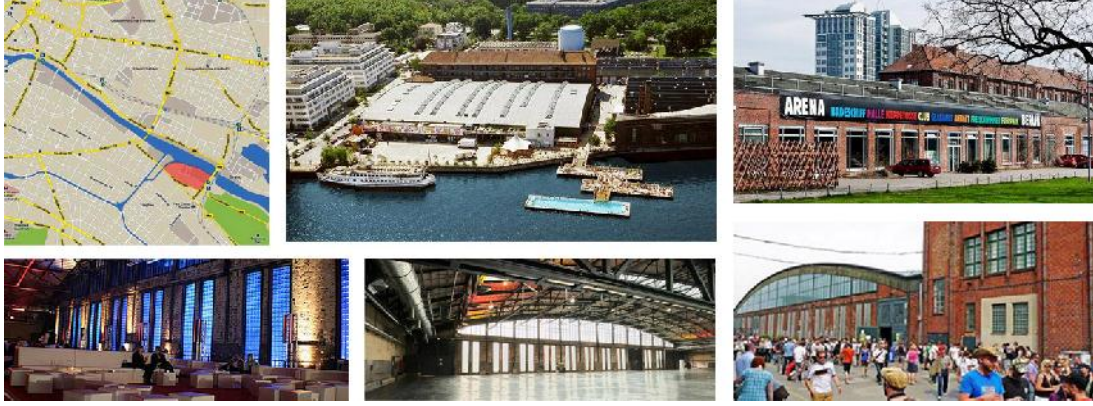
Şekil 4.34 : Yapının önündeki kamusal yeşil alan. Arka tarafına tasarlanan, 2012'de tamamlanması öngörülen ek yapı ile ilişkisi. (Url-38)

4.3.5 Arena Berlin

Berlin'de 1927 yılında, 240 otobüs kapasiteli gar olarak hizmete giren ana yapının mimarı Franz Ahrens'tir. Bu, Avrupa'da zamanının en büyük tek açıklıklı salonu idi. Toplamda 7.000m²'den fazla alana yayılan yapı kompleksinde, devasa çatılı otobüs garajına bitişik nizamda yönetim birimleri ve konut bölümleri, çevresini saran daha düz çatılı salonlarda da atölyeler ve diğer küçük tesisler konumlanmıştı. Bu binalar ana salondan daha sonra yapılmıştır.

Arena, kent merkezindeki güncel vaziyetiyle beraber, yakın dünya tarihinde de konumuyla çok önemli bir noktadadır. Yapı alanı, 1989'da Berlin Duvarı yıkılana

dek direk olarak Spree Nehri'nden geçen doğu-batı sınırı kenarında yer almaktaydı. İkinci Dünya Savaşı sırasında ve devamında 1950'lere kadar Berlin'in doğu bölgesindeki çoğu endüstri yapısı gibi bu büyük salon (*Halle*) da insan kampı olarak kullanılmıştır (Url-41). (Şekil 4.35)

Şekil 4.35 : Berlin kent merkez çemberi doğusunda kalan yapı alanı ve güncel hava fotoğrafı. Yapıların dış ve içlerinden görünüm. (Url-33, Url-41)

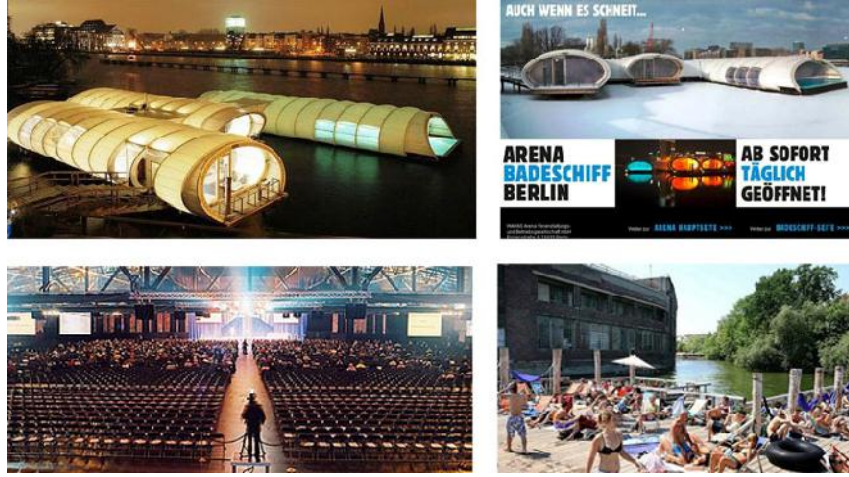
1990'lı yılların başlarında bölgenin temizlenmesi ve yenilenmesi planlamaları yapılmaya başlandığında, kent merkezi dışında yeni bir büyük otobüs garı projesi paralelinde eski gar ve ek yapıları 1993 yılında boşaltılmıştır. 1995 yılında sanat odaklı oluşum ART'ın yeniden tesis etme girişimiyle Arena için yeni bir dönem başlamıştır. 1996 yılında neredeyse tüm kent merkezi şantiye sahası haline gelmiştir. Arena'nın etrafındaki çoğu yapı yıkılarak yerlerinde yenileri yükselmekteyken, bu yapı alanı bir endüstri mirası anıtı olarak korunmuş; yapısal biçimi günümüze kadar tamamen muhafaza edilmiştir. Fakat atıl kalmaktan ötürü oluşan yapısal hasarların onarılması için yapı, 2000 yılında iskeleti kalacak şekilde temizlenmiş; anıtlar koruma kurallarına uygun kapsamlı bir restorasyon sürecine girilmiştir. Büyük çatı strüktürü, hem enerji üreten hem de gün ışığının iç mekâna alınmasını tercihe göre ayarlayan, tamamen karartmaya imkân sağlayan güneş panellerinden oluşan bir üst örtü ile yenilenmiştir (Botta,2006). (Şekil 4.36)

Şekil 4.36 : Eski ve yeni çatı örtüsü. (Url-41)

Yeniden mimari, konunun uzmanları tarafından, tasarım detayları, modern tekniği ve kalitesi ile övülmektedir. Endüstriyel etkisini koruyarak modern standartlara ulaştırılmış, çok işlevli ve kamuya ait bir yapı kompleksi oluşturulmuştur. Yeniden programlama hususunda; ilerleyen yıllarda adım adım” kültürel bir mikrokozmos” (Url-41) gelişmeye, ve de kendisiyle birlikte benzerlerini geliştirmeye başlamıştır.

2001 yılında, performans holü *Glashaus*, iskeleye bağlı eski gemi restoran-gece kulübü *Hoppetosse*, sergi holü *Magazin* ve yeşil alan *Fuhrpark* ile artık bir kültür kompleksi olarak tanımlanan Arena-Berlin, sonrasında 2004’de açık/kapalı yüzme havuzu *Badeschiff* ile nehre uzanarak kente yeni perspektifler kazandırmıştır. Projenin gelecek planları arasında 600 metre uzunluğunda bir yat limanı vardır (Url-41). (Şekil 4.37, 4.38)

Şekil 4.37 : Hava koşullarına göre örtülebilen kamusal havuz *Badeschiff* ve kış aylarında *Arena Berlin* internet sitesi ana giriş sayfası: “Kar yağsa dahi, her gün açık!”. Açık ve kapalı mekânlarda çeşitli aktiviteler. (Url-7, Url-41)

Şekil 4.38 : Konteynerlerden tasarlanmış arka kapı, restoran ve yeşil alan *Fuhrpark* (Araba Parkı). (Url-41)

4.3.6 Van Nelle Ontwerpfabriek (Van Nelle Design Factory), Rotterdam

20 yıl kadar önce korunması ve yeniden kullanım kararı, Modernizm dönemine ait bina ve bina gruplarının korunması amacıyla çalışan Docomomo oluşumunun kurulmasına tekabül eden ve bir anlamda da sebep olan Rotterdam'daki Van Nelle Fabrikası, oluşumun prensiplerinin geçerli olduğu en başarılı örneklerden kabul edilmektedir. Avrupa'nın kültürel mirasını koruma amacıyla kamuoyu oluşturmak ve politikacılar ile karar mekânizmalarına etki etmek üzere çalışan Europa Nostra Birliği Kültürel Miras Ödülü'nü, örnek teşkil eden restorasyon yaklaşımı ve yeniden kullanım konusundaki yaratıcı çözümleri için 2008'de *Van Nelle Ontwerpfabriek* (Van Nelle Tasarım Fabrikası) projesine vermiştir (Url-42).

Rotterdam kent merkezinde, Schie Nehri kıyısında konumlanmış Van Nelle Şirketi'ne ait fabrika kompleksi, Hollanda'da modern mimarlığın en dikkat çekici örnekleri arasındadır. Brinkman ve Van der Vlugt tarafından 1925-1930 arasında tasarlanmış yapılar, bir Hollanda ulusal anıtıdır ve de UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi için adaydır (De Jonge, 2002). (Şekil 4.39)

Şekil 4.39 : *Van Nelle* yapılarının kent merkezinin batısında liman bölgesindeki konumu. (Url-7, Url-44)

Bu yapı grubu, ekonomi kavramının araç olarak kullanıldığı 'Makine Çağı'nın ruhunu, başka hiç bir yapıda görülmeyen bir şekilde; aynı zamanda, müşteri Kees van der Leeuw'un yaşam felsefesinden ortaya çıkan aydın bir girişim ruhunu da temsil etmektedir. Bu entelektüel kavramlar yapıların gelecekteki işlevsel gelişimi için ilham vermekte, 'Bilgi Çağı'nın yapılarını geliştirmek adına uygun bir bakış

açısı hazırlamaktadır. Yapı kompleksinin ilk tasarımında, Amerikan ‘gün ışığı fabrikası’ konseptini model olarak alan fikir, yeşilin içinde modern ve şeffaf bir çalışma ortamı yaratmayı hedeflemektedir. Tesisin yerleşimi, bir fabrika sokağının çevresinde düzenlenmiştir. Sevk kemerleri fabrika sokağının üzerinden ve camlı galerilerin içinden çeşitli binaları bağlayarak uzanmaktadır. İlerleyen zamanlarda ek yapılar konumlandırılabilir olacak şekilde tasarlanan master planda, fabrikaların arkasına bir futbol sahası ve diğer spor alanları yerleştirilmiştir. Bu master plan, sürekli olarak ek anlayışlara cevap vermek üzere uyarlanmıştır. Örneğin, depolama ihtiyacı sınırlı kalınca, sadece kahve fabrikasının karşısında ortada yer alan sevk binasının inşası gerçekleştirilmiştir. Bunun sonucunda, tütün fabrikalarındaki iki galeri, sevk bölümüne ulaşabilmek için çapraz olarak uzatılmıştır. Bu gibi planlanmamış gelişmelerin Van Nelle yapılarının en ikonik imgelerini oluşturmuş olması dikkat çekicidir (De Jonge, 2002). (Şekil 4.40)

Şekil 4.40 : Sevk kemerleri ve iç mekânda bir merdiven evinden görünüm. (Url-7)

Şirketin sosyal bağlılığı, içerideki çalışma koşulları, (dönemin işçi meskenlerinde hala olmayan) tuvalet ve duşlar, iş sonrası rahatlamak için sunulmuş spor olanakları, bahçe, kantin ve kütüphanede kendini göstermektedir. Bu sosyal istekler, müşterinin -Taylorizm (bilimsel idare) ve etkinlik gibi- ticari düşünceleriyle olduğu kadar -gün ışığının belli bir anlam içerdiği Teozofi gibi- ruhsal ilhamlarıyla da uyumlu iyi bir şekilde harmanlanmıştır. 19 metrelik bir derinliğin yeterli gün ışığı oranını sağlayabilmesi konusunda karara varabilmek için çalışmalar yapılmıştır. Bu, fabrika kat planlarının doğrusal yerleşimini uygun bir şekilde açıklamaktadır. Çalışmalar

sonucunda yaratılan geniş cam cephenin aynı zamanda firmanın modern şirket kurumsal kimliğine de hizmet etmesi amaçlanmıştır. Mimarlar, tasarımda soyut ve şeffaf bir mimarlığı benimsemiştir. Detaylarda açıkça görülen yalınlık, evrensel bir estetik üreterek, maddesizleştirme fikrini ortaya koymaktadır. Bazı mekânlar, sürpriz şekilde renkli olmakla beraber yine de renk kullanımının kontrollü ve net kalışı, genelde aydınlık bir izlenim vermektedir. Nakil kanallarının, galerilerin ve kazan dairesi ile kontrol odalarına ait şeffaf cephelerin içindeki hareket ve bunun yanında telefon santrali ile buhar makinelerini sergileyen makine estetiği, endüstri devrinin dinamiklerine ait etkileyici bir imge oluşturmaktadır (De Jonge, 2002).

1998’de fabrikadaki 60.000 metrekarelik yapı grubu özel bir girişimci tarafından satın alınmıştır. Dönüştürme için gerekli olan yatırımları oluşturabilmek amacıyla fabrika 2000 yılında, büyük bir bölümü tarihi mirasın korunması teşviki sayesinde vergi indirimden yararlanan sıradan Rotterdam vatandaşlarından oluşan 780 katılımcıyı içeren özel tasarlanmış mali bir kuruluşa satılmıştır (De Jonge, 2002).

Yeniden işlevlendirme projesinde tasarımcılar, karmaşık ve değişken taleplere yanıt verebilecek yenilikçi bir konsept oluşturmakla yükümlü oldukları düşüncesindedirler. Bu da, -yoğunluk, çeşitlilik, esneklik ve karma kullanımlı programlar ihtiyacı doğurması beklenecek olan- hızla artan hareketlilik durumu ve kullanıcı sayısına, değişen hayat tarzları ve de yeni teknolojilerin etkilerine cevap verebilmeyi gerektirmektedir (Van den Heuvel ve diğ., 2008).

Yeniden gelişim projesinin ilk aşaması 2000 yılı yazında başlamıştır. Daha restorasyon çalışmaları sürerken, *1.Archiprix International* mimarlık öğrencileri bitirme projeleri yarışması ve sergisi (2001), *1.Young European Architects* konferansı (2004), yeni Renault modelinin tanıtımı ve çeşitli tiyatro etkinlikleri düzenlenmiştir. Biten ilk aşamadaki tüm mekânlar hemen kiralanmış, 2004 yılının sonuna dek devam eden gelişim planında fabrikanın diğer binaları ofis ve üretim mekânları olarak planlanmıştır. Eski gıda fabrikası, yeni ‘Tasarım Fabrikası’, sadece kiralanabilecek mekânlar olarak değil, eski ve yeni arasında diyalog kurabilecek karaktere sahip, dinamik ve sürekli değişen bir aktiviteler bütünü olarak ele alınmıştır. Tarihi anlamlar, gelecekteki işlevler ve enerji tüketimi ile gün ışığı gibi birçok konuda göreceli olarak sürdürülebilir çözümler arasında bir denge tanımlanmıştır (De Jonge, 2002). (Şekil 4.41)

Şekil 4.41 : Açık planda iç içe geçen çalışma, toplanma birimleri; kültürel ve sanatsal etkinlikler. (Url-7)

Binaların dışı, -yeşil bina yapım yöntemleriyle- bozulmadan korunmuştur. Bu otantik zarf içine, uygun iç mekân koşullarını sağlamak adına bir *infill* yerleştirilmiştir. Tavanların ve mantar-şekilli kolon başlarının değiştirilmemesi, mekânlar arasına yerleştirilen geçici bölmelerin asla orijinal cepheye temas etmemesi gibi konulara önem verilmekte; bu sayede eski mekânsal nitelikler hala algılanabilmektedir (De Jonge, 2002).

4.3.7 CaixaForum, Barcelona

İspanya'ya yayılmış La Caixa şirketi tarafından geliştirilen *CaixaForum* merkezlerinin ilki Palma'da (1993), ikincisi Barcelona'da (2002), üçüncüsü Madrid'de (2008), sonuncuları ise Lleida ve Tarragona'da (2009) açılmıştır; Girona, Saragossa ve Seville kentlerinde de açılması için çalışmalar sürmektedir (Url-44). Her gün açık ve girişi ücretsiz olması üstüne basılarak pazarlanan bu merkezler, “eskinin yeniyle buluşması”, “bir sanat eseri olarak bina” “kültürün diyalogu” (Url-44) sloganlarıyla da ‘yer-yapıcı’ ile ‘yer-pazarlayıcı’ bir kamuya açık oluşumun dikkat çekici örneklerindendir.

Barcelona'da, Josep Puig i Cadafalch tarafından tasarlanarak 1911'de uygulanmış olan, erken 20. yüzyıla ait Art Nouveau üslubundaki Casaramona tekstil fabrikası, elektrikle çalışan makinelerin üretimde ilk kullanıldığı fabrikalardandır. Yapı alanı, işçilerin daha sağlıklı ve dolayısıyla efektif çalışabilmesi için nitelikli mekânlar yaratma hedefiyle tasarlanmıştır. Geleneksel tuğla ve dökme demirden inşa edilmiş yapı, yangın güvenliği de göz önünde bulundurularak inşa edilmesi yönüyle de insancıl bir üretim binası olarak iz bırakmıştır.

Eski kenti çevreleyen sur hattının dışında, günümüzde kent merkezinde kalan fabrikanın önünden geçen *Marques Comillas* caddesi Montjuic Fuar Alanının merkezinden geçerek 1992 Barcelona Olimpiyatları için yapılan stada ulaşmaktadır.

Montjuic Tepesinin eteğinde konumlanan bu yapı, toplu konutların yapımını tetiklemiş orta ve alt gelirli halkın kalkınmasını sağlamıştır. Yerel halkı ve yönetimi görsel estetik açısından tatmin eden yapı 1913 yılında mimarına “Geleneksel Artistik Yapılar” ödülünü kazandırmıştır. Aynı mimarın tasarımları olan ulusal sanat müzesi *Museu Nacional d’Art de Catalunya* ve fuar alanı *La Fira de Barcelona* da yakınındadır. 1919 yılında üretim durmuş, uzun süre atıl kalan yapı, 1940-92 yılları arasında polis merkezi olarak kullanılmıştır. 1963 yılında La Caixa şirketinin devletten satın aldığı yapıya, 1976 yılında “Ulusal Tarihi Anıt” statüsü verilmiştir. Şirket, ikinci yeniden işlevlendirmenin sosyo-kültürel amaçlı olmasını hedeflemiş; önceden başlatmış olduğu “Forum” projesine dâhil etmiştir (Url-45).

Özgün Katalan Art Nouveau mimarisi, Barcelona kentinin kimliğinin en belirgin unsurlarından, dünyaca bilinen yerel öğelerindendir. Bundan ötürü, çeşitli modern sanat sergileri, ve diğer kültürel faaliyetlere ev sahipliği yapan yapının kendisinin de, -kentin turizm stratejileri doğrultusunda- görülmesi gereken sanat eserleri arasında reklamı yapılmaktadır. Yapının eski ve yeni mimarisi, sosyal kimliği, üretim geçmişi gibi konularda bilgi verilen eğitim turları düzenlenmektedir. (Şekil 4.42)

Şekil 4.42 : Yapının kent merkezinin batısındaki konumu. (Url-33) Yeni giriş cephesi görünümü. Müze kataloğunda, yapının Katalan Art Nouveau öğelerinin tanıtımı. (Url-7, Url-44)

Yapının aslına uygun restorasyonu ve yeni mimarisi için titizlikle çalışılmıştır; cephe restorasyonu Francisco Javier Aserta, yeni işleve uygun iç mekân onarımı ve düzenlemesi Roberto Luna, ve strüktürel restorasyonu Robert Brufau tarafından gerçekleştirilmiştir (Url-43). (Şekil- Dünyaca ünlü mimar Arata Isozaki, çok amaçlı sosyo-kültürel bir merkez olarak geliştirilen yeni tasarımda, 12.000m2 alana yayılmış

mevcut yapı alanına zemin kotu altında 6.000m²'lik bir hacim ekleyerek yeni giriş mekânını oluşturmuştur. Bu alt kottaki, tamamen beyaz kireçtaşından kamusal avlunun kompozisyonu giriş fuayesine de uzanmaktadır. Bu yeni tasarımın öğelerinden, orijinal zemin kotu ile alt kottaki avluyu ve girişi bağlayan merdiven, yürüyen merdiven ve asansöre saçak oluşturan; aynı zamanda eski yapının ana girişini de işaret eden, korten çelik ve camdan tasarladığı iki adet heykelimsi “demir ağaç”, mekânin donanımı saklama çözümü olarak da işlevlendirilmiştir. Tüm bunların beraberinde, mimarın bu tasarımı, demir üretim tekniklerinin bir örneği olarak Katalan modernizmine bir göndermedir (Url-45). (Şekil 4.43, 4.44)

Şekil 4.43 : İç mekân ve avludan görünüm. (Url-9, Url-46)

Şekil 4.44 : Yeni alt avlu ve giriş fuayesi. (Url-9, Url-46)

4.3.8 Lamot Heritage Center, Mechelen

1922 yılında, Belçika'nın Mechelen kentinde Dijle Nehri kenarında açılmış olan Lamot Bira Fabrikası, eski kent merkezindeki en geniş endüstri alanlarından bir tanesi olup, sosyal ve ekonomik yaşamda önemli bir rol oynamıştır. Fabrika kompleksi anıt olarak korunmadığından dolayı, strüktürel ve estetik özellikleri ile yetersiz olduğu düşünülen veya işlevini yitiren kısımları yıkılmıştır. Öte yandan, bunların yerlerine yenileri yapılmış, fabrika işleyişi boyunca sürekli genişlemiştir. Dolayısıyla bu süreçte birçok farklı yapının bir araya gelmesiyle çeşitli kompleksler

oluşturmuştur. 1995 yılında fabrikanın daha fazla genişlemesi imkânsız hale geldiğinden, faaliyetleri durdurulmuştur. Bu sefer yıkmak değil, kentsel yenileme projesinin bir parçası olarak yeniden kullanma kararı alınmıştır. Bira fabrikası yerel halk için önemli kimlik değerine sahip bir işaret ögesidir. Fabrika yapısı, Mechelen'nin yaklaşık 370 yıllık bira yapımının hikayesini anlatmaktadır; ve birçok kentli burada çalışmıştır (Leus ve Wouters, 2009). (Şekil 4.45)

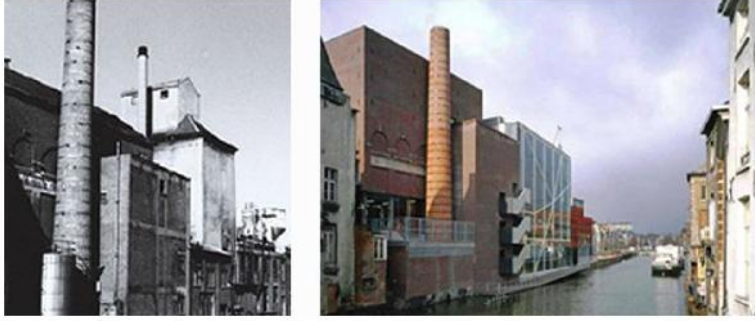
Şekil 4.45 : Yapının kent merkezindeki konumu. (Url-33)
Yeni programda restoran bölümünde bir mimari öğe olan bira üretimi donanımı, meydana bakan eski cephede yaratılan cam yarıklardan algılanmakta. (Url-7)

Fabrikanın yeniden kullanımı gündeme geldiğinde, müze olacak kısmın görünümünü belirlemek için bir yarışma düzenlenmiştir. Fakat projeyi yeniden tasarlama imkânını bulan 51N4E mimarlık grubu, yeni programlamadaki işlevlerin birbirinden ayrı düşünülmemeyeceğini belirtmiş; bununla beraber kent yönetimi tarafından önerilmiş olan, sadece yerel sanatçıların modern sanat eserlerinin sergilendiği bir müze programını da yeniden ele almışlardır. Kentin çeşitli noktalarında faaliyet gösteren, fakat çoğunun kendine ait kalıcı bir yeri olmayan, tiyatro, kütüphane, sanat ve konser aktivitelerinin bir araya gelebildiği enerjik kültürel bir sahne oluşturmayı

amaçlamışlardır. Kent yönetimini de, Lamot'un, kentin kendi biçiminin yoğunlaştırılmış bir hali olması fikrine ikna etmişlerdir (Shamiyeh, 2007, s.58).

Lamot'un çağdaş tasarımında, fabrikanın bu ilginç sürekli yenilenmesi izinde yola çıkılmıştır. Eski kompleksin yaklaşık sekizde biri kadar alanı kaplayan, en eski bölümü olan yapının strüktürünün iyi konumda olduğu tespit edilmiştir. Fizibilite çalışmaları sonucunda, sadece tuğla cepheyle örtülü olan bu betonarme yapının ve bacasının korunarak restore edilmesi uygun bulunmuştur. Birinci katta tuğla yüzey kaldırılarak camla değiştirilmiştir (Leus ve Wouters, 2009). Günümüzde, nehir kenarında küçük bir kamusal meydan yaratan alandaki çeşitli depo bölümleri yıkılmıştır. Beton silolar da yıkılarak günümüzdeki yeni ek bu alana yapılmıştır. Bu ek, ana girişi ve de fuayenin, oditoryumun ve panoramik çatının bir kısmını içermektedir. Konsol şeklindeki ham beton iskelet strüktürün cephesine cam giydirilerek tamamen şeffaf bir kütle yaratılmıştır. Bu yeni kütle, eskiden orada konumlanan kütlelerden oldukça farklıdır; öte yandan esasında onların genel aurasıyla aşılanmıştır (Url-47).

Yapının kamusal bir mekâna dönüştürülmesinde, ulaşılabilirlik, yönlendirme, ışık ve manzaralar konularında yeni standartlar getirmesi hedeflenmiştir. Bu da, kentsel ölçekte bir eylem -bir cerrahi operasyon- gerektirmiştir. Bu operasyonda, yapının birinci katında bir yarı oluşturularak bir nevi iç patlama tanımlanmıştır. Kentsel yaşamın yapının içinde de cereyan etmesi çıkış noktasıyla, yapının birinci katını tamamen yarıp tüm binayı üç yatay parçaya ayırma kararı verilmiştir. Zemin kotunda Her gün açık dükkanlar, restoran gibi ticari birimler, ve bir mikro-bira fabrikası yer almaktadır (Url-47). “*Mechelen Central*” olarak adlandırılan bir üst kattaki yükseltilmiş fuaye, şeffaf yarı görünümüyle, projenin kamusalılık fikrini ilan eden, çeşitli gayri resmi kültürel oluşum biçimlerine izin veren 1.300m²'lik bir kapalı meydandır. Üst kotlar oditoryum, lounge, yemek salonu, atölyeler, geçici sergi alanları gibi çeşitli etkinlik mekânlarını içermektedir. Sonuçta, yeni programda mimari tasarım aracılığıyla, ilk talebin aksine, kültürel ve ticari işlevler iç içe geçirilmiş, birbirlerini besler hale getirilmiştir (Shamiyeh, 2007, s.58). (Şekil 4.46, 4.47)

Şekil 4.46 : Yenileme öncesi ve sonrası eski yapının nehir yönünden görünümü. (Url-48)

Şekil 4.47 : Yeni yapı kompleksinin çeşitli perspektiflerden dış görünümü ve iç mekânda yükseltilmiş fuaye. (Url-7, Url-48)

Bu geri-beslenimli program sayesinde, projeler ve aktivitelerin sürekliliği ve canlılığıyla, Mechelen'in mirasının ve bölgenin odak noktası olması ile gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. “*Heritage Center*” (“Miras Merkezi”) olarak adlandırılan bölümde kent ve bira tarihi hakkında görsellerle bilgi verilmektedir (Leus ve Wouters, 2009). Programın, tasarım ile pararel olarak, eski ile yeni bir araya getirmekte; dönüşüm için bir araç olarak kullanarak tarihe yeni bir katman eklemekte olduğu düşünülmektedir.

4.3.9 Westergasfabriek, Amsterdam

Mimarı, Hollanda'nın birçok ünlü binasını tasarlamış olan Isaac Gosschalk olan, 1883 yılında açılan *Westergasfabriek* (Batı Gaz Fabrikası) Amsterdam'ın batı kısmında, Amsterdam ile Haarlem arasındaki ilk demiryolunun eski ana istasyonu kenarında yer almaktadır. 1959'da ülkenin kuzeyinde bir yörede gazın bulunması sonucunda bu fabrikanın pahalı ve karmaşık üretim süreci durdurulmuş; fabrikanın kapatılmasıyla bazı binalar yıkılmış, elde, kömür ve üretimde kullanılan diğer kimyasallarla son derece kirlenmiş bir alan kalmıştır. Devlet, alanı yaklaşık yirmi yıl boyunca depo olarak kullandıktan sonra on dokuz yapının on üçü tescillenmiştir; hükümet ve yerel halk gelecek planları yapmaya başlamıştır. 1990-2000 yılları

arasında alanın nasıl geliştirileceğine dair tartışmalar süregelmiş; toprağın nasıl temizleneceği, kalan yapıların yıkılması mı korunması mı gerektiği, ve alanın esas amacının ne olacağı konuları üzerinde durulmuştur. Amsterdam Kent Yönetimi, 1992'den itibaren geçici kullanımlar için kiralanan eski fabrika yapılarını 2000 yılında satmaya karar verir. Bunun nedeni, toprağı temizleme, restorasyon ve renovasyon projeleri için gerekli bütçenin belediye için çok yüksek olmasıdır. Çözüme yönelik bir açıklama yaparak, yeni sahiplenicinin, tüm kompleksi yaratıcılık, kültür ve sürdürülebilirlik esaslı bir şekilde geliştirmesi gerektiği şartı konulur. Bir emlak yatırım şirketinin hissedarları 2003'de yapı kompleksini şahsi mülkleri olarak satın alır ve renovasyon planlarını başlatır. Bu özelleştirmenin olumlu getirilerinden biri olarak, WGF'nin insan boyutunda ve özel alakayla çalışılmış olması sayılabilir. ABD'li mimar Kathryn Gustafson'dan, yapıları koruyarak, kültürel odaklı, toplumun dinlenebileceği ve yaratabileceği bir master plan tasarlaması talep edilmiştir. 2003 yılında açılan tesisin 2007'de tüm renovasyonu tamamlanmış; proje 2010 yılında *Europa Nostra* ödülünü kazanmıştır (Url-49). (Şekil 4.48)

Şekil 4.48 : Yapının kent merkezi batısındaki konumu ve hava fotoğrafı. (Url-33, Url-49) Fuar alanı olarak kullanılan parkta kent seyir çarkı. (Url-7)

Devletten maddi destek almadan, yüksek kalitede profesyonellerden oluşan bir takımla, projenin aktif olarak pazarlamasını yapan ve yeni aktivitelerin düzenlenmesini sağlayan şirketin bu projedeki yıllık nakit akışı 4,5 milyon Euro kadardır. Şirket, park alanından sorumlu olan yerel hükümet ile, kentin farklı kültürel ortakları, organizasyon ajansları ile de yakın ilişkiler kurarak, Amsterdam'ın ve çevresinin her türlü insanına yönelik bir ortam oluşturma çabasıdadır. Günümüzde, 15.000m² alanda yapılı ve on dört dönüm açık alanıyla Westergasfabriek, Amsterdam kentinin öncü kültürel çekim merkezidir. Yaklaşık yirmi farklı mekâna bölünmüş olan kompleks; grafik tasarımcılar, interaktif medya, internet ve bilgisayar tabanlı program üreticileri gibi yaratıcı girişimciler, iki yerel televizyon stüdyosu, bir

sanat ve sinema evi, tiyatro, küçük dükkanlar, çeşitli restoranlar, kafeler, gece kulüpleri ve dinlenme terasları, çocuklar ve yetişkinler için eğitim alanları ve serbest açık alanları barındırmaktadır. Yaratıcı endüstri, eğlence ve bilgi teknolojisi alanlarını, birleştirebilen bu “her zaman açık” özgün kompleksin kent merkezine çok yakın olması da avantajıdır. Yapıların kuzeyini saran büyük park, birçok yönden mekânları tamamlayabilme kapasitesine sahip bir yeşil alandır (Url-49).

Bir kısmı Amsterdam dışından da olmak üzere yıllık yaklaşık 700.000 ziyaretçisi olan WGF’de, kapalı alanın üçte biri kadarı da festivaller, iş toplantıları, konferanslar vb. için günlük kiralamaya açıktır. Yılda 200’den fazla kamu aktivitesine ev sahipliği yapan bu eski fabrika alanında, farklı biçimlere ve boyutlara sahip olmaları sayesinde yapılara kolaylıkla farklı işlevler atanabilmiştir. Örneğin, en ikonik olarak betimlenebilecek eski gazometre, parti, konser, opera gibi büyük gösterilerde tercih edilmektedir. Ya da açık alanda festivaller, hatta bir fuar düzenlenebilmiştir. İçinde bir otelin de açılması planlanan kompleksin keskin bir tanımının olmaması, idaresinde ve kurguladığı yaşam ortamında dayanışma içindeki hali, sürekli canlılığının ve başarısının anahtarıdır. İdarenin gelecek planında, alanın başarılı bir çekim noktası (*hotspot*) olarak kalması, kullanıcılarını bir süre sonra kentteki diğer birçok yeni geliştirilen projelere kaptırmaması için kendini sürekli yenilemesinin çok önemli olduğu belirtilmiştir. İdare, açık stratejileri olan, öncü olma arzusunda uluslar arası şirketlerle ve girişimcilerle çalışmakta; ama atılan her adımda WGF’nin, - Amsterdam’ın, insanların kendi olabildiği bir kent olmasının izinde- ‘insanların mekânı’ olduğunu akılda tutmaktadır (Url-50). (Şekil 4.49, 4.50)

Şekil 4.49 : Gazometre ve farklı bölümlerden, yeni eklerden görünüm. (Url-7)

Şekil 4.50 : Gazometre, iç avlular ve fabrika yapısı içinden çeşitli etkinlik görünümüleri. (Url-49, Url-51)

Bölgesel gelişim planı *Stadsdeel Westerpark* (1996) kapsamında, *WGF*'nin mevcut ve potansiyel kiralayıcısı olan küçük büyük, kırk kadar şirketle röportaj yapılarak bu yapılarda mekân kiralama tercihlerinin temel nedenleri araştırıldığında;

- Kültürel aktiviteler gerçekleştirmeye ve eklemlendirebilmeye olanak veren geniş bir tarihi alan,
- Alanın sahip olduğu kültürel ve yaratıcı imaj, yaratıcılık ve yeni dürtülerin oluşturduğu bir atmosfer,
- Anıtsal endüstriyel yapıların yaratıcı işlere verdiği ekstra güç,
- Alanın iyi konumu ve kolay ulaşılabilmesi,
- Diğer kültürel ve ilintili organizasyonların varlığı sayesinde promosyon ve tanıtım imkânı. Resepsiyon, bilet satışları ve danışma, güvenlik, araba ve bisiklet park alanları, çocuk bakımı, stüdyo mekânları, kafeterya, bakım-onarım, depo gibi tesislerin hazır bulunması. Yerel halkın etkinlikleriyle iç içe geçebilmek avantajları, cevapları alınmıştır (Bonink ve diğ., 2001).

4.3.10 CaixaForum, Madrid

1899'da mimar Jesús Carrasco-Muñoz Encina ve mühendis José María Hernández tarafından tasarlanmış olan *Central Electrica del Medioda* güç istasyonu ve yanındaki gaz istasyonu, 1901 yılında açılmış, uzun yıllar boyu Madrid kentinin merkezine ve tüm güney kısmına elektrik temin edilmesini sağlamıştır. 2001 yılında La Caixa şirketi tarafından satın alınan yapılar büyük ölçüde hasar görmüş olduğundan dolayı, şirket, yapıyı güçlendirme çalışmalarını hızla gerçekleştirmiştir. 115.000 tuğlanın 40.000 kadarı yenilenmiş, cephe konstrüksiyonu çelik bağlarla güçlendirilmiştir. Bu endüstri yapıları, Alvaro Siza ve Juan Miguel Hernandez de Leon tarafından yürütülen, Madrid'in en eski merkezlerinden *Draft Prado-Recoletos* bölgesinin yenileme projesinin içinde kalmıştır. Yapının yeni tasarımı Herzog&de Meuron mimarlık grubu tarafından gerçekleştirilmiş ve 2003-8 yılları arasında

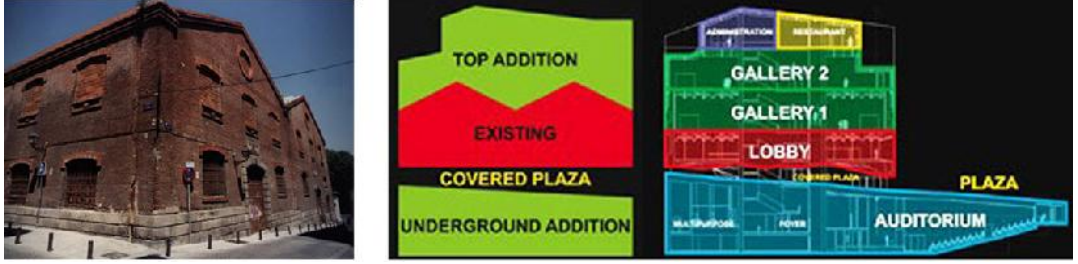
uygulanmıştır. Büyük Botanik Bahçeleri'nin karşısında, *Museo del Prado*, *Thyssen-Bornemisza* ve *Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia*'nın oluşturduğu müzeler bölgesinin yanı başında konumlanışıyla bu endüstri yapısı, kentin kültürel odak noktası içinde kalmıştır (Url-52). (Şekil 4.51)

Şekil 4.51 : Yapının kent merkezi içindeki konumu. (Url-33)
Prado Yolu'ndan güncel genel görünüm. (Url-53)

Gaz istasyonunun restore edilmesinin uygulanabilirliğinin zorluğu, sadece eski işlevine yönelik bir strüktür olduğu ve güncel çevrede yersiz olduğu düşüncesi sebepleri, yıkılması kararına götürmüştür. Böylelikle bu yapının yeri, *Paseo del Prado*'ya (Prado Caddesi) açılan küçük bir meydan yaratarak, yeniden geliştirme projesinin potansiyelini yükseltecek bir öge olmuştur. Uzun süre atıl kalmış olan elektrik santrali yapısının da yeniden kullanılabilir ve korunması gereken tek bölümü 3. derecede tescilli tuğla cephesidir. Yapının içi tamamen temizlenmiş, zemin kotunu saran taş kaide kaldırılmıştır. Bu sayede, kent dokusu içinde tamamıyla yeni ve farklı bir perspektif açılmış; ayrıca yapının çevresindeki sokakların darlığı, eski giriş yerinin kullanışsızlığı gibi tasarım sorunlarının da aşılması kolaylaşmıştır. Üzeri yapının bütünüyle örtülü bu kamusal meydan, forumun girişini ve tüm katlara bağlantısının olduğu dört tarafı şeffaf lobisini de içermektedir. Yapının, yalnızca sanatseverlerin değil, tüm Madrid halkının ve kent dışından insanların da ilgisini çekmesi; yeni programlaması beraberinde yeni tasarımıyla kendisinin de kentsel bir mıknaş olarak çalışması arzulanmıştır. Yeni heykelimsi kütle sadece mimari bir süs değil, çevre yapıların çatılarının oluşturduğu dokunun yansımasıdır. Ağır kütesinin adeta yer çekimi kanunlarına karşı gelerek zeminden kopuk görüntüsü, insanların ilgisini çekmekte, gerçek anlamıyla yapının içine çekmektedir. Zemin kotundaki bu

yarık altına yapılandırılan yeni hacimden, 322 kişilik bir oditoryum, servis alanları ve küçük bir otopark meydana getirilmiştir. Üst kotlarda, 2.000m²'den fazla esnek ve akışkan sergi alanı, bir medya kütüphanesi, kitapçı, koruma ve restorasyon atölye çalışmalarına, konferanslara ev sahipliği yapan çok amaçlı küçük salonlar yer almaktadır. En üst kat restoran-bar ve ofis birimlerine ayrılmıştır (Url-38). (Şekil 4.52, 4.53) Forumun komşusu olan köşe binanın sağır cephesi, peyzaj mimarı Patrick Blanc tarafından tasarlanmış “yaşayan” bir yeşil duvar ile kaplanmıştır (Url-52).

Şekil 4.52 : Zemin üstü ve altı yeni kütleleriyle yapının 2.000m²'lik kapalı alanı 10.000m²'ye çıkartılmıştır. (Url-38)

Şekil 4.53 : Zemin kotundaki yarıkla oluşturulan üst örtülü meydan, galeri mekânları ve tüm kotları bağlayan merdiven. (Url-53)

Yeşil duvar yerleştirmesi ana caddeye açılan meydana adeta renkli bir fon oluşturmaktadır. Yapının paslı metal görünümündeki yeni üst hacminin cephesi de endüstriyel kimliğe gönderme anlamı olasıdır. Zemindeki hafiflik beraberinde, bu yeni tasarım öğelerinin, eski fabrikanın sert ve yoğun dokusuyla zıtlık içinde bir uyum sağladığı, algılayan üzerinde şaşırtıcı bir etki yarattığı düşünülmektedir.

4.4 Bölüm Sonucu

Kentlerin dönüşümü ve büyümesi tabii ve kaçınılmazdır; fakat çağımızda fevkalade hızlı süreçlere dönüşebilen bazı örneklerde bu durumların sıkça, birçok yönden sağlıksız sonuçlar doğurduğu gözlenmektedir (Rogers, 1997). Mümkün olduğunca kentsel çekirdekte mevcut tesisleri, altyapıyı ve malzemeyi yeniden kullanma

yaklaşımı; kentsel yayılmayı azaltmak adına çabalayan, merkezde yeniden yapılanmaya odaklı sürdürülebilirlik ve akıllı büyüme gelişimlerini desteklemektedir.

Günümüzde, başarılı entegrasyonunu sağlamış, sürdürülebilir gelişimin kalbinde kültürel konuların yattığının genel sağduyuyla farkına varılmaya başlanmıştır. Artık biliyoruz ki, kültürü işaret etmeyen birçok geliştirme projesi, birçok kentin tahribatına ve kötü uygulanmış yenileme programlarına sebep olmuştur (UNESCO, 1982).

Araştırmalar sonucunda, 21. yüzyıl yenilenme ve dönüşüm (rejenerasyon) stratejilerinde, özetle;

- İşlevini yitirmiş alanları, mevcut yapı stokunu yeniden işlevlendirme,
- Kültürel değerleri koruma,
- Yeni iş alanları yaratma ve yatırım çekme,
- Sosyal ve teknik altyapıyı iyileştirme,
- Çevreyi ekolojik açıdan temizleme,
- Ulaşılabilir, demokratik ve yaratıcı, dolayısıyla canlı sosyal çevreler oluşturma,

vizyonunun hakim olduğu çıkarımı yapılmıştır. Tüm bu alt başlıklar ‘sürdürülebilirlik’ üst başlığında toplanmaktadır.

Kar amacı gütmeyen ya da ticari, sanat ve yaratıcı endüstriler beklenmedik şekilde geniş boyuta ve kapsama sahiptir. Bunların rolleri arasında; varlıklarıyla, özellikle kent içlerinde, daha canlı ve kültürel bölgeler yaratma; kültürel mirasın tazelenmesiyle bölgenin ekonomik değerinin de hızla artması ve dolayısıyla da yerel yatırım olasılıklarını artırması; bununla beraber bu sektörlerin yeni iş kolları yaratımını, iş verimini ve işsizlik düşüşünü sağlaması; yeni pazarlama imajları meydana getirilmesi ile turizmin canlandırılması; bu imajların mekânın itibarını yükseltmek beraberinde kişisel gelişim, beceri ve bilgi eğitimi, sosyal birleşme ve toplumsal güçlenme konularında da etkili olması gibi birbiriyle bağlantılı birçok olgu sayılabilmektedir (Landry, 2006).

Analizler sonucunda, bu konu bağlamında; atıl kalmış mekânların bahsedilen yaklaşımlarla işlevlendirilerek fiziksel olarak yeniden üretilmesi bir ‘kentsel doku nakli’ olarak irdelenmiştir. Var olan dokuda, eskisinden yüksek kalitede bir yaşamı, sağlıklı kamusal mekânları, sosyal yenilenme ve sürdürülebilirliğin garanti edilmesini sağlayan yeni programlar ve tasarımlar gerçekleşmektedir. Kültür

mirasının somut örnekleri olan bu yapılara, yeniden kullanıma sunulmalarında ağırlıklı olarak kamusal ve yarı-kamusal işlevlerin yüklenmesi, sürdürülebilir bir toplum ve demokratik bir çevre yaratılmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Endüstriyel yapıların yeni işlevler yüklenerek değerlendirilmesi, miras değeri yanı sıra, esnek planlamaları, büyük ebatları ve güçlü konstrüksiyonları, mimari üslupları, dönemlerinin ileri yapım teknikleri ve malzemelerinin kullanımı nitelikleriyle de dünya mimarlık sahasında sık telaffuz edilen, güncelliğini koruyan bir meseledir. Mimari ve sosyal niteliklerinin yanında, genellikle kolay ulaşılabilir ve algılanabilir stratejik noktalardaki bu tip yapılar, kentsel dokuda ayırt edilir ‘işaret öğeleri’⁵ (Lynch, 1960); ve de kentin tarihini, konumlandığı bölgenin önemini aktaran temsillerdir. Günümüzde çoğunlukla kent merkezlerinde, kıyılarda veya önemli ulaşım hatlarının kenarında konumlanmaları korumaya alınan bu yapıları yeniden kullanıma açmak, sadece seyirlik imajlar olarak kalmalarına engel olmaktadır. Benzer ebatlarda ve güçlü strüktürde bir yapının maliyeti ve yapım alanı düşünüldüğünde, endüstri yapıları çeşitli kullanımlara olanak sağlayabilecek muazzam kaynaklardır. Sürdürülebilirlik çerçevesi içinde, ekolojik açıdan da alan temizlemesi ve iyileştirmesi hedefi bu projelerin uygulanma sebeplerindendir.

Bölüm 4.3.’de incelenen projelerin, çalışma çerçevesinde analiz edilen bileşenleri doğrultusunda, canlılıklarını borçlu oldukları ‘kültürel ve yaratıcı endüstrilerle yeniden işlevlendirilme’ üst başlığı altında, üç yöne dallanmadan bahsedilebilir. Bu alt başlıklar ve içerdikleri örnekler şu şekilde gruplanabilir:

- Hem endüstriyel mirasını koruyan ve tanıtan hem de çağdaş sanatlar müzelerine; geniş bir çerçevede diğer sosyal-kültürel-eğitimsel ile eğlence-dinlenme aktivitelerine; irili ufaklı ticari birimlere; konut ve otel işlevlerine ve sahipliği yapan yapı kompleksleri olarak *Albert Dock* ve *Custard Factory*.

⁵ Kevin Lynch (1960), “*The Image of the City*” kitabındaki kategorilemede, ‘işaret öğeleri’ni dışsal öğeler olarak algılanan noktasal referanslar olarak tanımlamaktadır. Bu kategorinin en önemli fiziksel karakteristiğini, bağlam içerisinde kolayca hatırlanan, biricik ve tek bir öğe olması olarak gösterir.

- Kendi bütünsel imgesi dışında, endüstriyel miras bileşenlerinin belirli kısımlarını koruyan ve tanıtan; esas işlevi çağdaş sanatlar müzesi yapıları olarak *Tate Modern* ile Barcelona ve Madrid'deki *CaixaForum*.
- Ticari amaçlı veya değil, bununla beraber uluslar arası boyutlara dahi ulaşabilen sosyal-kültürel-eğitimsel ile eğlence-dinlenme aktivitelerini; daha çok yerel ticari birimler ile bir araya getiren *Kaapeli*, *Van Nelle Design Factory*, *Arena Berlin*, *Lamot Heritage Center*, *Westergasfabriek*.

Custard Factory, *Kaapeli*, *Van Nelle Design Factory* ve *CaixaForum* örneklerinde görüldüğü üzere, büyük şirketler bu gelişim projelerine ön ayak olmakta veya projeler tamamlandıktan sonra kullanıcı ve tanıtıcı olarak parçası olmaktadır. Bu sayede, hem kültür mirasına sahip çıkmak hem de bunları sosyo-kültürel işlevlerle geri kazandırmak stratejisiyle prestijlerini güçlendirmeyi hedeflemektedir. Kent yönetimleri de, *Albert Dock*, *Kaapeli*, *Tate Modern*, *Van Nelle Design Factory*, *Westergasfabriek* örneklerinde aktarıldığı gibi; ticari kaygılarını giderirken aynı zamanda kamuoyu taleplerini göz önünde bulundurmaktadırlar. Bunun yanında, yaşadıkları çevrenin kalkınacağı öngörüsüyle, yerel halk, sivil toplum örgütleri ve dernekler maddi ve manevi katkı vermektedirler.

Sosyo-ekonomik dönüşümün yanı sıra, eski ağır endüstri üretiminin sebep olduğu atıkların temizlenerek, yapıların yakın çevre dokusunun iyileştirilmesi söz konusudur. *Westergasfabriek*'de etkileyici bir ekolojik sürdürme stratejisiyle, fabrikaların yarattığı atıkların, toprak ve suyun temizlenmesi ve devasa bir yeşil dokuya dönüştürülmesinde izlenebilmektedir. Benzer şekilde, *Van Nelle*'de su kenarı toprağın temizlenmesi ve yeşillendirilmesi; daha küçük çaplı olarak *Arena Berlin*'de oluşturulan yeşil alan; *Albert Dock*'da suyun temizlenmesi çabalarında görülmektedir.

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Öncelikle, tarihte her alanda en radikal değişimlere sebep olan Endüstri Devrimi, sonrasında 20. yüzyılda yaşanan hızlı küreselleşme, ve de 1970'lerden itibaren neo-liberal ekonomik politikaların tüm dünyaya hakim olması, kentlerin ve toplumların sürekli ve köklü dönüşümlerini doğurmuştur. Kontrolsüz büyüme ile kent dokuları kadar toplumsal doku da zarar görmüş; ikisinde de somut ve soyut sınırlar keskinleşmiştir. Hükmeden ekonomik sistemin oluşturduğu standartlaşmanın getirdiği homojenlik durumu naif bir bakışla eşitlik yaratıyor gibi görünse dahi, birbirine benzeyen mekânlar, yaşamları da genelleştirmiş ve bayağılaştırmıştır. Fakat, 1970 sonrası gelişmiş toplumlar, heterojenliğin ilgi çekici olduğunun; farklı olanın korunması, genel içinde kaybolmaması gerektiğinin bilincine varmışlardır. Küresel dünyada artık uluslar değil, kentler genelin arasından sivrileşme eğilimindedir. Mevcut iç dinamiklerini, yere ait verileri kullanarak kendi markalarını yaratarak odak noktası olma hedefindedir.

1980 sonrası bu pazarlama politikalarında farkedilir olan, yerel değerleri korumak ve yüceltmek vizyonu, küreselleşmeyle paralel olarak, fakat onun olumsuzluklarını eritme çabasıyla, kentlerin ve toplumların çıkarlarını gözetme hedefindedir. Bu yerelleşmeye dönüş durumu, yakın geçmişte yaşadığı çeşitli dönüşümlerle çöküntü alanları ve hatta kentlerine dönüşmüş mekânların yeniden üretilmesine, dokuların yenilenmesine olanak sağlamıştır.

Birçok çalışma disiplininin uzmanların, akademisyenlerin ve sivil toplum derneklerinin zaman içinde -UNESCO, TICCIH, ICCROM, ERIH gibi- örgütlenmeleri; ve bunun sonucunda sayısız konferans, toplantı ve benzerinde ortaya çıkarılan ortak görüşler, tüm dünyaya yayılarak genel kabuller haline gelmiştir. Bu kabullerde geniş bir çerçeve içersinde ele alınan 'sürdürülebilirlik' olgusunun, güncel tüm konularda gerekliliği önemle vurgulanmaktadır. Dünyanın yaşamını olumlu koşullarda devam ettirebilmesi adına güncelliğini daima koruyacağı da muhakkaktır.

Bu çalışmanın araştırmasının çıkış noktası, yukarıda bahsedilenler doğrultusunda, kentsel, yapısal ve sosyal açılardan koruma ve gelişim konularında -ekoloji ve enerji

üretimi gibi konular dışarıda bırakılarak- mevcut enerjiler kullanılarak izlenen sürdürülebilirlik politikalarına yönelmiştir. Kentlerin ve toplumların yaşamış oldukları dönemlerin birikimlerini, bu bağlamda tüm kültürel tarihleri olarak nitelendirilebilecek fiziksel ve sosyal değerlerini koruyarak, farklı kalarak gelişmeye devam edebilecekleri düşüncesi benimsenmiştir. Devlet ve kent yönetimlerinin de bu sürdürülebilir politikalara kulak vermesi neticesinde, ‘kültür mirası’ olan bu tarihi değerlerin korunması, geliştirilmesi, idaresi ve kullanımı saygın bir ideoloji haline gelmiştir. Bu bağlamda sürdürülmesi gereken ‘kimlik’ nosyonu, tüm bu konuların üst başlığı olarak öne çıkmaktadır.

Tarihi bir kent, zaman içinde birçok bilgiyi muhafaza eder; bu birikimle gelişen kültürel değerleri bütünüyle de kimliğini oluşturur. Farklı kentsel dokuların bir araya gelerek oluşturduğu bu bütünün noktasal değişikliklere uğraması kaçınılmazdır; bununla beraber, sürdürülebilirlik bakış açısı doğrultusunda, var olanı tamamen bozup başka bir doku üretmek yaklaşımı doğru kabul edilmemektedir. Bir kent dokusunun kimliğini koruyarak, geliştirerek ve tanıtarak dönüştürülmesi, miras ve imaj korunması ile kent pazarlaması, turizm gibi rekabet ve büyüme koşulları arasındaki bağlantıyı kurmaktadır. Tüm yaşam standartlarının karşılanabildiği gelişmiş ve gelişmekte olan tarihi kentler, özellikle de merkez bölgeleri, çeşitli sosyal gruplardan bireyleri barındırmaları ile karmaşık, kalabalık, canlı, ve dolayısıyla da problemlidir. Çarpık olarak büyüyen kentlerin çeperlerinin yayılarak çoğalması, uçsuz bucaksız yeni dokular meydana gelmesi sonucunda yaşanan sosyal ve fiziksel sürdürülebilirlik anlayışına tam ters düşen durumu meydana getirmektedir. Kentlerin geleceği için olumsuz koşullar yarattığı düşünülen, keskin sınırlarla birbirinden ayrılan dokular ve toplulukların (‘gated communities), çalışmada bahsi geçen tüm konularda, birleştirme (entegrasyon) yerine ayrıştırmayı (segregasyon) doğurmakta olduğu endişesi bu tez konusunun seçimini tetiklemiştir. Yaşanabilir ve sürdürülebilir sosyal çevreler yaratma hedefiyle, bunların, bir o kadar çeşitli değeri sergileyebilecek ve kullandırabilecek; iş, öğretim, eğitim, eğlence ve diğer tüm nitelikli yaşam imkanları yaratabilecek potansiyelleri ortaya çıkarılmalıdır. Bu doğrultuda, çalışmanın başlangıcında mevcut kent dokusunun, özellikle de tarihi, kimlikli olanın korunması; esaslı kamusal olma durumunun önemi ve sosyal çevreler yaratan kamusal/ yarı-kamusal mekânların yaşatılması konuları üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın özgün yorumlamasında; mevcut dokuların aşılması, bir ‘doku nakli’ (‘grafting’) işlemi metaforu yapılmıştır. Literatür araştırmaları doğrultusunda; kültürel miras mekânları, yenilikçi, yaratıcı kapasitelerini artırmak adına aşılanıyor, ve özgün kimlikli bir yere ait anlamındaki ‘yer-yapıcı’ projeler, ‘yer-pazarlayıcı’ bir hale gelerek o yer “klonlanmış” oluyor denilebilmektedir. Kentin bir noktasına ya da bölgesine yapılan doku nakli sonucunda, eski kimliğin aurası, yeninin içinde sürdürülmektedir.

Kent dokusu içinde belirgin fragmanları oluşturan, ünük kimliğe sahip endüstri yapıları/ yapı alanları bu fenomenin inceleme platformu olarak seçilmiştir. Bu tercihin nedenleri; öncelikle, kültür mirası sınıflandırmasına giren endüstri mirasının hem yerel hem de ulusal değerleri yansıtmışından dolayı tüm ulusları ilgilendiren güncel bir çalışma alanı olması; bununla beraber, endüstri yapıları mimari veya morfolojileriyle benzerlik gösterebilir dahi hepsinin kendilerine has bir hikayesi olması, bulundukları toplum, bölge, kent için önemli anlamlar taşımaları ilgi çekicidir. Başka tarihi yapıların bu denli geniş ve uzun vadeli etkiler yaratmadığı düşünülmektedir. Bir başka neden, ‘bilgi çağı’ olarak tanımlanan günümüzde, her an gelişen teknolojinin gündelik hayata girmesinin, yaşam tarzlarını ve toplumsal yapıyı kökten değiştirmesinin ilk adımlarının endüstrileşmeyle atılmış, ve devamında onun gelişimiyle dönüşmüş olmasıdır. Çalışmada irdelenen ‘yeni endüstriler’in bu anlamların izinde, yine yeniliklere ulaştıracak ve kalkınmayı sağlayacak bir fenomen olduğu düşünülmektedir. Bu fenomen, incelemelerde görüldüğü üzere, çağdaş ve ileri görüşlü gelişim ve kalkınma stratejilerinin odaklarında yer almaktadır. Eski ve yeni endüstrilerin bu şekildeki soyut ilişkilendirilmesi, yeni endüstrilerin sıklıkla, atıl kalmış endüstriyel kentsel fragmanlarda konumlanması verisiyle güçlendirilmiştir.

Bu bağlamlarda, çalışma içinde ‘anlamsal ve mekânsal bir kimlik kayması’ olarak betimlenen durum, yeniden işlevlendirme eylemi aracılığıyla gerçekleştiğinden dolayı, bu olgunun sebepleri, gerekliliği, ve de spesifik olarak endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesinin getirileri tartışılmıştır. Bu tartışma, literatür taramasında ve kişisel deneyimlerde rastlanan, dünya çapında referans verilen başarılı örneklerle harmanlanarak, mimarlık ve kentsel planlama disiplinlerinin endüstri yapılarına yeni işlev verilmesi yaklaşımları aktarılmıştır.

Örnek inceleme bölümünde, on adet proje daha detaylı olarak araştırılmıştır. Endüstri Devrimi’nin başladığı İngiltere ve ilk yayıldığı Batı Avrupa, aynı şekilde, ağır

endüstrinin ilk terk etmeye başladığı coğrafyalar olduklarından, endüstri mirası olgusunu ortaya atma ve değerlendirme fikri de buralardan doğmuştur; günümüzde de yoğun olarak süregelmektedir. Bu çıkış noktasına artı olarak; incelenen projelerin coğrafi, demografik, toplumsal, ekonomik ve benzeri konularda mümkün olabildiğince yakın bir yapıya sahip olmasının, bunların karşılaştırılması aşamasında daha sağlıklı sonuçlara götürebileceği düşünülmüştür. Yapıların meydana getirdiği kentsel fragmanın büyüklük ölçüsü; yeniden mimari aşamasındaki yapısal korumanın müdahale seviyesi ve yeni eklerin uygulamaları; ya da yeniden programlamada özel kullanıma yönelik işlevlerin de dâhil edilmesi konularında küçük değişkenler görülmektedir. Fakat tüm kategoriler bir arada değerlendirildiğinde, güvenilir genel çıkarımlara varılmasını sağlayacak pozisyonları göz önünde bulundurulmuştur.

Sürdürülebilir gelişme bakış açısıyla, bölgesel bir rejenerasyon için izlenen yolda; öncelikle, bu tip bir ya da birkaç yapıya demirlenen sosyo-kültürel bir odak noktası oluşturulmaktadır. Bu kentsel fragman yakın çevresini etkileyerek ve daha da yayılarak, yaratıcı bir sosyal çevre yaratma olumlu sonucunu doğurmaktadır. Bu sosyal çevreler de kültürel yaşam tarzlarının oluşmasına ve bir araya gelmesine yardımcı olmaktadır. Bahsi geçen yayılma, kültürün metalaştırılması çağrışımıyla olumsuz algılanabilir. Fakat araştırmalar göstermektedir ki, ‘kültürel ve yaratıcı endüstriler’ nosyonu, dünyanın önde gelen ekonomik güçlerinin yaptırımlarıyla oluşturulmuş yapay bir kültürü aşlamak değildir; aksine, bu yeni endüstrilerle tetiklenen çağdaş yapısal, kentsel ve toplumsal kimliklerde, farklı bireysel kimlikler bir araya gelebilmektedir. Bu yaşam tarzı, farklı ekonomik, sosyal, yaş, ırk, din ve benzerinin bir araya gelebildiği bir topluluğu; dolayısıyla kolektif kamusal yaşamı tetikleyici unsurları içermektedir.

Çalışma konusu bağlamında, son bölümde incelenen yapılar/ yapı alanları, kentsel dokudaki konumları ile de benzeşir; kent çekirdeğinde veya ilk çeperinde, ana ulaşım yolları, limanlar, kıyılar vb. kenarında, yeniden canlanan tarihi çevre içinde olmaları yeniden tasarlanmalarındaki kritik pozisyonlarını oluşturmaktadır. Eski ve yeni mimarileri ile ilgi çekici bu ‘imaj’ yapıları, ilk aşamada yakın, sonrasında geniş çevrelerinin gelişimini olumlu yönde etkilemişlerdir. Yeni programlamalarıyla fiziksel ve sosyal çevresel entegrasyonu hızla sağlamışlardır.

Her coğrafyaya ait olabilen mekânların aksine, herkese ait olan yerler olarak kimliklerini sürdüren bu miras yapıları, kendi çevrelerinde, kentlerinde ve hatta

uluslar arası turizmde markalara dönüşen isimler haline gelmiştir. Yeniden kullanıma sunan şirket CaixaForum ve müze zinciri Tate ismini alanlar dışında, yapıların eski isimlerinin de korunduğu dikkat çekmektedir. Bu isimler, sahip oldukları anlamları ile sadece imge olmaktan öteye geçerek, gerçekten yaşayan ve yaşatan yerler oluşturmaktadır. Her biri geçmişin günümüzde yaşayan bir parçasıdır, adeta canlı dokulardır.

Dönüşümün tüm bu bileşenleri göz önüne alındığında; çağdaş ideolojilerin, sürdürülebilir proje yaklaşımlarının, mimarinin diğer disiplinlerden beslenen modern yapısının hayat bulduğu örnek projeler görülmektedir. Bahsedilenler, “yeni kimlik” oluşumunu sağlamaktadır. Ancak, eski üretim kimliği ve fiziksel dokusunun yeni üretilen mekânlarda süregelmesi de, bu yeni kimliğin, eski olanın bir dönüşümü, bir “kimlik kayması” olarak yorumlanmasını getirmiştir. Bütün örneklerde fiziksel doku tam olarak benzememekte; ve bu dokuyu koruma ve yenileme yaklaşımlarında farklılıklar görülmektedir. Ancak, hepsinde ‘doku nakli’ yorumlamasına araç olan yeniden programlama ve sürdürülebilir gelişim aşamaları katedilmiştir. Kimlik kaymasıyla oluşan yeni kimlik bağlamında benzer yeni fiziksel ve sosyal dokular oluşmuştur. Her biri, ağır endüstriyel üretimden, sosyal ve kültürel endüstri ve de bilgi üretimine yönelmenin hikâyesini anlatarak, günümüzde kültürel metaforlar anlamında var olmaktadır. Eski üretim kimliği çağdaş üretim şekillerinin soyut olarak tetikleyicisi, somut olarak da yaratılma ve yayılma platformu haline gelmiştir. Nihayetinde, bir kimlik kayması sonucunda, eski endüstri mekânında yeniden mimari sayesinde yeni endüstri mekânsallaşır.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z.** (1996). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, *YEM Yayınları*, İstanbul, s.97.
- Alexander, C.** (1979). The Timeless Way of Building, *Oxford University Press*, New York.
- Arendt, H.** (1958). The Human Condition, *University of Chicago Press*, Chicago.
- Arendt, H.** (1996). Kültürde Bunalım: Toplumsal ve Siyasi Anlamı, Geçmişle Gelecek Arasında Seçme Eserler 2, çev. Şener, B.S., *İletişim Yayınları*, İstanbul, s.242.
- Ashworth, G.J. ve Graham, B.** (2005). Senses of Place: Senses of Time, *Ashgate Publishing*, Surrey.
- Ashworth, G.J., Graham, B. ve Tunbridge, J.E.** (2000). A Geography of Heritage: Power, Culture and Economy, *Oxford University Press*, New York.
- Barthes, R.** (1982). (ed.) Sontag, S., A Barthes Reader, *Hill and Wang*, New York.
- Batur, A. ve Batur, S.** (1970). Sanayi, Sanayi Toplumu ve Sanayi Yapısının Evrimi Üzerine Bazı Düşünceler, *Mimarlık*, S.80, s.26-41.
- Bayart, J.F.** (1999). Kimlik Yanılsaması, (çev.) Morali, M., *Metis Yayınları*, İstanbul.
- Bell, D.** (1999). The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting, *Basic Books*, New York.
- Bergson, H.** (2007). Madde ve Bellek, (çev.) Ergüden, I., *Dost Kitabevi*, İstanbul.
- Binney, M., Machin, F. ve Powell, K.** (1990). Bright Future: the Re-Use of Industrial Buildings, *SAVE Britain's Heritage*, London.
- Boyer, M.C.** (1994). The City of Collective Memory: Its Historical Imagery and Architectural Entertainments, *MIT Press*, Cambridge.
- Boyer, M.C.** (1995). Urban Design: Reshaping Our Cities, College of Architecture and Urban Planning, *University of Washington*, Seattle.
- Brand, S.** (1995). How Buildings Learn: What Happens After They're Built, *Penguin Books*, London.
- Brown, B. J.** (2001). Reconstructing the Ruhrgebiet, *Landscape Architecture*, S.4.
- Bonink, C., Hitters, E., (ed.) Richards, G.** (2001). Cultural Attractions and European Tourism Creative Industries as Milieux of Innovation: The Westergasfabriek- Amsterdam, *CABI Publishing*, New York.
- Calhoun, C.** (1992). Habermas and The Public Sphere, *MIT Press*, Cambridge.
- Cantacuzino, S.** (1989). Re/Architecture: Old Buildings-New Uses, *Thames and Hudson*, London.
- Canter, D.** (1977). The Psychology of Place, *Architectural Press*, London.

- Casey, E. S.** (1997). *The Fate of Place: A Philosophical History*, University of California Press, Berkeley / Los Angeles / London.
- Castello, L.** (2010). *Rethinking the Meaning of Place: Conceiving Place in Architecture-Urbanism*, Ashgate Publishing, Surrey.
- Cengizkan, N. M.** (2006). TMMOB Mimarlar Odası Ankara Subesi Bülteni, *Dosya 3: Endüstri Mirası*, S.45, Ankara.
- Chase, J., Crawford, M. ve Kaliski, J.** (1999). *Everyday Urbanism*, The Monacelli Press, New York.
- De Jonge, W.** (2002). From Product to Process: Revitalization of the Van Nelle Factories Rotterdam, *İstanbul ICOMOS Europe Conference*, 19 Mayıs.
- Derrida, J.** (1974). *Of Grammatology*, John Hopkins University Press, Baltimore.
- Evans, G. ve Shaw, P.** (2004). The Contribution of Culture to Regeneration in the UK: A Review of Evidence, A Report to the Department for Culture, Media and Sport, *London Metropolitan University*, London.
- Fairclough, G.** (2001). Cultural Landscape, Sustainability, and Living with Change? (içinde) (ed.) Teutonico, J.M., *Managing Change: Sustainable Approaches to the Conservation of the Built Environment*, The Getty Conservation Institute, Los Angeles, s.23-46.
- Feilden, B. M.** (1982). *Conservation of Historic Buildings*, Architectural Press, Oxford.
- Francis, M.** (1989). (ed.) Altman, I. ve Zube, E. H., Control as a Dimension of Public-Space Quality, Public Places and Spaces, s.147-172, *Plenum Press*, New York.
- Foucault, M.** (1997). (ed.) Leach, N., *Rethinking Architecture*, (içinde) Space, Power and Knowledge, *Routledge*, London, s.329-357.
- Föhl, A.** (1994). Bauten der Industrie und Technik, *Deutsches Nationalkomitee für Denkmalschutz, Geschäftsstelle beim Bundesministerium des Innern*, Bonn, S.47.
- Gehl, J.** (1971). *Life Between Buildings*, Danish Architectural Press, Copenhagen.
- Giddens, A.** (1998). *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*, Polity Press, Cambridge & Blackwell Publishers, Oxford.
- Giorgione F., Bucci, R.** (t.y.). The Urban Regeneration of Metropolitan Lille, http://www.hermeslab.it/o2k/contents/eng_pdf/1.7.pdf, alındığı tarih: 20.10.2011.
- Gürsel, Y.** (1993). Değişme Koşullarında Kimlik-Meşrutiyet-Etik, *Türkiye Mimarlığı Sempozyumu 2: Kimlik- Meşrutiyet-Etik*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, s.38-42.
- Güvenç, B.** (1999). İnsan ve Kültür, *Remzi Kitabevi*, İstanbul.
- Hacıhasanoğlu, O.** (1996). Kimlik Sorunu, Mimarlığın Evrensel ve Yerel Boyutları, Uluslararası 8. Yapı ve Yaşam Kongre Kitabı, *Mimarlık ve İletişim*, Bursa, s.259

- Hasol, D.** (2005). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, *YEM Yayınları*, İstanbul.
- Hasol, D.** (2008). Kentsel Mekân ve Kentlilik Bilinci, *Kentleşme Şurası Komisyonuna Bildiri*, 24 Aralık.
- Harvey, D.** (1989). The Urban Experience, *Johns Hopkins University Press*, Maryland.
- Harvey, D.** (2008). The Right to the City, *New Left Review*, s.31-33.
- Hawkes, J.** (2001). The Fourth Pillar of Sustainability: Culture's Essential Role in Public Planning, *The Cultural Development Network*, Melbourne.
- Höhmnn, R.** (1992). Werte und Verluste, Zur Situation Technischer Denkmäler in Hessen, *ICCROM*.
- Hudson, K.** (1979). World Industrial Archeology-New Studies in Archeology, *Cambridge University Press*, Cambridge.
- Kayın, E.** (2009). Modernin Eleştirel Döngüsünde Kaçınılmaz Karşılaşma: Fütürist Koruma ve Korumacı Fütürizm, *Mimarlık*, S.348, s.34-37.
- Köksal, G. ve Ahunbay, T.** (2006). İstanbul'daki Endüstri Mirası için Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri, *itüdergisi/a*, Cilt.5, S.2, K.2, 125-136.
- Kuban, D.** (1973). Mimarlık Kavramları, *YEM Yayınları*, İstanbul.
- Kuban, D.** (1984). Çağdaş Koruma, Tasarım ve Planlama İlişkilerine Kuramsal Bir Yaklaşım, *Mimarlık Dergisi*, S.201, s.3.
- Kumar, K.** (2004). (çev.) Küçük, M., Sanayi Sonrası Toplumdan Postmodern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları, *Dost Kitabevi Yayınları*, Ankara.
- Landry, C.** (2006). Integrated Approach: The Role of Culture and Creativity in the City (Re)Development, Culture & Urban Regeneration, *URBACT*.
- Lefebvre, H.** (1991). The Production of Space, *Wiley-Blackwell*, Oxford-Massachusetts.
- Lefebvre, H.** (1998). (çev.) Gürbüz, I., Modern Dünyada Gündelik Hayat, *Metis Yayınları*, İstanbul.
- Leus, M. Ve Wouters, I.** (2009). The Unloved Industrial Heritage as a Motor for Urban Regeneration, http://www.aicomos.com/wp-content/uploads/2009_UnlovedModern_Leus_Maria_Wouter_Ine_Industrial-Heritage_Paper.pdf, alındığı tarih: 28.02.2012.
- Lynch, K.** (1960). (çev.) Başaran, İ., (2010), Kent İmgesi, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, İstanbul.
- Lynch, K.** (1972). What Time Is This Place?, *The MIT Press*, Cambridge.
- Lynch, K.** (1981). A Theory of Good City Form, *MIT Press*, Cambridge.
- Logan, J.R. ve Swanstrom, T.** (1990). Beyond The City Limits: Urban Policy and Economic Restructing in Comparative Perspective, *Temple University Press*, Philadelphia, s.3-27.
- Madge, P.** (1997). (çev.) Üstüner, Ş. R., (2009), Ekolojik Tasarım: Yeni Bir Eleştiri, *Mimar.ist*, S.32, s.50-58.

- Madran, B.** (2000). Kùltür ve Sanat İçin Yeniden, *Domus m*, Aralık-Ocak, s.56-59.
- Massey, D.** (1994). Space, Place and Gender, *University of Minnesota Press*, Minneapolis.
- Moore, R. ve Ryan, R.** (2000). Building Tate Modern: Herzog&de Meuron Transforming, Giles Gilbert Scott, *Tate Gallery Publishing*, London.
- Morley, D. ve Robins, K.** (1997). Kimlik Mekânları, ev. Zeybekoğlu, E., *Ayrıntı Yayınları*, İstanbul.
- Negt, O. ve Kluge, A.** (1972). Öffentlichkeit und Erfahrung: Zur Organisationsanalyse von Bürgerlicher und Proletarisher Öffentlichkeit, *Ruhrkamp Verlag*, Frankfurt.
- Norberg-Schulz, C.** (1971). Existence, Space and Architecture, *Studio Vista*, London.
- Norberg-Schulz, C.** (1979). Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture, *Rizzoli Publications*, New York.
- Özbek, M.** (2004). Kamusal Alan, *Hil Yayın*, İstanbul.
- Rapoport, A.** (2005). Culture, Architecture and Design, *Locke Science Publishing Company Inc.*, Chicago.
- Relph, E. C.** (1976). Place and Placelessness, *Pion*, London.
- Riegl, A.** (1926). The Modern Cult of Monuments: Its Essence and Its Development (içinde) Price, N. S., Talley, M. Ve Vaccaro, A M. (1996), Historical and Philosophical Issues in the Conservation of cultural Heritage, *Getty Publications*, Los Angeles, s.69-83.
- Roberts, P. ve Sykes, H. (ed.)** (2000). Urban Regeneration: A Handbook, *SAGE Publications*, London.
- Rogers, R., Gumuchdjyan, P. (ed.) ve Tickell, C. (intro.)** (1997). Cities for A Small Planet, *Faber and Faber*, London.
- Rogers, R. ve Powell, A.** (2000). Cities for A Small Country, *Faber and Faber*, London, s.235-236.
- Rossi, A.** (1966). L'architettura Della Citta, (1982), The Architecture of the City, *MIT Press*, Cambridge.
- Shamiyeh, M. (ed.)** (2007). Organizing for Change Profession-Integrating Architectural Thinking in Other Fields, *Birkhaeuser*, Basel.
- Smith, N.** (2002). New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy, *Blackwell Publishers*, Oxford.
- Stratton, M. (ed.)** (2000). Industrial Buildings: Conservation and Regeneration, *E&FN Spon*, London.
- Tanilli, S.** (2006). Uygarlık Tarihi, *Alkım Yayınevi*, İstanbul.
- Tanyeli, G.** (2000). Endüstri Arkeolojisi Yapılarının Korunması ve Yeniden İşlevlendirilmesi, *Domus m*, S.8, s.50-51.
- Tekeli, İ.** (1969). Sosyal Sistemler, Sosyal Değişme ve Yerleşme Yapısı, *İTÜ Mimarlık Fakùltesi*, İstanbul.

- Tekeli, İ.** (2009). Kültür Politikaları ve İnsan Hakları Bağlamında Doğal ve Tarihi  evreyi Korumak, *Tarih Vakfı Yurt Yayınları*, İstanbul.
- Tosics, I.** (2009). Dilemmas of Integrated Area-Based Urban Renewal Programmes, *URBACT*.
- Tschumi, B.** (1990). Questions of Space: Lectures on Architecture, *Architectural Association Publications*, London.
- Touraine, A.** (1995). Modernliğin Eleştirisi,  ev. Tufan, H., *Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul.
- Uğur, H. ve Giritlioğlu, C.** (2006). Geleneksel şehirsel Dokular ve Kullanıcı  zellikleri, *it dergisi/a*, C.5, S.1, s.29-34, İstanbul.
- UN** (1987). Brundtland Report-Our Common Future, *United Nations Conference on the Human Environment*, The Stockholm Conference, 5-16 June. <<http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>>, alındığı tarih: 01.02.2012
- UNESCO** (1982). The Mexico Declaration on Cultural Policies, <http://portal.unesco.org/culture/en/files/35197/11919410061mexico_en.pdf/mexico_en.pdf>, alındığı tarih: 10.03.2012
- URBACT** (2009). Synthesis of Base Line Studies of Networks Exploring Innovation and Creativity in Cities, *URBACT*.
- Watson, S.** (2006) City publics: The (Dis)Enchantments of Urban Encounters, *Routledge*, London.
- Williams, D. E.** (2007). Sustainable Design: Ecology, Architecture, and Planning, *John Wiley&Sons*, New Jersey.
- Url-1** <<http://www.thehighline.org>>, alındığı tarih: 01.04.2012.
- Url-2** <<http://www.unep.org>>, alındığı tarih: 11.02.2012.
- Url-3** <<http://www.erih.net>>, alındığı tarih: 26.10.2011.
- Url-4** <<http://www.ticcih.org>>, alındığı tarih: 26.10.2011.
- Url-5** <http://www.seattle.gov/parks/park_detail.asp?id=293>, alındığı tarih: 01.04.2012.
- Url-6** <<http://www.spd.org/2010/06/seattle-met-magazine-flash-mob.php>>, alındığı tarih: 01.04.2012.
- Url-7** <<http://www.flickr.com>>, alındığı tarih: 01.04.2012.
- Url-8** <<http://portal.unesco.org>>, alındığı tarih: 21.12.2011.
- Url-9** <<http://commons.wikimedia.org>>, alındığı tarih: 26.10.2011.
- Url-10** <<http://ec.europa.eu>>, alındığı tarih: 28.02.2012.
- Url-11** <<http://www.agenda21culture.net>>, alındığı tarih: 25.02.2012.
- Url-12** <<http://urbact.eu>>, alındığı tarih: 24.12.2011.
- Url-13** <<http://adaptivereuse.info>>, alındığı tarih: 28.02.2012.
- Url-14** <<http://www.architectureweek.com>>, alındığı tarih: 28.10.2011.

- Url-15** <<http://www.arkiv.com.tr/p635-mulkiyeliler-birligi-sosyal-tesisleri.html>>, alındığı tarih: 28.10.2011.
- Url-16** <http://www.international.icomos.org/charters/interpretation_e.pdf>, alındığı tarih: 25.10.2011.
- Url-17** <<http://www.international.icomos.org/18thapril/2006/nizhny-tagil-charter-e.pdf>>, alındığı tarih: 25.10.2011.
- Url-18** <<http://www.archdaily.com>>, alındığı tarih: 24.12.2011.
- Url-19** <<http://www.international.icomos.org/victoriafalls2003/papers/4%20-%20Allocution%20Petzet.pdf>>, alındığı tarih: 25.10.2011.
- Url-20** <<http://www.cittadellascienza.it>>, alındığı tarih: 24.12.2011.
- Url-21** <<http://www.mai-nrw.de/IBA-Emscher-Park.7.0.html>>, alındığı tarih: 15.03.2010.
- Url-22** <<http://www.landschaftspark.de/architektur-natur>>, alındığı tarih: 15.03.2010.
- Url-23** <<http://www.industriedenkmal.de>>, alındığı tarih: 15.03.2010.
- Url-24** <<http://www.zollverein.de>>, alındığı tarih: 15.03.2010.
- Url-25** <<http://www.detail.de>>, alındığı tarih: 15.03.2010.
- Url-26** <<http://www.massmoca.org>>, alındığı tarih: 28.02.2012.
- Url-27** <<http://www.laconditionpublique.com>>, alındığı tarih: 20.10.2011.
- Url-28** <http://www.mairie-lille.fr/fr/Culture/maisons-folie-tripostal/Maison_Folie_Wazemmes>, alındığı tarih: 20.10.2011.
- Url-29** <<http://mfmoulins.mairie-lille.fr/fr>>, alındığı tarih: 20.10.2011.
- Url-30** <<http://heinekenexperience.com>>, alındığı tarih: 01.03.2012.
- Url-31** <www.icomos.org>, alındığı tarih: 25.10.2011.
- Url-32** <<http://www.albertdock.com>>, alındığı tarih: 28.12.2011.
- Url-33** <<http://maps.google.com>>
- Url-34** <<http://www.custardfactory.co.uk>>, alındığı tarih: 21.12.2011.
- Url-35** <<http://www.zellig.co.uk>>, alındığı tarih: 21.12.2011.
- Url-36** <<http://www.kaapelitehdas.fi>>, alındığı tarih: 19.10.2011.
- Url-37** <<http://www.tate.org.uk>>, alındığı tarih: 20.09.2011.
- Url-38** <<http://www.herzogdemeuron.com>>, alındığı tarih: 20.09.2011.
- Url-39** <<http://www.mimdap.org/?p=50145>>, alındığı tarih: 20.09.2011.
- Url-40** <<http://londonsightseeing.net>>, alındığı tarih: 20.09.2011.
- Url-41** <<http://www.arena-berlin.de>>, alındığı tarih: 12.11.2011.
- Url-42** <<http://v3.arkitera.com/news.php?action=displayNewsItem&ID=34300>>, alındığı tarih: 05.11.2011.
- Url-43** <<http://www.leonardfrank.com/Worldheritage/vanNelle.html>>, alındığı tarih: 05.11.2011.

- Url-44** <http://obrasocial.lacaixa.es/nuestroscentros/english/caixaforumbarcelona/thebuilding_en.html>, alındığı tarih: 21.02.2012.
- Url-45** <<http://www.arataisozaki.org>>, alındığı tarih: 21.02.2012.
- Url-46** <<http://thebarcelonians.blogspot.com>>, alındığı tarih: 21.02.2012.
- Url-47** <<http://www.51n4e.com/project/lamot>>, alındığı tarih: 28.02.2012.
- Url-48** <<http://www.archello.com>>, alındığı tarih: 28.02.2012.
- Url-49** <<http://www.westergasfabriek.nl>>, alındığı tarih: 05.11.2011.
- Url-50** <<http://www.thebestinheritage.com/presentations/2011/westergasfabriek,170.html>>, alındığı tarih: 02.11.2011.
- Url-51** <<http://www.placemarketing.nl>>, alındığı tarih: 05.11.2011.
- Url-52** <http://press.lacaixa.es/socialprojects/view_object.html?obj=816,c,3730>, alındığı tarih: 01.03.2012.
- Url-53** <<http://www.arcspace.com>>, alındığı tarih: 01.03.2012.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Cemile Sanem Ersine

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul, 29 Nisan 1985

E-Posta: csanemersine@gmail.com

Lisans: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, 2010

Yüksek Lisans: İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimari Tasarım Programı, 2012

Mesleki Deneyim ve Ödüller: Araştırma Görevlisi, Okan Üniversitesi, 2011 Ekim-
Yurt içi-yurt dışı şantiye mimarı, Ahşap Sanayi, 2010

Yayın ve Patent Listesi: „Kentlerin Sürdürülebilirliğinin Sağlanmasında Kamusal
Mekânın Rolü“ başlıklı bildiri yayını, Uluslar Arası
GreenAge Sempozyumu, 2012 Nisan.